

SIGITAS NARBUTAS

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka

Pranciškaus Skorinos knygos ir jų amžininkai – ankstyviausieji Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos leidiniai

Skiriama Pranciškaus Skorinos 550-osioms gimimo metinėms

Anotacija. Studijoje apžvelgiami ankstyviausi LDK leidiniai, pasirodę Krokuvoje, Milane, Prahoje, Romoje, Vilniuje bei kai kuriuose kituose miestuose iki Pranciškaus Skorinos mirties (1551–1552) ir pirmosios nuolat veikusios LDK spaustuvės darbo pradžios (1553). Publikacijoje aptariamos 77 knygos, išspausdintos nuo 1494 iki 1553 metų imtinai bažnytine slavų, lietuvių, lenkų, vokiečių ir lotynų kalbomis, nuo seno LDK vartotomis rašto bei komunikacijos reikalams. Tai pirmas toks bandymas pateikti apibendrintą ankstyviausios spausdintinės LDK knygos visomis kalbomis vaizdą.

Esminiai žodžiai: Pranciškus Skorina; Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos leidiniai, 1494–1553 metai; lituanika; albarutenika; bohemika; polonika.

Ankstyviausieji Lietuvos leidiniai: atrankos kriterijai, bendras vaizdas, laikotarpis ir trys grupės. Šiandien bet kurios nacionaline vadinamos raštijos ar literatūros pradžia mes siame su pirmaisiais tautinėmis kalbomis sukurtais ar publikuotais kūriniais ir daugiau dėmesio skiriame iškiliausiems jomis parašytiems veikalams bei jų autoriams¹. Tuo nuo Antikos iki dabar gali pasigirti toli gražu ne visos tautos Europoje, nes pirmuosius daugelio iš jų raštijos paminklus paprastai kūrė kitakalbiai ir kitakilmiai žmonės. Prie kultūringesniųjų, turėjusių savomis kalbomis autochtonų ar ir kitakilmių sukurtų veikalų, pirmiausia priskirtume skandinavus ir vakarų slavus, Didžiosios Moravijos gyventojus. Daugelio kitų tautų raštijos pradžia susijusi su kultūringesniais kaimynais, gyvenusiais daugiausia Viduržemio jūros regione. Beje, net ir antiikinė Italija tik patvirtina tokį vertinimą: pirmieji jos rašto paminklai sukurti graikų ar graikiškai.

Nėra išimtis čia nė Lietuva, dar XIII a. viduryje sukūrusi savą valstybę – Lietuvos Didžiąją Kunigaikštiją. Ankstyviausi šios valstybės dokumentai parašyti lotynų, graikų, vokiečių, rusėnų, o vėliau – ir lenkų kalbomis. XIII–XV a. lotynų, graikų, vokiečių ir rusėnų kalbos vartotos platesnei tarptautinei Lietuvos valdovų komunikacijai, o lenkų – komunikacijai regione, apibrėžtame Gediminaičių valdomis. Musulmonų ir judėjų bendruomenių vietinėms reikmėms dar buvo vartojamos arabų, hebrajų ir jidiš kalbos [žr. dar: 51, 36–43 ir toliau; 32, 569–573 ir to-

¹ Šiuo straipsniu apibendrinami kelerius pastaruosius metus vykdyto tyrimo rezultatai. Tarpinis tyrimo apibendrinimas paskelbtas 2017 m. Minske [48]. Toje publikacijoje pateikta žinių apie 72 ankstyviausius Lietuvos leidinius.

liau]. Iki spaudos išradimo ir jos įsitvirtinimo Europoje per antrą XV a. pusę visų minėtų kalbų vartoseną gana nusistovėjo, tad Lietuvos raštijoje jos užėmė savas pakankamai apibrėžtas sritis. Spaudai pasiekus Lietuvą, visomis jomis dar XVI a. čia buvo išspausdinta knygų. Mažu stebuklu reikia laikyti ir tą aplinkybę, kad tuo metu modernų spaudos rūbą pasimatavo ir kitos regiono autochtonų kalbos: lietuvių, latvių, prūsų ir rusėnų.

Nesu pirmasis, atkreipęs dėmesį į šį reiškinį – knygas, kurias galima pavadinti ankstyviausiais Lietuvos leidiniais. Kadaisė apie jas keletą straipsnių parašė žinomas lietuvių literatūrologas, Lietuvos knygos istorikas, bibliografas ir vertėjas Marcelinas Ročka (1912-05-08–1983-08-18). Svarbiausias šio mokslininko darbas, pavadintas „Pirmosios Lietuvos knygos“ [66], pasirodė po mirties išėjusiuose jo *Rinktiniuose raštuose* (2002). Šis straipsnis išspausdintas iš rankraščio ir datuotas laikotarpiu po 1964 m. Jame aptariami Švaipolto Fiolio² (Szwajpolt Fiol, Fyol, Świętopelk, vok. Sebald, Fayl, Veyl, Vehl; apie 1459–1526-05), Alberto iš Brudzevo (1445 ar 1446 – 1495-04), Jano Sakrano (1443–1527-11-15), Vilniaus kanauninko Martyno (jį autorius tapatino su būsimu Žemaičių vyskupu Martynu II Lintfaru, vyskupiją valdžiusiu nuo 1492 iki 1515 metų), Zacharijaus Ferrerio (1479–1525) leidiniai, taip pat Krokuvoje su Lietuvos herbiniu Vyčiu leistos knygos. Nors šiame darbe mokslininkas iškėlė problemą, tačiau apibūdino vos kelis spaudinius (jų esama nepalyginamai daugiau) ir neaptarė atrankos ar, tiksliau sakant, prieskyros kriterijų, kuriais remiantis XV–XVI a. leidinius būtų galima susieti su Lietuvos Didžiąja Kunigaikštija ir jos keliareligės, įvairiakalbės, keliatautės kultūros tradicijomis. Savo tyrimą jis pagrindė keliais sakiniais: „yra duomenų, rodančių, kad XV a. pabaigoje ir XVI a. pradžioje apsišvietę Lietuvos žmonės, politinių bei kultūrinių poreikių skatinami, rūpinosi rengti ir spausdinti sau knygas dar prieš spaustuvių Vilniuje atsiradimą. Spausdintos jų iniciatyva bei rūpesčiu, tos knygos teisėtai gali būti pavadintos Lietuvos knygomis“ [66, 323]. Toks atspirties pagrindas šiandien neatrodo pakankamai pagrįstas dėl itin talpaus pagrindinių sąvokų turinio. „Apsišvietęs Lietuvos žmogus“ savaime reikalauja tikslesnės valstybinės, pilietinės, socialinės ir kultūrinės apibrėžties, o jį veikti leidybos lauke skatinę „politiniai bei kultūriniai poreikiai“ savaime prašosi išsamų kontekstinių komentarų.

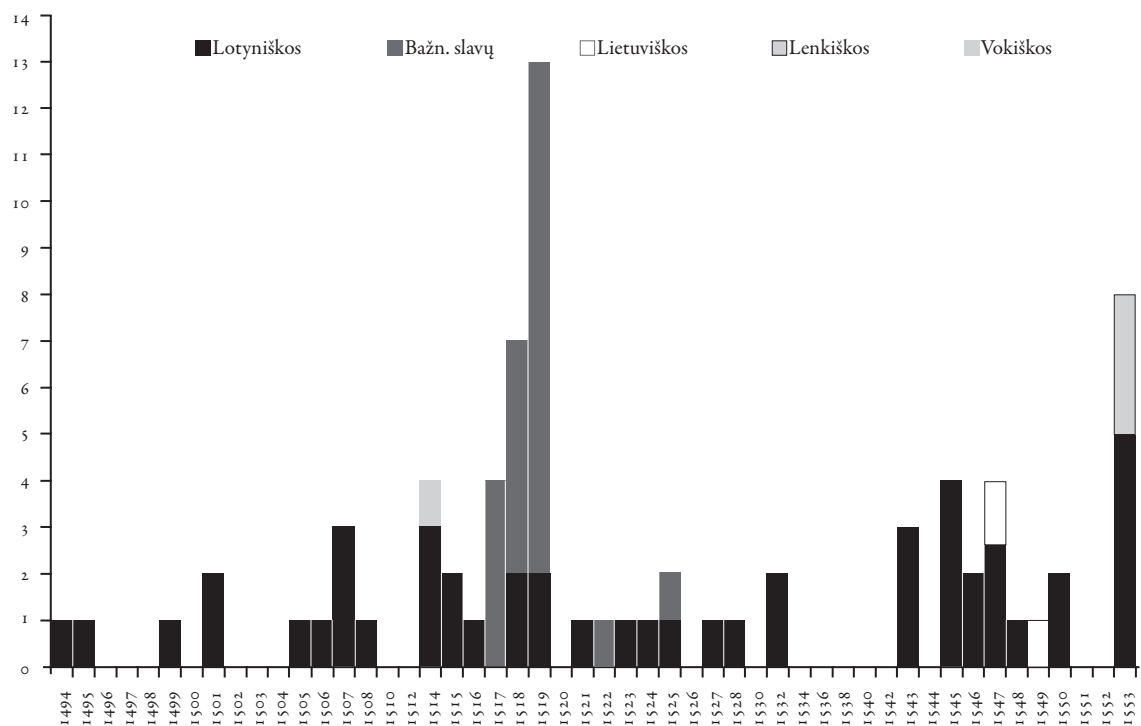
Taigi, kokie požymiai leistų šimtatūkstantiniuose XV–XVI a. Europos spaudos aruoduose pamatyti ir atpažinti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos, trumpinant toliau vadinamos tiesiog Lietuva, leidinius ir autorius? Kalbinė jų raiška yra vienas labai ryškus požymis. Tiesa, jo retai kada užteks vieno, kai imsime svarstyti apie anksčiau minėtą prieskyrą. Mat, netgi pirmąsias lietuviškas knygas parengę autoriai rašė kitomis kalbomis. Tad, susidūrę su lotyniškais, graikiškais bei vokiškais leidiniais ir bažnytine slavų kalba sukurtais paminklais, turime pasitelkti dar ir kitų kriterijų. Kalbant apie XV a. pabaigą ir pirmus XVI a. dešimtmečius, atrodo svarbu atsižvelgti į autoriaus kilmę bei sąsajas su Lietuva (gimė ar mirė LDK, buvo Lietuvos didysis kunigaikštis) ir į dokumento kilmę (buvo ar ne sukurtas LDK). Tuos dalykus kadaisė esu plačiau aptaręs ir pagrindęs kituose darbuose, todėl čia ties jais ilgiau neapsistosis [2, 7–11; 46, 8–12; žr. dar: 49, 11–13 ir toliau].

Pritaikius kalbėtus kriterijus ir suformavus ankstyviausių Lietuvos leidinių korpusą, matyti, kad reikšmingiausią vietą jame užima polockiečio Pranciškaus Skorinos (1470 – prieš 1552-01-29) Prahoje ir Vilniuje išleistos knygos. Tai lėmė išskirtinė autoriaus asmenybė, jo leidinių svarba (išverstas ir publikuotas, galimas dalykas, visas Šventasis Raštas) ir spaudinių skaičius. Skorinos gyvenimas ir darbai nusipelno tolesnių tyrimų ir atskirų publikacijų, todėl šioje studii-

2 Asmenvardžiai studijoje perteikiami, laikantis tokių nuostatų: XV–XVIII a. nelietuvių autorių ar kitų minimų asmenų vardai rašomi lietuviškais, o pavardės – nacionalinėmis formomis. Išimtis daroma pavardėms tų asmenų, kurie jau įrašyti lietuvių kultūros, mokslo ir literatūros istorijon (jos iš dalies ar visai sulietuvinamos). Vėlesnių laikų autorių pavardės nelietuvinamos.

joje jiems bus skiriama mažiau dėmesio. Dabar man labiau rūpi kiti Lietuvos autoriai ir kitos knygos, kurias galima, pritaikius kalbėtus kriterijus, įrašyti į Kunigaikštijos XV–XVI a. spaudos registrą. Taigi, pažvelgus į laikotarpį iki pirmos nuolat LDK teritorijoje veikusios spaustuvės įkūrimo (1553), matyti, kad Lietuvoje gimę, Kunigaikštijon atvykę ir joje mirę, čia įvairaus turinio tekstus kūrę ar kituose kraštuose su lietuvių (etnopolitine šio termino prasme) parama Lietuvos reikmėms ar apie Lietuvą rašę asmenys Vilniuje, Krokovoje, Milane, Prahoje, Romoje bei kituose užsienio miestuose publikavo ne mažiau kaip 55 leidinius (neskaičiuojant Skorinos knygų). Su žinomomis Skorinos knygomis jų susidaro dar daugiau – 77³. Manau, kad jie visi priklauso ir Lenkijos Karalystės, ir LDK kultūros tradicijai.

Pasirėmęs anksčiau aptartais kriterijais, sudariau lentelę. Chronologinėmis ribomis joje pasirinktos dvi datos: 1494 m. išėjo pirmoji knyga, kurią galime susieti su Lietuva, o 1553 m. pradėjo dirbti pirmoji nuolat veikusi Lietuvos spaustuvė. Pastaroji data iš dalies sutampa ir su Skorinos gyvenimo pabaiga (mirė Prahoje prieš 1552 m. sausio 29 d.). Lentelėje pamečiui nurodytas leidinių, kurių autoriai, parašymo vieta ar turinys yra susijęs su LDK, skaičius.

Kaip matyti, visi leidiniai sudaro tris dideles grupes. Pirmoji iš jų apytikriai sutampa su Aleksandro Jogailaičio (1460-10-05–1506-07-20; valdė 1492–1506), antroji – su Žygimanto Senojo (1467-01-01–1548-04-01; valdė 1506–1548), o trečioji – su Žygimanto Augusto (1520-08-01–1572-07-07; valdė 1544–1572) valdymo metais. Pasižvalgykime po kiekvieną iš šių grupių.

3 Daugiau žr. toliau esančiame „1494–1553 m. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos leidinių sąrašė“.

Pirmoji grupė: leidiniai, pasirodę Aleksandro Jogailaičio valdymo metais. Neatsitiktinai tiems laikams moderniu spaudos būdu gaminamos knygos kelias prasideda ne nuo ko kito, o nuo Aleksandro Jogailaičio. Su šiuo valdovu šiandien siejame valstybės modernizavimą XV–XVI a. sąvartoje. Tai ir Magdeburgo teisių suteikimas LDK miestams (suteikta net 12), ir bažnyčių aprūpinimas ištekliais (32 vien Vilniaus vyskupijoje), ir mūrinės statybos plėtra valstybės sostinėje (valdovo rūmai, gynybinė miesto siena, Bernardinų, Šv. Onos bažnyčios), ir savų pinigų kaldinimas, ir dar daug kitų dalykų [56, 22–34; 33, 420–434]. Ir Aleksandras, ir aukštieji Lietuvos dignitoriai įvairiems darbams Vilniuje telkė išsilavinusius žmones. Taip į sostinę trumpam ar ir visam laikui atvyko asmenys, kurių vardais pažymėti anstyviausi su Lietuva sietini leidiniai: Albertas iš Brudzevo, Martynas iš Radomo, Janas Sakranas ir Erazmas Ciolekas (žinomas ir lotynizuota Vitelijaus pavarde).

Seniausias leidinys priklausė garsiam astronomui Albertui iš Brudzevo (1445 ar 1446–1495–04). Asmenvardžio vietovardis žymi jo gimimo vietą – Brudzevo kaimą, esantį netoli Kališo. Nėra žinoma, kur Albertas išėjo pradžios mokslus, užtat pakanka duomenų, kalbančių apie jo studijas Krokuvos universitete (imatrikuluotas 1468 m. spalio 8 d.). 1470 m. jis gavo laisvųjų menų bakalauro, o 1474 m. – magistro laipsnį. Vėliau Albertas dėstė tame pačiame universitete. 1476 m. tapo Vengrų bursos vyresniuojū ir buvo priimtas į Mažesniąją kolegiją. Dėstydamas joje, parašė veikalų iš astronomijos ir matematikos. Lygia greta jis dar studijavo teologiją. Išliko žinių, kad jau 1482 m. Brudzeviškis rašė garsiausią savo veikalą *Georgo iš Pojerbacho „Naujųjų planetų teorijų“ komentaras*. Alberto paskaitų klausė nemažai vyrų, vėliau pasižymėjusių mokslo, literatūros ar kituose baruose. Iš jų nurodysime vieną. Tai garsiausias XVI a. lenkų kartografas Bernardas Wapowski (1450–1535-11-25), 1526 m. Krokuvoje išspausdinęs kelis žemėlapius, kuriuose pavaizduota Lenkija ir Lietuva. Dirbdamas universitete, Albertas dalyvavo Krokuvoje 1489 m. įkurtos Vyslos mokslo draugijos (Sodalitas litteraria Vistulana) veikloje, bendravo su jai priklausiusiais humanistais: Konradu Celčiu (Conradus Celtis, Celtis, tikr. Konrad Pickel; 1459-02-01–1508-02-04), Filipu Kalimachu (Philippus Callimachus, tikr. Filippo Buonaccorsi de Tebadis; 1437-05-02–1496-11-01), anksčiau minėtu Švaipoltu Fioliu, Laurynu Korvinu (Laurentius Corvinus Novoforensis, vok. Lorenz Raabe, lenk. Wawrzyniec Korwin z Nowego Targu; prieš 1470–1527-07-21) ir kitais. 1490 m. kovo 14 d. Brudzeviškis pelnė teologijos bakalauro laipsnį, 1494 m. tapo Didesniosios kolegijos profesoriumi. Paprašius Ldk Aleksandrui, tais pačiais metais kardinolas Frydrichas Jogailaitis įkalbėjo Albertą vykti į Vilnių. Tapęs didžiojo kunigaikščio sekretoriumi, Brudzeviškis jame kurį laiką dirbo ir mirė [55].

Gyvenimas bei mirtis Vilniuje ir Brudzeviškį, ir jo lotynišką *Komentarą* „įpilietino“ ir senosios Lietuvos kultūroje. Ir jo, ir kitų sekretorių bei raštininkų darbas didžiojo kunigaikščio kanceliarijoje turi nemažos reikšmės pažįstant LDK raštijos, diplomatijos ir kultūros apskritai raidą, todėl nagrinėtini ir aptartini kaip neatsiejama Jogailaičių valdytų valstybių, taigi – ir Lietuvos, kultūros istorijos dalis. Svarbi ir dar viena aplinkybė. Kad ir kaip jų knygos siekiais, ketinimais, turiniu ar paskirtimi būtų nutolusios nuo vienalaikių Lietuvos kultūros kontekstų, kad ir kaip menki ryšiai su tais kontekstais jas sietų, šių dienų kultūros panoramoje tos knygos matytinos kaip tam tikros kurio nors reiškinio pradininkės. Kalbamu atveju tai pagrįsta, nes turi tąsą: 1650 m. lietuviui Kazimierui Semenavičiui paskelbus *Didįjį artilerijos meną* – veikalą, kuriame, be kitų dalykų, išdėstyta daugiapakopės raketos idėja, 2014 m. į kosmosą pakilus dviems lietuviškiems palydovams, Lietuva tapo tikra kosminių valstybių šeimos nare.

Tokiomis aplinkybėmis mums turi rūpėti ir vienintelis paskelbtas Alberto veikalas, tiksliau, sutrumpintas jo tekstas, 1494 ir 1495 m. išspausdintas Milane. Knyga pavadinta *Commentum in theoricis planetarum Georgii Purbachii* (*Georgo iš Pojerbacho planetų teorijų komentaras*; 1495 m. laida – *Comentaria utilissima in theoricis planetarum – Naudingiausi planetų teorijų*

komentarai). Joje aptariamas garsaus Viduramžių astronomo Georgo iš Pojerbacho (1423-05-30–1461-04-08) veikalas *Naujos planetų teorijos*, prieinamai perteikęs Ptolemajo astronomijos mokymą. Brudzeviškis komentare ne tik aptarė pagrindinius minėto veikalo teiginius, bet ir pateikė planetų judėjimo dangumi skaičiavimus. Tiesa, už gausias klaidas ir praleidimus mokslo istorikai šioms publikacijoms pareiškė nemažai kritikos. Verta pasakyti, kad kritika skirta ne šio veikalo autoriui, o jo Krokuvos universiteto studentui, perdavusiam į Milaną netikslų astronomijos dėstytojo paskaitų konspektą ar prastą jo nuorašą. Pasirėmus originaliu rankraščiu, iki šiol saugomu Krokuvos universiteto bibliotekoje, taip pat Vienoje saugomu vienu Brudzeviškio rankraščiu bei 1495 m. leidiniu, 1900 m. buvo paskelbta antroji šio veikalo laida [55, 185–186].

Suvestinio inkunabulų katalogo [22, 563] sudarytojai aprašė 1494 m. *Komentaro* laidą ir nurodė kelis jos egzempliorius, saugomus Vokietijos bibliotekose. 1495 m. laidos egzempliorių išliko daug įvairiose Europos atminties institucijose, kai kurie iš jų prieinami skaitmeniniuose jų archyvuose. Pasak Nojaus Feigelmano, Vilniaus universitete, iki jį 1832 m. uždarant, buvo vienas 1495 m. laidos egzempliorius, vėliau perduotas Vilniaus astronomijos observatorijai ir dingęs [20, 434]. Gaila, bet šiuo metu Lietuvos bibliotekose šio inkunabulo nėra.

Aleksandro Jogailaičio valdymo metais aktyvia veikla modernizuojant pavestas sritis pagarsėjo įvairūs Lietuvos didikai. Vienas iš jų buvo ką tik minėto Alberto bendramokslis – Vilniaus vyskupas Albertas Taboras (1475–1507-03-27, vyskupiją valdė nuo 1492). Jis rūpinosi naujų parapijų steigimu, bažnyčių fundavimu, taip pat vyskupijos teisinės padėties sutvirtinimu ir jos vidinės struktūros sutvarkymu. Šiam vyskupui pavedus, Vilniaus kanauninkas Martynas iš Radomo (†1502) parengė *Agendą*, 1499 m. dviem variantais išleistą Gdanske.

Apie šį autorių kol kas žinome nedaug. Keliuose dokumentuose 1495 m. liepos 21 d. jis paminėtas kaip Vilniaus kanauninkas ir vyskupo oficijolas, o 1501 m. gegužės 20 d. – kaip kanonų teisės daktaras [5, 226]. Jo parengta ir Gdanske išėjusi *Agenda, arba Šventųjų sakramentų teikimas* – knyga, nustatanti kai kurių sakramentų (ligonių patepimo, krikšto, santuokos) teikimo tvarką, maldas ir giesmes, taip pat išdėstanti laidotuvių, vestuvių, įvairios padėties moterų įvesdinimo bažnyčion, maisto šventinimo Velykų metu ir kai kurias kitas apeigas, nurodant tuo metu sakytinias maldas, palaiminimus, pašventinimus ir kitus apeiginius dalykus. Kaip aukščiau minėta, knyga išėjo dviem variantais: vienas yra bendresnio turinio, o kitas – labiau pritaikytas Vilniaus vyskupijai [90; dar žr. 66, 327–329].

Su Vilniaus vyskupu Albertu susijusi dar viena Lietuvoje parašyta, bet užsienyje išspausdinta knyga. Jos autorius – Janas iš Osvencimo, žinomas Sakrano vardu (1443–1527-11-15), – žymiausias XV–XVI a. sąvartos lenkų teologas. Gimė Osvencimo miestiečių šeimoje. Nuo 1459 m. studijavo Krokuvos universitete. 1465 m. gavo laisvųjų menų bakalauro, o 1469 m. lapkričio 16 ar 17 d. – magistro laipsnį. Toliau studijavo Italijoje: 1474–1475 m. Romoje klausė humanistų Frančesko Filelfo (1398-07-25–1481-07-31) ir Jono Argiropulo (apie 1415–1487-06-26) paskaitų. Grįžęs iki 1492 m. Krokuvos universitete dėstė laisvuosius menus; tuo pačiu metu studijavo teologiją. 1478 m. birželio 28 d. gavo kunigo šventinimus. 1487 m. Sakranas tapo teologijos bakalauru, o 1492 m. gruodį ar 1493 m. sausį – daktaru ir iki mirties dėstė teologijos disciplinas. 1493 m. spalio 16 d. pirmą kartą tapo Krokuvos universiteto rektoriumi; vėliau juo buvo dar 4 kartus. Nuo 1496 m. Sakranas ėjo Krokuvos katedros kanauninko pareigas; po mirties joje ir palaidotas. Buvo karalių Kazimiero Jogailaičio, Jono Albrechto, Aleksandro Jogailaičio ir Žygimanto Senojo nuodėmklausys [50, 131–139].

Pasiūstas karaliaus Jono Albrechto, nuo 1500 m. pradžios Sakranas dirbo Lietuvoje, gilindamasis į rusėnų išpažįstamą stačiatikybę, taip pat diskutuodamas su Florencijos bažnytinės unijos idėjas skleidusiais bernardiniais. Paprašytas priešiško tai unijai vyskupo Alberto, jis parašė ir 1501 m. Krokuvoje išspausdino *Rusėnų apeigų klaidų paaiškinimą*. Knygą sudaro pratarmė,

dedikuota Vilniaus vyskupui, ir trys dalys. Pirmoje autorius trumpai apibūdino knygos parašymo aplinkybes: paminėtos Ldk Aleksandro pastangos Florencijos unijos dvasia suvienyti valstybę, taip pat ją apginti nuo Maskvos, vedant stačiatikę Maskvos kunigaikštę, aptarė sunkumus, iškilusius dėl uošvio veiksmų prieš Lietuvos valdovą, taip pat Lietuvos stačiatikių didikų priešinimąsi savo valdovui ir išdėstė keturiasdešimt įvairaus pobūdžio rusėnų stačiatikių tikėjimo „klaidų“. Antroje dalyje autorius pateikė tų „klaidų“ analizę, pasitelkdamas katalikų mokymą ir Bažnyčios istoriją. Trečioje jis pagrindė būtinybę perkrikštyti stačiatikius rusėnus, taip pat griežtai pasisakė prieš katalikų vedības su stačiatikiais. Tarsi įsisteikdamas Aleksandrui Jogailaičiui, Sakranas pateikė apšiai pavyzdžių iš Biblijos ir pasaulio istorijos, liudijančių, jog tikybos požiūriu mišrių santuokų būta nuo neatmenamų laikų⁴. Gerokai sutrumpintas, *Paaiškinimo* tekstas apie 1506, d. 1507, kartą 1508 m. išėjo Kelne, o apie 1527 m. – Krokuvoje.

Su vyskupu Albertu iš dalies susijusi ir kita tais pačiais 1501 m. Romoje išspausdinta knyga. Jos autorius Erazmas Ciolekas (1474–1522-09-09) gimė Krokuvos miestiečių šeimoje. 1485–1491 m. jis studijavo Krokuvos universitete, vėliau, 1491–1493 metais, jame dėstė Antikos autorius. Čia jį pastebėjo Aleksandras Jogailaitis ir pasitelkė dirbti Lietuvoje. 1494–1500 m. Ciolekas dirbo kunigaikščio sekretoriumi ir slaptuoju patikėtiniu. 1499 m. jis tapo Vilniaus kanauninku, vėliau – kanauninku ir prepozitu. 1500 m. viduryje Ciolekas išvyko į pirmą diplomatinę misiją Romon. Matomoji pasiuntinystės priežastis buvo valdovo klusnumo pareiškimas popiežiui Aleksandrui VI ir Lietuvos galimybių Europos geopolitikoje išsiaiškinimas, mažiau matomoji – aukštų Lietuvos katalikų dvasininkų požiūriu į santykius su Stačiatikių bažnyčia bei Maskvos valdovu išdėstymas ir kai kurie kiti dalykai. Pasiekęs Romą 1501 m. kovo 11 dieną, jau kovo 31 d. Vilniaus prepozitas slaptojoje kurijoje pasakė pagrindinę kalbą, tais pačiais metais išleistą atskiru leidiniu. Vėliau asmeninėse audiencijose su popiežiumi ir kai kuriais kardinolais buvo tariamasi dėl viso kito. Erazmo diplomatija davė puikių rezultatų: Šventasis Sostas priėmė Cioleko pateiktą LDK galimybių Europoje vertinimą, leido Aleksandro Jogailaičio žmonai kunigaikštienei Elenai išlaikyti stačiatikių tikėjimą, kol bus gyvas jos tėvas Maskvos didysis kunigaikštis Ivanas III, suteikė daug malonių ir skyrė daug relikvijų Lietuvos bažnyčioms. 1502 m. pradžioje Ciolekas grįžo į Krokuvą, kurį laiką dirbo sekretoriumi Lenkijos karaliumi išrinkto Aleksandro kanceliarijoje. Karaliaus remiamas, 1503 m. jis buvo nominuotas, o 1504 m. vasario 4 d. konsekruotas Plocko vyskupu. Jau kaip vyskupas jis vyko į Romą pareikšti karaliaus klusnumo naujam popiežiui Julijui II. Ciolekas mirė Romoje trečios pasiuntinystės pas popiežių Leoną X metu [9, 69–81; 47, 212–213].

1501 m. Romoje išėjusi knyga – sudėtinė. Ją sudaro dvi dalys: Cioleko kalba ir anonimo atpasakotas popiežiaus atsakymas pasiuntiniui. Pirmoji – ypač reikšminga Lietuvos pasiuntinio etnopolitinių nuostatų deklaracija. Pasveikinęs ir trumpai apibūdinęs pasiuntinystę, toliau Ciolekas pristato kunigaikščio Aleksandro valdomą valstybę. Tai – didelė ir turtinga šalis. Nors joje gyvena kelios „tautos“, bet valstybės kilmę, jos istoriją ir dabartį pasiuntinys sieja su viena iš jų – etniniais lietuviais („Jie vartoja savą kalbą“) ir lietuvių valdovų dinastija („Jie nepaklūsta niekieno kito valdžiai, išskyrus savo valdovą, kuris dėl viršenybės nešioja didžiojo kunigaikščio titulą, kadangi turi sau pavaldžių begal turtingų kitų kunigaikščių“). Toliau nurodoma, kad kultūros, pirmiausia – raštijos reikalams LDK vartojama ne lietuvių, o rusėnų kalba, – nes „rusėnai apgyvendinę kone pusę Kunigaikštijos, o jų kalba esanti grakšti ir lengvesnė, todėl visuotinai vartojama“. Dar toliau randame turkų ir totorių apibūdinimus. Autorius pamini tris musulmonų valstybes: Turkiją ir Užvolgio bei Krymo totorių ordas. Daugėliau vietos jis skiria pastarajai, nes su ja lietuvių valdovams tenka nuolat kariauti. Dėl to pasiuntinys reiškia pritarimą popiežiaus

4 Daugiau apie šios knygos pasirodymo aplinkybes ir jos turinį: [35, 141–142; 50, 139–343; 66, 325–327].

raginimui suburti prieš turkus ir totorius krikščioniškųjų valstybių koaliciją, pareiškia, kad Lietuva irgi prie jos dėtusi, nors jos būklę neseniai apsunkinęs kitas grėsmingas kaimynas – didysis Maskvos kunigaikštis. Toliau pasiuntinys išsamiai apibūdina Vytautą Didįjį ir Jogailaičius. Pradedama nuo Vytauto, kuris „buvo ryžtingas ir nenugalimas kovotojas, todėl savu metu dėl visuotinai paplitusios garbės bei šlovės sau pelnė Didžiojo vardą“. Vytauto valdytos Lietuvos dydis ir jos valdovo garsas patraukęs imperatoriaus Zigmanto dėmesį ir šis panoręs jį karūnuoti, tačiau Vytautas miręs anksčiau, nei pas jį atvykę imperatoriaus žmonės su karūna. Tada pasiuntinys pereina prie pasakojimo apie Jogailaičius. Jis išaukština Lietuvą valdžiusį Kazimierą Jogailaitį ir jo sūnus: Čekijos ir Vengrijos karalių Vladislovą, stebuklais pagarsėjusį Kazimierą, kardinolą Frydričą, tėvą Lenkijos soste pakeitusį Joną Albrechtą ir jų seseris, laimingai ištekėjusias už vokiečių kunigaikščių. Galiausiai pasiuntinys apibūdina ketvirtą Kazimiero sūnų – Aleksandrą, didįjį Lietuvos kunigaikštį. „Nors tikėjimo grynumu jį būtų galima lyginti su seneliu [Jogaila], tikėjimo tvirtumu bei jo gynimu – su jo broliu [Vytautu], maloningumu bei įgimtu labdaringumu – su tėvu, tačiau už dvasios didybę bei ženklią dosnumo dorybę jį pelnytai galima statyti šalia Aleksandro Makedoniečio“, – nurodo pasiuntinys ir pareiškia apie tokio valdovo klusnumą popiežiui. Tame pačiame puslapyje pateiktas trumpas popiežiaus atsakymas pasiuntiniui užbaigia šią nedidukę knygą [daugiau žr.: 47, 213–214 ir toliau].

Kitų pasiuntinybių metu pasakytos ir 1505, 1518 ir 1519 m. Romoje, Augsburgėje bei Bazelyje išspausdintos kalbos išreiškė ne tik Lietuvos didžiojo kunigaikščio, bet pirmiausia Lenkijos karaliaus nuostatas. Nors jos greičiausiai buvo rengtos Karūnoje, o ne Kunigaikštijoje, vis dėlto jas taip pat dera įtraukti į pirmųjų lituaninių leidinių sąrašą. Yra žinoma, kad pasiuntinys Ciolekas su Katalikų bažnyčios ir Šventosios Romos imperijos valdovais kalbėjosi tiek dėl Karūnos, tiek dėl Kunigaikštijos, tuomet jautusios grėsmę iš Maskvos, trijų totorių ordų, Turkijos, Moldavijos ir Kryžiuočių ordino, reikalų [4, 345–354 ir toliau; 10, 91–96; 21, 64–70, 85–97 ir toliau]. Iš visų temų publikuotose Cioleko kalbose ryškiausiai skamba viena – atliepdamas Apaštalų Sosto ketinimams, pasiuntinys ragina krikščioniškosios Europos valdovus vienytis ir bendrai atremti Osmanų galybę [daugiau apie jų turinį, humanistinius bei filosofinius pagrindus žr.: 38, 322–327]. Pasiuntinio mintys sukasi nebe ribotomis etnopolitinėmis, o bendresnėmis geopolitinėmis trajektorijomis. Tad nenuostabu, kad publikuotose kalbose atskirai nebepristatoma nei Lietuva, nei Lenkija, nei Jogailaičių dinastija. Tai laikytina iškalbingu faktu. Jis leidžia galvoti, kad Jogailaičiai ir jų valdomos valstybės iki tol krikščioniškajai Europai ne tik buvo pristatytos pakankamai – jos jau buvo tapusios tos krikščioniškosios Europos dalimi. Beje, taip galvoti leidžia ir *Rusėniškosios Biblijos* spausdinimo Prahoje faktas – be Čekijos karaliaus ir (ar) jo kanclerio leidimo ir be šimtamečių slavų religinės knygos tradicijų Šventraštis slaviškais rašmenimis bažnytine slavų kalba ten nebūtų galėjęs pasirodyti.

Antroji grupė: leidiniai, pasirodę Žygimanto Senojo valdymo metais. 1518–1519 m. publikuotos Cioleko kalbos jau priklauso antrai lituaninių spaudinių grupei, apibrėžtai Žygimanto Senojo valdymo Lietuvoje metais. Šis valdovas irgi turi nuopelnų tėvoninei Kunigaikštijai, nes pratęsė anksčiau vyreniojo brolio Aleksandro pradėtus valstybės modernizavimo darbus. Rūpindamasis pastovesnėmis įplaukomis į LDK iždą, jis ėmė tvarkyti kunigaikščio dvarų pajamas (1514 ir 1529 m. Aukštaitijos dvarų nuostatai), natūrinę feodalinę rentą keitė pinigine (1527 ir 1529 m. Žemaitijos ūkiniai nuostatai), 1528 m. surašydino bajorus ir privačius dvarus, jiems tolygiai paskirstė mokesčius bei karo prievoles. Žygimantas paliko pėdsakų įstatymdavystės srityje: 1506, 1522 ir 1529 m. savo privilegijomis įstatymus išpareigojo priiminėti sutinkant Ponų Tarybai, o 1529 m. patvirtino I Lietuvos Statutą. Užsienio politikos srityje Žygimantas pasižymėjo sėkminga veikla stiprinant valstybės pozicijas Šventojoje Romos imperijoje,

prie Šventojo Sosto ir kitur Europoje [33, 434–446]. Šį valdovą kaip pergalingą karvedį išgarsino kelios sėkmingos karinės kampanijos, ypač – 1514 m. rugsėjo 8 d. pasiekta pergalė prie Oršos. Tai atspindi jo valdymo metais pasirodę Lietuvoje sukurti ar iš LDK kilusių asmenų svetur publikuoti leidiniai: keli Lietuvos vyskupijose priimtų nutarimų rinkiniai, taip pat Žygimanto Senojo, Adomo iš Bochnios, Jokūbo Pizono, Jano Dantyszeko, Andriaus Krzyckio, Jono Visliciečio, Zacharijaus Ferrerio, Mikalojaus Husoviano (arba Husovskio), Jurgio Albinijaus ir Gžegožo iš Šamotulų kūriniai.

Pradėkime nuo ankstyviausiojo. Jos autorius Adomas iš Bochnios (†1514-02) buvo Aleksandro Jogailaičio gydytojas, tačiau savo kūrinį jis parašė ne šiam valdovui, o jį karaliaus soste pakeitusiam Žygimantui Senajam. Nėra žinoma, kada Adomas gimė. Tikslėsių duomenų esama iš studijų Krokuvos universitete ir vėlesnių metų. Pasak Henryko Baryczo, 1486 m. Adomas buvo imatrikuluotas Krokuvos universitete. 1488 m. jis gavo laisvųjų menų bakalaurą, o 1492 m. – magistro laipsnį. 1492–1493 m. Adomas dėstė Filosofijos fakultete. Spėjama, kad vėliau Italijoje pelnė medicinos daktaro laipsnį, kurį nostrifikavo 1504 m. Krokuvos universitete. Pradėjęs dirbti karaliaus Aleksandro rūmų gydytoju, vėliau šias pareigas ėjo Žygimanto Senojo rūmuose. 1510–1511 m. jis buvo Krokuvos universiteto rektorius [daugiau žr.: 7, 20].

1507 m. Krokuvoje išėjo vienintelė Adomo iš Bochnios knyga – *Dyalogus de quatuor statuum, ob assequendam immortalitatem contentione* (*Dialogas apie keturių būklių ginčą dėl nemirtingumo*). Joje keturios personifikuotos žmogaus būklės (santuokinė, kunigiškoji, viengungiškoji ir vienuoliškoji) aptaria kiekvienos pranašumus siekiant nemirtingumo. Diskusijai vadovauja Minerva, kuri kūrinių pabaigoje pergalės vainiką skiria santuokinės būklės personifikacijai. Ši gražsti užuomina skiriama karaliui Žygimantui Senajam, valdymo pradžioje neslėpusiam simpatijų tam gyvenimo būdai, kurį buvo pasirinkęs jo brolis šv. Kazimieras. Baryczas į šį kūrinį atkreipia dėmesį kaip į ankstyvą platoniškosios filosofijos raišką lenkų renesanso literatūroje. Dviejų iš trijų lydimųjų šios knygos tekstų parašymo vieta nurodo Lietuvą: tai Karūnos pakanclerio Motiejaus Drzewickio laiškas autoriui (pasirašytas Trakuose 1507 m. rugsėjo 19 d.) ir autoriaus atsakymas pakancleriui (pasirašytas Gardine 1507 m. spalio 29 d.). Ši aplinkybė leidžia aptartą paleotipą laikyti ne tik Lenkijos, bet ir Lietuvos knygų kultūros dalimi.

Didesnis autorių ir leidėjų aktyvumas matyti tuoj po pergalingų Oršos kautynių (1514 m. rugsėjo 8 dieną). Lietuvoje buvo parašyti ir užsienyje po kelis syk išspausdinti karaliaus Žygimanto Senojo ir popiežiaus legato Jokūbo Pizono informaciniai tekstai apie šias kautynes, taip pat vienas Andriaus Krzyckio eilėraščių rinkinys, didesnės apimties Jano Dantyszeko eilėraštis ir Jono Visliciečio poema.

Apie Oršos pergalę Žygimantas Senasis keliais laiškais informavo įvairius Bažnyčios ir pasaulietinius valdovus: Krokuvos vyskupą Janą Konarskį (laiškas pasirašytas karo stovykloje Barysave 1514 m. rugsėjo 13 d.), Poznanės vyskupą Janą Lubrańskį (ten pat, 1514 m. rugsėjo 14 d.), popiežių Leoną X (ten pat, 1514 m. rugsėjo 18 d.), Gniezno arkivyskupą Janą Łaskį (Vilniuje, 1514 m. rugsėjo 25 d.), Prūsijos magistrą Albrechtą (ten pat ir tuo pačiu metu) ir kt. [12, 128–130]. Kai kurie iš jų netrukus buvo išspausdinti: išverstas į vokiečių kalbą laiškas Lubrańskiui pasirodė 1514 m. Leipcige neperiodinio informacinio leidinuko puslapiuose [99, 49–50]. Laiškas popiežiui Leonui X išėjo dvyk: atskirai, tais pačiais 1514 metais, ir kartą 1515 m. Bazelyje (su Jokūbo Pizono reliacija ir kitais kūrinių). Šiame tekste pagrindiniais bruožais pasakojama 1514 m. kampanijos eiga, daugiau vietos skiriant kariuomenių judėjimui iki kautynių lauko, jų dydžiui ir mūšio aprašymui [daugiau žr.: 15, 78–79].

Daugiau žinių apie kautynes pateikė vengrų humanistas Jokūbas Pizonas (Piso; †1527-03). Beje, jis priklauso tai intelektualų plejadai, kuri kartu su Erazmu Roterdamičiumi (1469-10-28–1536-07-11) pirmoje XVI a. pusėje kūrė dvasinį Renesanso Europos veidą. Šis žmogus gimė

Transilvanijoje, aukštąjį išsilavinimą įgijo Italijoje. Bolonijoje jis studijavo pas humanistą Filipą Beroaldą jaunesnįjį (1472-10-01–1518-08-30), vėliau persikėlė į Romą, ten 1501 m. gavo teisės daktaro laipsnį. Grįžęs į Vengriją, tarnavo karaliui Vladislovui II Jogailaičiui. 1505 ar 1506 m. tapo dvasininku. Karaliaus išsiųstas pasiuntinystėn į Romą, 1509 m. susipažino ir susidraugavo su Erazmu iš Roterdamo. 1510 m. popiežius Julijus II jį pasiuntė Lenkijon užsitikrinti paramos prieš turkus. 1514 m. Pizonas antrąkart vyko į Lenkiją ir Lietuvą. Savo legatui popiežius Leonas X buvo pavedęs sutaukyti Žygimantą Senąjį su Maskvos kunigaikščiu Vasilijumi III. Rugsėjo mėnesį atvykęs į Vilnių, iš čia sekė karo veiksmus Rytuose. Į Romą grįžo neatlikęs misijos, ir 1515 m. išvyko Vengrijon. Tapęs karaliaus sekretoriumi, tais pačiais metais dalyvavo Vienos kongrese. Vėliau buvo paskirtas mažamečio karaliaus Liudviko II Jogailaičio auklėtoju. Šiam 1526 m. rugpjūčio 29 d. žuvus kautynėse prie Mohačo su turkais, Pizonas pasitraukė į Bratislavą, kur ir mirė [18].

Sulaukęs žinios apie pergalę prie Oršos, popiežiaus legatas Vilniuje išsamiau nei kiti autoriai aprašė karo veiksmų ir mūšio eigą, triumfo šventimą sostinėje, taip pat apibūdino rusėniškąją Kunigaikštijos visuomenę ir kautynėse Lietuvos kariuomenei vadovavusį Konstantiną Ostrogiškį (apie 1460–1530). Pizonas savo laišką adresavo Romoje apaštalinio protonotaro pareigas ėjusiam įžymiam humanistui Jonui Koricijui (Corycius, Goritz; 1455–1527), kitam Erazmo Roterdamiečio bičiuliui. Ši aplinkybė verčia manyti kūrinių išėjus Romoje. Daugiausia dėmesio Pizonas paskyrė šiandien gerai žinomo, smulkiai aprašyto mūšio eigai [daugiau žr.: 102, 70–82]. Palikę nuošalyje batalinius vaizdus bei triumfo iškilmes, pasidomėkime tuo, kas šį kūrinių išskiria iš kitų liudijimų apie Oršos kautynes. Kūrinio pabaigoje pagrindiniais bruožais apibūdinti Kunigaikštijos rusėnai. Jie esą krikščionys, tik atskalūnai (schizmininkai). Nors jie lietuvius pranokstą talentu (*Sunt autem Ruteni (ut illud quoq[ue] auctarium addam) ingenio Lituanis promptiore, quo fit ut operibus non mediocriter excellant*), tačiau būdingas jų bruožas esantis polinkis išdavystėn. Legatas pamini vieną rusėnų kunigaikštį, kuris su visais namykščiais perbėgęs į Maskvą, nors karaliaus rūmuose ir likęs jo mažametis sūnus. Ten pat nurodoma, kad pas Maskvos valdovą pasitrauktų ir daugiau rusėnų, tačiau jie biją pastarojo tironijos. Pasirėmęs kelių Maskvijoje pabuvousių žmonių liudijimais, toliau legatas apibūdina Vasilijaus III asmenį ir valdas. Pabaigoje keliais sakiniais pristatytas kunigaikštis Konstantinas Ostrogiškis. Legato žodžiais, jis – kunigaikštis tarp visų karo vadų, pelnęs trisdešimt tris pergales. Jaunystėje patekęs į nelaisvę, septynerius metus kalėjęs surakintomis kojomis ir rankomis. Šis kunigaikštis neturįs jokių trūkumų, nebent tik tai, kad esąs rusėnas ir atskalūnas (galvoje turima stačiatikybė). O šiaip tai jis esąs „namie – religingesnis už Numą, o viešumoje – ne prastesnis už Romulą“⁵.

1515 m. Žygimanto Senojo ir Jokūbo Pizono laiškus kartu su kai kuriais kitais kūriniais Bazelyje perspausdino Johanas Frobenas.

Tuo pat metu kaip ir Pizonas Vilniuje Oršos mūšį ir karaliaus triumfą įamžino dar keli humanistai. Vienas iš jų – karalienės Barbaros dvare tuomet kancleriu tarnavęs Andrius Krzyckis (Cricius; 1482-07-07–1537-05-10). Šis amžininkų pripažinimą lotyniškai kurtomis eilėmis pelnęs humanistas gimė Mažajame Kšicke (Krzycko Małe) netoli Lešno. Krzyckis studijavo Bolonijoje pas Antonijų Urceo'ą, pramintą Kodru (1446–1500), ir Filipą Beroaldą vyresnįjį (1453-07-11–1505-07-17). Grįžęs į Lenkiją, iš Poznanės vyskupo Jano Lubrańskio priėmė kunigo šventimus. 1504 m. jis tapo Poznanės kanauninku, o 1507 m. – tos katedros kancleriu. Šie paskyrimai pradėjo kilimą bažnytinės karjeros laiptais, gyvenimo pabaigoje vainikuotą Gniezno arkivyskupo mitra. Krzyckis aktyviai reiškėsi ne tik Bažnyčios gyvenime. 1512 m. jis kartu su

5 Apie šį tekstą daugiau: [15, 79–83]; pacituotas sakinyš išverstas iš Pizono laiško 1515 m. publikacijos kelių autorių rinkinyje, lap. C_{iv} recto, žr. toliau esančio „1494–1553 m. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos leidinių sąrašo“ nr. 10.

jau minėtu Poznanės vyskupu išvyko į Trenčiną pasitikti karaliaus Žygimanto žmonos Barbaros Zapojažės (1495–1515-10-02). Šiomis aplinkybėmis jis pasižymėjo, paskelbdamas lotynišką *Giesmę karališkoms Lenkijos karaliaus Žygimanto ir karalienės Barbaros vestuvėms*. Poetinis debiutas buvo itin sėkmingas: parėmus įtakingiems globėjams Krzyckis tapo jaunosios karalienės dvaro kancleriu. 1512 m. liepos 23 d. jis tapo dar Krokuvos kanauninku bei Plocko scholastiku. Tais pačiais metais pergalės prieš totorius proga jis publikavo antrą savo kūrinį – poemą *Dieviškojo Žygimanto pagyrimas*. 1513–1514 m. kancleris lydėjo karalienę į Vilnių. Čia buvo parašyti keli eilėraščiai, skirti šv. Kazimierui, taip pat keli – karaliaus pergalei Oršos mūšyje pagerbti. Jie sudarė trečią poetinę publikaciją, pavadintą *Giesmė dieviškajam Žygimantui, visada nenugalimam Lenkijos karaliui, Lietuvos didžiajam kunigaikščiui, pelnius pergalę prieš maskvėnus* ir pasirodžiusią atskiru leidiniu 1515 m.; vienas – stambiausias – šio rinkinio kūrinys tais pačiais metais buvo išspausdintas Romoje įvairių autorių tai progai skirtame rinkinyje. 1515 m. spalį mirus karalienei, jis parašė ir tais pačiais metais išleido ketvirtą knygą – epicediją *Per anksti mirusios Barbaros apraudojimas*. Atrodo, poema buvo sukurta ir išspausdinta Krokuvoje.

Rekomendavus Karūnos pakancleriu Petru Tomickiu, Krzyckis 1515 m. tapo karaliaus sekretoriumi. 1517 m. jis lydėjo karalių kelionėje į Lietuvą. Sutarus dėl antros valdovo santuokos su Bona Sforca, Krzyckis lotyniškai parašė grakščią kalbą, perskaitytą Baryje būsimos karalienės akivaizdoje. Na, o pats jaunos karalienės palankumą pelnė, 1518 m. publikavęs *Epitalamiją dieviškojo Žygimanto ir garsiosios Bonos vestuvėms*. Stefano Zablockio žodžiais, šis kūrinys yra viena iš gražiausių lotyniškų poemų lenkų literatūroje. Vėliau sekė gausios kitos publikacijos įvairiomis valstybės gyvenimo, prasidėjusios Reformacijos bei kitomis temomis. Iš svarbesnių likusio jo gyvenimo įvykių verta paminėti 1522 metus, kai jis buvo paskirtas Peremislio vyskupu (popiežiaus patvirtintas 1523 m. birželio 4 dieną), 1527 metus, kai tapo Plocko vyskupu, ir 1535 m. spalio 29 dieną, kai buvo išrinktas Gniezno arkivyskupu (ingresas įvyko 1536 m. balandžio 21 dieną). Mirė Krokuvoje, palaidotas Gniezne [96].

Kaip minėta, 1515 m. Krokuvoje išėjo Vilniuje parašytas poezijos rinkinys, pavadintas *Ad divum Sigismundum Polonie regem et magnum ducem Lithuanie semper invictum post partam de Moskis victoriam ... carmen* (*Giesmė dieviškajam Žygimantui, visada nenugalimam Lenkijos karaliui, Lietuvos didžiajam kunigaikščiui, pelnius pergalę prieš maskvėnus*). Jį sudaro septyni įvairaus ilgio eilėraščiai: epigrama karalienės Barbaros herbui, eiliuota dedikacija karaliui, du eiliuoti iš mūšio grįžtančio vyro ir valdovo laukiančios žmonos laišakai („Laiškas visada nenugalimam šventajam Žygimantui, Lenkijos karaliui ir Lietuvos didžiajam kunigaikščiui, [parašytas] po laimėtos prieš maskvėnus pergalės garsiosios karalienės Barbaros, jo žmonos, vardu“ ir „Tai pačiai šventajai karališkajai didenybei“), „To paties [autorius apdainuoto] karaliaus brolio palaimintojo Kazimiero kapo aplankymas vos atvykus į Vilnių“, poetinė „Epitafija“ ir „Trumpai pergalės žygį aptarianti to paties [autorius] kantilena“⁶. Literatūros istorikai labiausiai vertina pastarąjį didžiausios apimties Viduramžiais itin paplitusia strofa parašytą 368 eilučių kūrinį. Jame autorius pasakoja ir apie pergalės priešistorę, ir apie mūšio eigą. Eilėraštyje minimi karvedžiai: Konstantinas Ostrogiškis, Albertas Sampoliński, Jonušas Świerczowski, Jurgis Radvila. Žinoma, jame ypač pabrėžiamas karaliaus vaidmuo. Valdovas čia išaukštinamas kaip tėvynės gelbėtojas ir tėvas, deramai nubaudęs maskvėnus už jų klastą ir nusikaltimus [15, 84–85].

Šios knygos ryšius su Lietuva stiprina Vilniaus kanauninko Jono Silvijaus Amato Siciliečio (apie 1465 / 1470–1537) pratarmėlė, dedikuota rinkinio autoriui, karalienės kancleriu Krzyckiu.

6 Visi Krzyckio eilėraščiai iš šio rinkinio vėliau perspausdinti raštų rinktinėje [36, 28, 36–56].

Kitas lenkų humanistas – Janas Dantyszekas (Dantiscus; 1485-11-01–1548-10-27) – gimė Gdanske, mirė Varmės Lidzbarke, palaidotas Fromborke. Jo biografija gausi įvykių, *cursus honorum* be galo turtingas, tad pasitenkinsiu nurodęs svarbesnius faktus, o smalsų Skaitytoją nukreipsiu į pastarųjų metų tyrimus bei didesnės apimties darbus [52]. Gimtasis miestas Dantyszekui „dovanojo“ prievardį, kuriuo jis dažniausiai pasirašinėjo savo kūrinius, – *Dantiscus*, t. y. Gdanskietis, arba Dancigietis (vartosiu lotyniškos kilmės lenkišką formą, kuria ši iškili asmenybė šiandien geriau žinoma). Grudziondze baigęs parapiinę mokyklą, kartu su kitu lenkų humanistu Pauliumi iš Krosno 1499 m. rugpjūčio 3 d. užsirašė į Greifsvaldo, o 1500 m. – į Krokuvos universitetą. Čia 1503 m. jam buvo suteiktas bakalauro laipsnis. Tapęs karaliaus sekretoriumi, 1504 m. Prūsijoje atliko pirmą diplomatinę misiją. Vėliau karaliaus kanceliarijoje jis nemažai laiko dirbo kaip Prūsijos reikalų referentas. Jo diplomatinė veikla neapsiribojo vien Prūsija. Karaliaus pavedimus Dantyszekas vykdė Vienoje ir Romoje, Venecijoje ir Neapolyje, Genujoje ir Bolonijoje, Paryžiuje ir Valjadolide, Londone ir Antverpene, Augsburgu ir Vitenberge bei kituose Šventosios Romos imperijos miestuose. Spėjama, kad 1514 m. su karaliumi lankėsi Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštijoje. Čia jo būta ir 1521–1522 metais. 1533 m. kovo 23, 25 ir 29 d. Dantyszekas Heilsberge buvo išventintas į kunigus. 1533 m. rugsėjo 14 d. Plocke Andrius Krzyckis jį konsekrovo Chelmo vyskupu. 1537 m. rugsėjo 20 d. Varmės kapitula Dantyszeką išrinko savo vyskupu; iškilmingas ganytojo ingresas į vyskupijos sostinę Heilsbergą įvyko 1537 m. gruodžio 18 dieną.

Kad ir daug pasiekęs bažnytiniame gyvenime, Dantyszekas šiandien tebėra vertinamas ir už didelį diplomatinį, ir už tokį pat didelį poetinį talentą. Jo kūrybinė biografija yra itin gausi ir įvairi – kaip ir visas gyvenimas. Prie geriausių jo kūrinių tyrėjai priskiria *Epitalamiją karalienei Bonai* (parašyta 1518, nauja redakcija apie 1535, išspausdinta 1950 metais), *Silvą apie mūsų epochos nelaimes* (išspausdinta 1530 metais), elegiją *Pranašas Jona* (parašyta 1535, išspausdinta 1577 metais), *Patariamąją giesmę Konstantui Aliopagui* (išspausdinta 1539 metais), eilėmis aprašytą *Jano Dantyszeko gyvenimą* (parašyta 1548, išspausdinta 1693 metais), *Kelis Bažnyčios himnus* (išspausdinta 1548 metais), kai kurias kitas poetas ir eilėraščius [58; 52, 240–242, 244–247, 248–260, 266–269, 279–283].

1514 m. Krokuvoje pasirodė nedidelės apimties *Carmen extemporarium de victoria insigni ex Moschis illustrissimi principis Sigismundi Dei gratia regis Poloniae Russiae Prussiae magnique ducis Lithuaniae domini atque heredis (Improvizuota giesmė apie šviesiausio valdovo Žygimanto, Dievo malone Lenkijos, Rusijos, Prūsijos karaliaus ir didžiojo Lietuvos kunigaikščio, pono ir paveldėtojo, garsią pergalę prieš maskvėnus)*. Leidinio pavadinimas neapėrija visos jo sudėties, mat Giesmę spaustuvininkas papildė dviem jam Krokuvoje talkinusio lenkų humanisto Valentino Ecko (apie 1494–1556) kūriniiais: epigrama ir poemėle „Himnas, raginantis Krokuvą, kad liautųsi raudojusi, ką ji ilgai darė dėl pavojingų savo nenugalimojo karaliaus Žygimanto karo veiksmų prieš maskvėnus, ir dėl įžymios pergalės pritardama triumfuotų“⁷. Su Lietuva šį leidinį sieja turinys ir parašymo vieta⁸. Grakščiaime kūrinyje reiškiamas džiaugsmas, sužinojus apie Oršos pergalę: dėkojama Dievui ir Švenčiausiajai Mergelei Marijai, aukštinamas pergalingas karalius, giriamas Lietuvos kariuomenė, gėrimasi karaliaus triumfu. Netrukus ši poemėle buvo dusyk perspausdinta: 1515 m. – Romoje, Gniezno arkivyskupo Jono Łaskio rūpesčiu parengtame kelių autorių rinkinyje, pavadintame *Giesmės apie atmintinas schizmininkų maskvėnų žudynes*, o 1516 m. – Krokuvoje, kitoje Dantyszeko poezijos knygoje, pavadintoje *Apie šviesiausiojo*

7 Dantyszeko eilėraštis ir Ecko epigrama iš šio rinkinio vėliau perspausdinti Dantyszeko raštų rinkinyje [17, 60–63, 306].

8 Spėjama, kad ją Dantyszekas parašė Vilniuje ar kitoje Lietuvos vietoje, kur tuomet pats lankėsi, lydėdamas karalių [58, 425; 52, 102; 12, 138].

*Žygimanto, Lenkijos karaliaus, didžiojo Lietuvos kunigaikščio, Rusijos ir Prūsijos valdovo, kelionę po pergalės prieš maskvėnus į Vengriją*⁹.

Pergalingas kautynės apdainavusių sąrašas būtų nepilnas be Jono Visliciečio (apie 1485 – tarp 1516 ir 1520) ir Jogailaičių dinastiją išaukštinusios herojinės poemos *Bellum Prutenum* (*Prūsų karas*). Su Lietuva šią 1516 m. Krokuvėje išėjusį leidinį sieja bent viena ypatybė, o būtent, poemos turinys. Nors apie jos autorių žinoma nedaug, veik nekelia abejonių jį kilus iš Lenkijos, iš netoli Krokuvos esančio Vislicos miesto, o ne iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos, kaip tvirtina baltarusių mokslininkai¹⁰. Literatūros istorikai nurodo poetą gimus apie 1485–1490, o mirus apie 1520 metus. Kaip ir Skorina, Jonas Vislicietis studijavo Krokuvos universitete, 1506 m. jame gavo bakalauro, o 1510 m. – magistro laipsnį. Jam dėstė garsus lenkų humanistas, poetas ir pedagogas Paulius iš Krosno. 1510–1512 m. Jonas Vislicietis pats dėstė universitete – studentams aiškino Aristotelį, Euklidą ir Ciceroną [91, ix–x].

Knygos pavadiniman iškeltas svarbiausias ir didžiausias joje publikuotas kūrinys – herojinė poema *Prūsų karas*. Prieš poemą išspausdinta to paties autoriaus „Raginameji giesmė, šlovinanti magistro Pauliaus Rusėno mūžą ir skatinanti sukurti epigramą knygelei apie Prūsų karą“ ir prozinė pratarė „Garbingam ir šauniam vyrui, Krokuvos studijų magistrui, kolegijos poetui ir puikiam mokytojui Pauliui iš Krosno“, o knygos pabaigoje įdėta Jono Visliciečio „Trinarė kėtureilė strofa šviesiausiam valdovui Žygimantui, Lenkijos karaliui ir t. t.“, archilochinis jambinis trimetras „Gerbiama tėvui Kristuje Petru Tomickiui, Dievo dėka Peremislio vyskupui ir nusipelniusiam Lenkijos karalystės vicekancleriui“, taip pat „Elegija Dievo Gimdytojai Mergelei Marijai prašant sustabdyti marą“ ir „Epigrama pavyduoliui“.

Literatūros istorikai nurodo Vislicietį sukūrus poemą 1515 metais, praėjus 100-mečiui nuo Žalgirio kautynių. Didžiausioje – antroje – jos dalyje aukštinamas Žygimanto Senojo senelis Jogaila, „doras karalius, narsa garsus ir ginklais galingas“¹¹, taip pat „karo žaibu“ vadintas jo pusbrolis Vytautas ir jungtinė lietuvių bei lenkų kariuomenė, prieš šimtmetį lemiamame mūšyje įveikusi kryžiuočių „galybę“. Lyginant su Lietuvos didžiojo kunigaikščio politiką garsinusiu humanistu, pavyzdžiui, Erazmo Cioleko bei kitų, kūrinuose nupieštu Vytauto paveikslu, matyti savitas Visliciečio tapomas didžiojo kunigaikščio atvaizdas. Jame Vytautas atrodo narsus ir karingas, tačiau nesavarankiškas – lemiamu kautynių metu jis turi nusileisti aukštesnio už save valdovo valiai ir vykdyti jo paliepimus. *Prūsų kare* pavaizduotas vienas pergalingas karvedys – karalius Jogaila. Ši poemos meninio pasaulio ypatybė yra itin svarbi kūrybinėms autoriaus intencijoms suprasti. Jogaila yra dinastijos pradininkas, o jo pergalingo gyvenimo tęsėjas yra Visliciečio valdovas, Lenkijos karalius Žygimantas Senasis, neseniai laimėjęs pergalę prie Oršos. Ją poetas mini pirmoje ir trečioje dalyje, įrėminusioje Žalgirio mūšio apdainavimą. Tai buvo svarbu 1514 metais, kai Kryžiuočių ordino magistras, Žygimanto Senojo seserėnas Albrechtas Brandenburgietis, palaikydamas Maskvos valdovą, atsisakė suteikti paramą į Oršą žygiavusiam Lenkijos karaliui, ir 1515–1516 metais, kai tarp dėdės ir seserėno jau brendo karinis konfliktas. Tokiame kontekste *Prūsų karas* turėjo nuskambėti itin garsiai, prasmingai, o iš Lietuvos kilusio naują Lenkijos karalių dinastiją pradėjusio Algirdaičio apdainavimas galėjo visuomenę sutelkti apie jo pergalingus žygius pratęsusį vaikaitį – Žygimantą Senąjį. Dėl šios priežasties ne vienas literatūros istorikas šią poemą vertina kaip himną visai Jogailaičių dinastijai [91, xi; 104, 190 ir toliau]. Taigi, sekdami Visliciečio pavyzdžiu, darsyk pabrėžkime, kad ši Lenkijos valdovų giminė kilusi iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos. Pastaroji aplinkybė, kalbant apie pirmąsias Lietuvos knygas, yra labai svarbi.

9 Išsamiau apie tai: [12, 135–140 ir toliau].

10 Išsamiau: [103, 27–31 ir toliau]; naujesnės literatūros šiuo klausimu apžvalga pateikta: [101].

11 Eugenijos Ulčinaitės vertimas, *Bell. Prut.* II, 125 [27, 50–51].

Tais pačiais metais, kai Prahoje buvo pradėta spausdinti *Rusėniškoji Biblija*, popiežius Leonas X pradėjo karaliačio Kazimiero kanonizavimo procesą ir paskyrė specialią komisiją. Ji nedaug ką tenuveikė, todėl veikia į Lenkiją ir Lietuvą buvo pasiųstas specialus popiežiaus legatas vyskupas Zacharijus Ferreris (1479–1525), turėjęs surinkti ir paruošti tolesnei proceso eigai būtiną medžiagą [11, 10–11 ir toliau]. Popiežiaus 1519 m. lapkričio 1 d. instrukcijoje, be kitų dalykų, buvo nurodyta ištirti palamintojo Kazimiero gyvenimą ir jo užtarimu po mirties įvykusius stebuklus. 1520 m. pradžioje Ferreris atvyko į Lenkiją, o antroje tų metų pusėje apsilankė Lietuvoje, Vilniuje, kur „sėkmingai užbaigė (1520 m. lapkričio 15 d.) informacinį procesą, reikalingą karaliačio Kazimiero kanonizacijai“ [11, 11]. Surinktos medžiagos pagrindu kitais metais Krokuvoje jis išleido pirmąjį šv. Kazimiero gyvenimo aprašymą – lotyniškai parašytą *Palaimintojo išpažinėjo Kazimiero gyvenimą*.

Šią knygą su Kunigaikštijos kultūros tradicija sieja ne tik šventojo Lietuvos globėjo paveikslas, sudėtas iš karaliačio genealogijos, biografijos, švento gyvenimo būdo, dorybių, išvaizdos ir vieno stebuklo aprašymų. Knygoje aptarta Lietuvos Didžioji Kunigaikštija – Europos šiaurėje plytinti didelė valstybė, turtinga įvairių gamtos išteklių. Įdomu ir tai, kad autorius etnopolitinės tautos ištakas susiejo su senovės Roma. Mat jis keliose vietose pamini lietuvius kilus iš senovės Romos, pavadina juos litalais, o šalį – Litalija. Be to, jis pamini lietuvius kalbant sava kalba, skirtinga nuo rusėnų bei kitų LDK gyventojų. Šios aplinkybės rodo ir Ferrerį, ir jam informaciją teikusius žmones suvokus politinę, pilietinę, kultūrinę ir lingvistinę Lietuvos tapatybę ir ją skyrus nuo kaimyninių valstybių, pirmiausia Lenkijos. Ferreris pratęsia Lietuvos vaizdavimo tradiciją, užsimezgasią Cioleko raštuose, ir ją papildoma keliomis reikšmingomis detalėmis¹².

Prie Lietuvos garsinimo veik tuo pačiu metu prisideda Mikalojus Husovianas (Husovianus, Hussowski; nuo 1475 iki 1485 – po 1533). Iki šiol lenkų, lietuvių ir baltarusių kultūros istorikai nesutaria, kurią vietovę laikyti Husoviano gimtine: prieš gerą šimtą metų Janas Pelczaras nurodė Husovo vietovę Lancuto pavieta [57, IX], Marcelinas Ročka – kaimą Usovą „ant Pripetės kairiojo kranto, maždaug prie sienos tarp dabartinės Baltarusijos ir Ukrainos“ [64, 354], Jakavas Parckis – Gardino arba Bialos apylinkes [106, 10; išsamiau apie tai žr.: 93, 213–217 ir toliau]. Jerziui Ochmańskiui suradus ir paskelbus poeto autografa [54], iš esmės linkstama jo gimtinę tapatinti su Peremyslio vyskupijoje, Lancuto pavieta, esančiu Husovo kaimu¹³. Gavęs neblogą išsilavinimą, spėjama, netoliese esančio Pševorsko parapijėje ar kokioje kitoje mokykloje, Husovianas gimtojoje vyskupijoje gavo ir pirmuosius, žemiausius, dvasininko šventinimus. Vėliau Lenkijoje arba Lietuvoje likimas jį suvedė su keliais įtakingais žmonėmis, pakreipusiais jo gyvenimo kelią. Tai buvo jau minėtas Vilniaus kanauninkas Erazmas Ciolekas, Lucko vyskupas Paulius Alšėniškis ir Vilniaus vaivada Mikalojus Radvila. Pirmasis dar iki 1518 m. Husovianui galėjo suteikti notaro titulą (juo Husovianas įsivardijo minėtame autografe), o vėliau pasiėmė su savimi į Romą, kai ten pasiųstas karaliaus vyko trečią kartą. Su antruoju Husovianas turėjo susipažinti irgi apie 1518 m. ar net anksčiau. Mat 1518 m. liepos 29 d. jis kaip „Peremyslio vyskupijos dvasininkas, Apaštalų [Sosto] valia notaras ir raštininkas“ pasirašė Pauliaus Alšėniškio motinos Sofijos testamentą. Su trečiuoju Husovianą irgi sieja panaši tarnystė: kaip minėta anksčiau, 1519 m. birželio 16 d. Goniondze jis surašė Mikalojaus Radvilos raštą Janui Slavinskiui, pasivadindamas

12 Dar žr.: [65, 75–76; 66, 331–333].

13 Tokį kildinimą paremia nesenas lietuvių istoriko Karolio Čizausko ir jo lenkų kolegos Tomaszo Jaszczolto atradimas. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje jie aptiko Vilniaus vaivados Mikalojaus Radvilos raštą, išduotą bajorui Janui Slavinskiui dėl pastarojo valdos Palenkės vaivadijoje. Raštas datuotas 1519 m. birželio 16 diena, o surašytas ant pergamento ir vaivados antspaudu sutvirtintas Palenkės Goniondze. Jo pabaigoje lotyniškai nurodyta: „Per manus Nicolai hussouusky Notary nri“ („mūsų [t. y. vaivados] notaro Mikalojaus Husovskio rankomis“). Atkreiptinas dėmesys į lenkišką notaro pavardės formą – tokią pačią, kaip Ochmańskiui anksčiau surastame ir išsamiai apibūdintame dokumente.

vaivados notaru. Galbūt iškart po to nuo 1519 iki 1522 metų Husovianas lankėsi Romoje. Mirus Ciolekui, Husovianas apie 1523 m. atvyko į Krokuvą, kur veikiai viena po kitos pamečiui išėjo trys jo poezijos knygos. Žinomas jo laiškas Peremislio vyskupui Janui Karnkovskiui, parašytas Pultuske 1531 m. vasario 11 dieną, leidžia manyti poetą mirus šiame Mozūrijos mieste, to paties pavadinimo vyskupijos sostinėje. Tai galėjo atsitikti po 1533 m. – šiais metais datuoti paskutiniai žinomi Husoviano eilėraščiai.

Husoviano plunksnai priklauso trys pamečiui Krokuvoje išspausdinti kūriniai: *Carmen ... de statura feritate ac venatione bisontis* (*Giesmė apie stumbro išvaizdą, žiaurumą ir medžioklę*, 1523), *Nova et miranda de Turcis victoria, mense Iulio* (*Nauja ir nuostabi pergalė prieš turkus liepos mėnesį*, 1524) ir *De vita et gestis Divi Hyacinthi* (*Mikalojaus Husoviano kūrinėlis apie šventojo Hiacinto gyvenimą ir darbus*, 1525)¹⁴. Atsitiktinumai ar ne, bet jie pasirodo tuo pačiu metu, kai Vilniuje savo pirmąsias knygas išspausdino Skorina. *Giesmė apie stumbro išvaizdą, žiaurumą ir medžioklę* ne tik pratęsė, bet ir svariai išplėtojo Lietuvos vaizdavimą lotyniškoje Europos literatūroje. Kūrinio pavadiniman iškeltas stumbras nebuvo šiaip egzotiškas gyvosios gamtos atstovas. Jis ženklino tuomet lotyniškoje Europos literatūroje vis palankiau vaizduojamą Lietuvos Didžiąją Kunigaikštiją, buvo jos turtingos gamtos simbolis. Paminėjęs istorinę Lietuvą, poetas pratęsė jos apibūdinimo tradiciją, pradėtą dar savo geradarijo ir globėjo Cioleko, ir poemos kompoziciniame-semantiniame centre apdainavo garsiausią jos valdovą Vytautą. Didžiojo kunigaikščio portretas šiame kūrinyje yra pozityvus, tai – idealus valdovas, o jo valdoma valstybė – krikščionių ir nekrikščionių kaimynų pripažįstama galybė. Be šio, didžiausio, kūrinio, knygoje paskelbta 11 mažesnės apimties Husoviano eilėraščių ir prozinė dedikacija Vytauto atminimą puoselėjusiai Lenkijos karalienei Bonai Sforcai.

Kitoje knygelėje, pavadintoje *Nauja ir nuostabi pergalė prieš turkus liepos mėnesį*, išspausdinta nedidelės apimties proginė poema. Joje apdainuota 1524 m. liepos 2 d. prie Terebovlios prieš turkų ir totorių kariuomenę pasiekta pergalė. Jos laurus poetas priskyrė karaliui Žygimantui Senajam, o kūrinyje išaukštino lenkų bei lietuvių karių narsą mūšio lauke. Žygimantas į karo žygį pasiuntė savo pajėgas, sudarytas iš karaliaus rūmų gvardijos ir samdytų karių. Taigi, šiame kūrinyje paminėti lietuviai („Krito tam mūšyje daug ir nuo rankos lietuvio kareivio“, eil. 169) veikiausiai suprastini ne etnine, o etnopolitine prasme – kaip prieš siaubiamų pietinių LDK sričių gyventojai, keršiję savo skriaudikams. Manytina, kad toks požiūris atliepė kūrinėlio pradžioje ir pabaigoje deklaruotas poeto pastangas „papasakot tikrą teisybę“ (eil. 13, 171 ir toliau).

Poema *Apie šventojo Hiacinto gyvenimą ir darbus* Husovianas gerokai papildė Lietuvos hagiografinės literatūros aruodą, pradėtą pilti Ferrerio. Kūrinio atsiradimą lėmė dvi priežastys: šio šventojo kanonizacijos procesas, vykęs Krokuvoje 1523 m. kovo 26 – 1524 m. rugsėjo 6 dienomis, ir Jogailaičių valdomas valstybes pasiekusi Reformacija. Šiomis priežastimis galima paaiškinti poemos siužetą ir sudėtį. Ją sudaro dvi dalys: pirmoje pasakojama apie šio šventojo gyvenimą, keliones, stebuklus ir mirtį (eil. 1–441), o antroje polemizuojama su Lutheriu bei jo pasekėjais, ginamas šventųjų kultas, aiškinama bažnytinių apeigų prasmė bei vienuolinių įžadų svarba (eil. 442–869). Kūrinį išsamiai aptaręs Tomas Veteikis taip nusakė jo reikšmę: ši „Husoviano poema palieka žymų pėdsaką LDK konfesinio identiteto formavimosi kontekste. Taip parodytas romantiškas, į savo krašto praeitį atremtas tikybinis modelis“ [93, 284]. Lieka pridėti, kad šis Husoviano kūrinys yra didžiausia, meniškiausia ir turinio atžvilgiu brandžiausia XVI a. hagiografinė poema. Šio žanro tradiciją pratęsė vėlesni Lietuvos autoriai, XVII a. lotynų ir lenkų kalbomis apdainavę kitus „vietinius“ šventuosius, pirmiausia šv. Kazimierą ir šv. Juozapatą

14 Visi Husoviano kūriniai iš šių leidinių vėliau perspausdinti jo raštuose [25], o fotografuotinės leidinių kopijos – lietuviškoje Husoviano raštų laidoje [26, 10–104].

Kuncevičių. Visi šiandien žinomi Husoviano kūriniai išspausdinti paskutinėje jo *Raštų* laidoje [26; dar žr.: 38, 120–122; 64].

Viena knyga *Rusėniškosios Biblijos* amžininkų būrį padidino humanistas ir bibliofilas Jurgis Albinijus (†1570 m. tarp balandžio 21 ir gegužės 10 dienos). Kilęs iš Kozmino Poznanės vaivadijoje, studijavo Krokuvos universitete (imatrikuluotas 1529 m. balandžio 30 dieną). Jau 1530 m. pelnė laisvųjų menų bakalauro, o 1531 m. – magistro laipsnį. Vėliau porą metų dėstė savo Alma Mater. 1539 m. studijavo Paduvos universitete, nuo 1540 m. birželio 28 d. minimas kaip teisių daktaras. 1535 m. vasario 6 d. Jurgis Albinijus paminėtas kaip Vilniaus vyskupijos kurijos notaras, o 1540 m. birželio 28 d. – jau kaip Vilniaus prelatas kantorius. Nuo 1546 m. balandžio 7 iki 1568 m. vasario 27 d. ėjo Kauno klebono pareigas. 1547 m. gegužės 13 d. Jurgis Albinijus paminėtas kaip Vilniaus sufraganas elektas, 1550 m. lapkričio 5 d. buvo paskirtas titulinis Metonos vyskupu, o tarp 1551 m. sausio 2 ir spalio 12 d. – juo konsekruotas. Regis, mirė ir buvo palaidotas Vilniuje. Turėjo turtingą biblioteką, kurią po jo mirties Vilniaus vyskupas Valerijonas Protasevičius perdavė ką tik įkurtai jėzuitų kolegijai. Vilniaus universiteto bibliotekoje saugomos kelios knygos su Jurgio Albinijaus nuosavybės ženklais [5, 189–192; 44].

Dėstydamas Krokuvos universitete, 1532 m. Jurgis Albinijus išleido nedidelį poezijos rinkinį, pavadintą *Decastichia novem Musarum natali Christi congratulantium* (*Kristaus gimimo šventę sveikinančių devynių Mūzų dešimteiliai*). Knyga dedikuota andainykščiam Poznanės kaštelionui Lukašui Górkai (1482–1542-10-14; Poznanės vaivada nuo 1535 m.). Leidinį pradeda Petro Poznaniečio vardu pasirašyta epigrama Górkos herbui, gruodžio 25 d. datuota prozinė Albinijaus dedikacija tam pačiam lenkų didikui ir 11 įvairios strofikos eilėraščių (9 iš jų – Mūzų vardais pasirašyti dešimteiliai). Juose poetas aukština Jėzų Kristų, Švenčiausiąją Mergele Mariją ir pačią Kristaus gimimo šventę. Dešimteiliams netrūksta poetinės išmonės ir grakštumo, jie trykšte trykšta džiaugsmu ir viltimi. Tai – vienintelė originali šiuo laikotarpiu išėjusi Albinijaus knyga [kita pasirodė 1560 m.; 2, 62; 44, 11].

Antros grupės leidinių apžvalgą baigiame dar trimis knygomis. Jos pratęsia Bažnyčios jurisdinčių dokumentų tradiciją, kurią dar 1499 m. pradėjo Martynas iš Radomo, o 1501 m. pratęsė Janas Sakranas. Taigi, 1519 m. Krokuvoje išėjo *Statuta diocesana pro diocesi Luceoriensi* (*Lucko vyskupijai skirti vyskupijos nutarimai*). Jie mums žinomi iš šaltinio [71, 4–5, 54–99], kuriame jie išsamiai aptarti, perspausdintas *Nutarimų* tekstas, įdėtos fotografuotinės 4 puslapių kopijos¹⁵. *Nutarimai* susiję su andainykščiu Lucko vyskupu Pauliumi Alšėniškiu (1490–1555-09-04; vyskupiją valdė 1507–1536 metais; nuo 1536 m. – Vilniaus vyskupas). Pratarmėje vyskupas nurodo priežastį, paskatinusią juos paskelbti (vyskupo prievolės vykdymas), taip pat pamini, kad tekstas buvo rengtas, pasinaudojant panašiais ankstesniais kitų vyskupijų dokumentais, o patvirtintas Lucko vyskupijos sinode (spėjama, įvykusiame 1519 m. sausį ar vasarį). Šiuose *Nutarimuose* kalbama apie apeigų vyskupijos bažnyčiose tvarką, kunigų prievoles, jų santykius su svetimais dvasininkais ir pasauliečiais, taip pat apie garbingą dvasiškių gyvenimo būdą, savo parapijose nerezi-duojančius kunigus, prievolę sergėti bažnyčių turtą, dešimtinių gavimą, Eucharistijos saugojimą, bažnyčių remontą ir kitus svarbius dalykus. Viename nutarime paminėta vietinė kalba (veikiausiai rusėnų): 38-tuoju įsaku kunigai, be kitų dalykų, buvo įpareigoti ja savo parapijiečiams vieną sekmadienį sakyti pamokslą, o šie – bent kartą per metus prieti išpažinties (*Et quod singulis diebus dominicis praedictam recitent coram parochianis suis in vulgari et semel in anno confiteantur adminus*. Cit. pagal: 71, 93). Kaip nurodo Jakubas Sawickis, tai buvo suprantama ir reikalinga Lucko vyskupijoje, kurios gyventojų daugumą rusėnai ir sudarė.

15 Už nuorodą į šį šaltinį dėkoju dr. Rūtai Janonienei ir dr. Liudui Jovaišai.

Kitas Bažnyčios teisinių dokumentų rinkinys – 1528 m. Krokovoje išleisti *Statuta Vilnen. dioecesis (Vilniaus vyskupijos nutarimai)*. Knyga susijusi su Pauliaus Alšėniškio pirmtaku Vilniaus vyskupo soste Jonu iš Lietuvos kunigaikščių (beje, jo sekretoriumi ir gydytoju dirbo Skorina). Pratarinėje šis vyskupas išdėsto priežastis, paskatinusias jį sudaryti ir paskelbti kalbamus *Nutarimus* (vyskupo prievolės vykdymas, kelios krikščionių religijos, išpažįstamos vyskupijos gyventojų, Reformacijos įtaka); jos pabaigoje ganytojas prisako vyskupijos kunigams griežtai jų laikytis. Kas sudaro *Nutarimų* turinį? Knygoje kalbama apie šventinas Bažnyčios šventes, išpažintis, santykius su svetimais dvasininkais, taip pat garbingą dvasiškių gyvenimo būdą, savo parapijose nereziduojančius kunigus, prievolę sergėti bažnyčių turtą, testamentų sudarymą, dešimtinių gavimą, Mišių šventimo ir krikšto suteikimo aplinkybes, Eucharistijos saugojimą, bažnyčių statybą. Knygoje gana plačiai kalbama apie sužadėtuvių skelbimą bei pačius sužadėtinius, apie parapines mokyklas bei jų mokytojus ir arkidiakono pareigybę, o pabaigoje trumpai išdėstoma Katalikų bažnyčios pozicija dėl eretikų, atsimetėlių ir ekskomunikos. Keliose vietose vyskupas pamini diecezijos gyventojus lietuvius ir rusėnus, taip pat tris kai kurioms apeigoms ir mokymo reikalui vartojamas kalbas (lotynų, lietuvių ir lenkų). Pavyzdžiui, skyrelyje „Apie sužadėtinius“ ganytojas, grasindamas atskyrimu nuo Bažnyčios, prisako kunigams, kad šie netuoktų rusėnų su lietuviėmis, o lietuvių – su rusėnėmis (lap. D recto; prieš tai vienoje vietoje jis rusėnus apibūdino kaip stačiatikius). Skyrelis „Apie krikštą“ pradedamas priesaku kunigams, kad jie, teikdami krikštą tose vyskupijos dalyse, kur gyventojai kalba vien lietuviškai (*ubi lingua Lithuana vernacula, atque communis incolis est*), formulę tartų ne lietuviškai, o lotyniškai, kadangi tose vietose „kunigas dažnai lietuvių kalbos nemoka“ (lap. C_{ij} verso). Skyriuje „Apie mokytojus“ jis nurodo kitą išeitį iš tokios padėties ir prisako tų parapijų, kuriose kalbama lietuviškai, klebonams laikyti tą kalbą gerai mokančius vikarus, kurie ja galėtų vykdyti bažnytines apeigas ir teikti sakramentus (lap. D verso). Ten pat visiems kunigams prisakoma prie parapinių bažnyčių išlaikyti mokytojus, mokyklas ir butus, kuriuose mokiniai galėtų apsistoti. Toliau vyskupas trumpai apibūdina mokymo tikslus (nuo mažumės jaunimą pratinti prie gerų raštų, garbingų papročių ir svarbiausių katalikiškų dorybių) ir turinį – „šventąsias Evangelijas ir Pauliaus laiškus savo vietiniams mokiniams patikimai aiškinti lygiai abiem – lietuvių ir lenkų – kalbomis“ (*Sacra Euangelia, Epistolasque Pauli, pariter utroque Lithuano et Polono idiomate discipulis suis ingenuis fideliter interpretentur*; lap. D verso). Vyskupo dėmesys vienai iš vyskupijos autochtonų kalbų pasirodė perspektyvus. Atėjęs į Lietuvą jėzuitams, pradinis mokslas vyskupijos parapinėse bažnyčiose teiktas jau ne tik lietuvių, bet ir rusėnų kalba – apie tai, be kitų dalykų, kalba ir katalikiškas rusėniškas katekizmas, išspausdintas Vilniuje 1585 metais.

Paskutinė šios grupės knyga – teologo Gžegožo iš Šamotulų (Grzegorz z Szamotuł, †1541-07-11 ar 12) *Sermo de indulgentiis, bulleque iubilei pro fabrica ecclesie cathedralis Vilnensis, a Sede Apost. concessae, resolutio (Pamokslas apie indulgencijas ir Apaštaly Sosto suteiktos bulės dėl Jubiliejaus Vilniaus katedrinės bažnyčios pastato naudai išaiškinimas, 1532)*. Būsimasis Pamokslo autorius 1499 m. įsimatrikuliavo Krokuvos universitete, po dvejų metų pelnė bakalauro laipsnį, 1506-aisiais tapo laisvųjų menų magistru. 1507–1509 m. jis buvo Gniezno katedros mokyklos vedėju, vėliau grįžo į Krokuvą ir iki 1513-ųjų dėstė universitete. Vėliau užsienyje studijavo teisę, o 1517 m. grįžo į Krokuvą su dekretų daktaro diplomu rankose. Gžegožas ėjo įvairias pareigas Katalikų bažnyčioje; aukščiausios iš jų – 1533 m. jam suteikta Poznanės arkidiakono, 1538–1539 m. – Poznanės oficijolo vieta. 1537–1538 m. Gžegožas ėjo Krokuvos universiteto rektorius pareigas [23].

Gžegožas iš Šamotulų publikavo keletą teologinių darbų. *Pamokslas apie indulgencijas ir Apaštaly Sosto suteiktos bulės dėl Jubiliejaus Vilniaus katedrinės bažnyčios pastato naudai išaiš-*

kinimas yra vienas iš jų. Šioje knygoje iš kanonų teisės pozicijų atskleidžiamas indulgencijų ir popiežiaus Klemenso VII bulės dėl šv. Jubiliejaus Vilniaus katedros naudai legitimumas.

Gžegožo *Pamokslą* prie lotyniškosios lituanikos leidžia priskirti kol kas tik akivaizdi jos intencija, įvardyta knygos pavadinime: pamokslas sukurtas, siekiant paskleisti žinią apie indulgencijas ir popiežiaus Klemenso VII bulę dėl šv. Jubiliejaus, suteiktą neseniai sudegusios Vilniaus katedrinės bažnyčios naudai. Konkrečios aplinkybės, paskatinusios Krokuvos profesorių aptarti tuomet aktualų indulgencijų reikalą ir pačią bulę, knygos turinyje nenurodytos. Pratarmėje autorius tepamini, kad pamokslą parengė, „ne taip seniai jo vyresniesiems jam suteikus tam vietą“ (*Equissimum itaque censui meis maioribus iri obtemperatum, qui publicum declamandi sermonem de iubileo, diplomaque de indulgentiis interpretandi non iam pridem mihi demandarant officinam*; lap. A v). Pati bulė mums nežinoma. Jos originalas Vilniaus katedros kapitulos archyve, kurio didesnė dalis šiandien saugoma LMA Vrublevskių bibliotekoje, neišliko. Tačiau jos buvimas paminėtas seniausioje Vilniaus katedros bažnyčios kapitulos posėdžių protokolų knygoje: 1531 m. rugpjūčio 4 d. kapitulos nariams „Vilniaus vaivada ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kancleris Albertas Goštautas įteikė ir perdavė popiežiaus Klemenso VII išduotas bulės dėl šv. Jubiliejaus skelbimo sudegusiai Vilniaus katedrai atstatyti, taip pat valdovo Žygimanto I aplinkraščius (įsakymus), kuriuose išdėstyti išsamūs valdovo nurodymai ir valia. Kapitula, su derama pagarba perėmusi šiuos dokumentus, davė nurodymą paskelbti juos viešai ir imti vykdyti“ [94, 442; orig. 276]. Tolesni tyrimai turėtų parodyti, ar esama daugiau saitų, šią Gžegožo knygele siejančių su visu dideliu XVI a. lituanikos lauku.

Trečioji grupė: leidiniai, pasirodę Žygimanto Augusto valdymo metais. Kaip anksčiau nurodėme, trečiai grupei priskiriame knygas, išėjusias Didžiąją Kunigaikštiją valdant paskutiniajam Jogailaičiui – Žygimantui Augustui (valdė 1544–1572). Stiprindamas ir modernizuodamas valstybę, jis tęsė tėvo darbus. Norėdamas papildyti LDK išdą, 1547 m. įsakė pradėti Valakų reformą (nuostatai paskelbti 1557 m.), o 1559 m. – valstybinių girių reviziją. 1566 m. jis patvirtino II Lietuvos Statutą, sustiprinusį bajorų luomo padėtį. Jo valdymo metai pažymėti kruvinu Livonijos karu (1558–1583), privertusiu 1569 m. sudaryti Liublino uniją. Jam valdant išsiplėtė Reformacija, o jo dvaras Vilniuje prisidėjo prie humanizmo sklaidos Lietuvoje [32, 185–227]. Pastaruosius įvykius bei reiškinius gražiai iliustruoja gausios knygos, kurias LDK autoriai tuo metu išleido užsienyje.

Itin gausi grupės leidinių dalis pažymėta garsaus teisininko, žinomo poeto, gyvenimo pabaigoje ėjusio Vilniaus kanauninko ir Šv. Jono bažnyčios klebono pareigas Petro Roizijaus (apie 1505–1571-04-26) vardu. Šis vyras gimė Alkanjiso mieste – svarbiame Aragono karalystės prekybos, kultūros ir mokslo centre. Pasimokęs gimtinėje, vėliau studijavo Leridos, Paduvos ir Bolonijos universitetuose. Jam dėstė Augustinas Berojus (Beroius; 1474–1554), Petras Paulius Parizijus (Parisius; 1473–1545-05-11), Andrius Alciatas (1492-05-08–1550-01-12) ir kiti žymūs teisininkai. 1541 m. karalienė Bona Sforca liepė Krokuvos arkivyskupui Petruui Gamratui (1487–1545-09-27) iš Bolonijos universiteto absolventų parinkti profesorių Krokuvos universiteto teisės katedrai. Taip Gamratas parsikvietė į Lenkiją Roizijų, 1538 ar 1539 m. gavusį romėnų ir kanonų teisės doktoratą. Iš Bolonijos atvykęs į Krokuvą, Roizijus aštuonerius ar devynerius metus čia dėstė universitete. Lenkijos sostinėje „daktaras Ispanas“ netruko įsigyti ir draugų, ir priešų. Jis gerai sutarė su Krokuvos arkivyskupu Samueliu Maciejowskiu (1499-01-15–1550-10-26), etmonu Janu Tarnowskiu (1488–1561-05-16), poetu Janu Kochanowskiu (1530–1584-08-22) ir daugeliu kitų. Jo bičiulis taip pat buvo Ferdinando I pasiuntinys Johanas Lange (1503-04-16–1567-09-25). Nesutarė Roizijus su universiteto valdžia: pasak šaltinių, jis „užgavo Krokuvos vadovų ir daktarų ambicijas, išjuokdamas persenusią universiteto tvarką ir jų

atsilikimą moksle“, be to, neslėpė savo nepasitenkinimo vietine teisės ir teismų sistema, nes bet kurį atvejį lygindavo su savo aukštinama romėnų teise. 1549 m. poetui tapus karaliaus juriskon-sultu, atsirado proga atsisveikinti su universitetu. 1550 m. Roizijus galutinai jį paliko, pasirinkęs vienintelę tarnystę Žygimantui Augustui. 1551 m. Roizijus kartu su karaliaus dvaru persikėlė į Vilnių. Didžiosios Kunigaikštijos sostinėje „daktaras Ispanas“ pradėjo dirbuotis vieno iš karališkųjų teismų teisėju. Čia jis artimai susipažino su daugeliu Lietuvos valstybės, politikos, Bažnyčios, karo ir kultūros veikėjų. Vienas iš tokių buvo būsimasis Žemaičių vyskupas Jonas Domanovskis (apie 1496–1563-10(11?)-16; vyskupu tapo 1556 metais), kaip ir jis – romėnų teisės specialistas, vėliau dirbęs Antrojo Lietuvos Statuto sudarymo komisijoje. Domanovskis gerbė Roizijų už romėnų teisės išmanymą ir, tapęs vyskupu, pasitelkė jį į pagalbą saviems reikalams. Roizijus gavo Varnių kanauninko bei Kražių klebono beneficijas, o tai buvo ypatinga privilegija, nes Roizijus teturėjo tik diakono šventimus. Po kelerių metų „daktaras Ispanas“ paskiriamas Vilniaus Šv. Jono bažnyčios arkipresbiteriu, o 1567 m. priimamas į Vilniaus kapitulos kanauninkus. Klebonas perėmė prie Šv. Jono bažnyčios veikusių parapiinę mokyklą ir joje įvedė teisės bei klasikinių kalbų mokymą.

Šv. Jono bažnyčia netrukus virto sunkiausio Roizijaus gyvenime konflikto priežastimi. Kai Vilniaus vyskupas Valerijonas Protasevičius (1504–1579-12-31) pakvietė į Lietuvą jėzuitus, pastarieji nuo pirmųjų dienų Vilniuje siekė perimti šią bažnyčią į savo rankas. Žygimantas Augustas siūlė Roizijui parapiją Pasvalyje, bet atsisakyti Šv. Jono arkipresbiterijos šis nesutiko. Susidariusi situacija atrodė neišsprendžiama, tačiau netrukus Roizijus mirė. Po jo mirties Šv. Jono bažnyčia buvo perduota jėzuitams, o šie Roizijaus mokyklos vietoje įsteigė gimnaziją [87; 86, 19–23 ir toliau].

Mūsų akiratin patenka net 13 jo poezijos knygų, išėjusių 1543–1553 metais. Kai kurias su Lietuva sieja tematika, o visas – jų autoriaus mirties Vilniuje faktas. Visi jose publikuoti kūriniai yra proginiai. Keturi iš jų skirti poeto bičiuliui Krokuvos vyskupui Samueliui Maciejowskiui (1499-01-15–1550-10-26). Dvi gedulingos giesmės įamžino Gniezno arkivyskupo Petro Gamarato ir Pranciškaus Skorinos „darbdavio“, Čekijos ir Vengrijos karaliaus Ferdinando I, žmonos Onos Jogailaitės (1503–1547) netektis. Viename epitalamijuje Roizijus apdainavo Mikalojaus Radvilos Juodojo (1515-02-04–1565-05-28) ir Elzbietos Šidloveckytės (1533–1562) vestuves, garsiai atšvęstas 1548 m. liepos 12 dieną. Kiti penki publikuoti kūriniai susiję su karaliumi Žygimantu Augustu: viename, tais pačiais 1543 m. išėjusiame dviem laidomis, poetas apdainavo Žygimanto ir Elzbietos Habsburgaitės (1526-06-09–1545-06-15) vestuves, antrame – Žygimanto vestuves su Elzbietos seserimi Kotryna (1533-09-15–1572-02-28), trečiame dėl pastarųjų karaliaus vedybų kreipėsi į Lenkijos ponus, ketvirtame guodė karalių, netekus pirmų dviejų žmonių: Elzbietos ir Barbaros Radvilaitės (1522 ar 1523–1551-05-08), o penktame savo valdovą guodė, mirus tėvui Žygimantui Senajam.

Roizijaus poezijos knygos nuo kitų autorių aptariamų kūrinių skiriasi pasakotojo santykiu su lyriniais herojais ir meniniu pasauliu. Tarp pasakotojo ir herojų visuomet išlieka tam tikras atstumas, pasakotojas neslepia, kad yra ir liks sarmatų žemėje „kitas“, o ne „savas“. Tuo jis iškelia savo vertę: kilęs iš Iberijos, mokslus ėjęs Italijoje, dirbdamas Krokuvos universitete, jis nesyk pabrėžia savo išskirtinumą, nes yra karštas katalikas, didžiai išsimokslinęs vyras ir ugingas romėnų teisės adoratorius. Tai suteikia jam teisę duoti patarimų, sveikinti ar guosti aukščiausius ir kilmingiausius Lenkijos vyrus, pradedant karaliais, Bažnyčios kunigaikščiais ir baigiant pasauliečiais didikais. Lituanistinių ar lituaninių motyvų jo poezijos knygose esama, bet nedaug; be to, ir tie patys taip jausti į meninį jo kūrinių pasaulį, kad neskrieja atskiromis meninėmis orbitomis, o sudaro nesavarankišką sarmatų (lenkų) „visatos“ dalį. Štai guosdamas Žygimantą Augustą, gedintį pirmos žmonos Elzbietos ir antrosios – Barbaros Radvilaitės, Roizijus ragi-

na jį galvoti apie naujas vedybas, būsimą sosto paveldėtoją ir pavyzdžiu jam nurodo prosenelį Jogailą, kadaise apkrikštijusį Lietuvą (*Ad inclitum atque potentissimum Sigismundum Augustum Sarmatiae regem carmen consolatorium*, 1553, v. 158–168; dar žr.: [68, d. 1, 222]). Tokį patį motyvą randame ir poemoje, skirtoje Lenkijos didikams (*Ad proceres Polonos de matrimonio regio*, 1553, v. 169–173; dar žr.: [68, d. 1, 202]). Lietuva kelis kartus paminėta gedulingoje giesmėje apie Žygimanto Senojo mirtį ir laidotuves, bet tik todėl, kad liūdną žinią Žygimantas Augustas gavo, viešėdamas tėvoninėje savo žemėje (*Historia funebris in obitu divi Sigismundi Sarmatiarum regis*, 1548, v. 47, 68–69; dar žr.: [68, d. 1, 101]). Netgi sveikindamas Mikalojų Radvilą Juodąjį vedybų su Elzbieta Šidloveckyte proga, Roizijus apdainuoja švenčiančius sarmatus, o Lietuvą pamini vos kelis kartus (*Ad Nicolaum Radivilonem virum illustrem epithalamium*, 1546, v. 41–42, 121; [68, d. 1, 75, 78]). Atkreiptinas dėmesys, kad visi Roizijaus poezijos kūriniai pasirodė dar iki jam atvykstant į Vilnių. Vėliau Lietuvos tema jo veikaluose tapo dominuojanti.

Prie šios grupės dera priskirti vieną gydytojo Jano Solfos knygą *De visionibus et revelationibus naturalibus et divinis (Apie gamtinius bei dieviškus regėjimus ir apreiškimus*, 1545). Šis autorius gimė 1483 m. Žemutinės Lužicos mieste Tšebeleje (Trzebiel, Trebul, Triebel). 1505 m. vasario 23 d. jis buvo imatrikuluotas Krokuvos universitete, kur studijavo laisvuosius menus. 1507 m. jis tapo bakalauru, o 1512 m. – magistru. 1513–1518 m., greičiausiai Bolonijos universitete, Solfa studijavo mediciną ir teisę, 1516 m. gavo medicinos mokslų daktaro laipsnį. 1519 m. per Veneciją jis grįžo į Lenkiją, buvo priimtas į Krokuvos universiteto gydytojų bendruomenę. Padedamas įtakingų globėjų, tapo Žygimanto Senojo rūmų gydytoju (1522–1548); karaliui mirus išsaugojo titulą ir pensiją. Su valdovu nesik lankėsi Lietuvoje. 1535 m. Šventosios Romos imperatorius Karolis V Solfai suteikė bajorystę; 1541 m. vasario 18 d. nobilitaciją Vilniuje išduotu raštu patvirtino Žygimantas Senasis. Solfa ėjo daugelio katedrų, įskaitant Vilniaus ir Krokuvos, kanauninko pareigas. Vilniaus kanauninku jis buvo 1527–1564. Solfa mirė 1564 m. kovo 30 d. Krokuvoje, palaidotas Vavelio katedroje [34, 11–24; 5, 138–140].

Solfa buvo produktyvus autorius, publikavęs nemažai medicinos, filologijos ir teologijos veikalų, tačiau lituanistinių dalykų pastebėjome tik jau minėtame veikale *Apie gamtinius bei dieviškus regėjimus ir apreiškimus*. Knygoje pasakojama apie gamtinės ir antgamtinės prigimties vizijas, pranašingus sapnus, čia aptariamas somnambulizmas, gausiai pateikiama pavyzdžių iš Antikos, Biblijos, Viduramžių ir Naujųjų laikų. Karaliaus gydytojas aprašo vieną „pernai, rugpjūčio mėnesį“, atsitikusį įvykį: tąkart Geranainių grafo Alberto Goštauto tarnas miegodamas vaikščiojęs po miegamąjį, dainavęs, atsakinėjęs į klausimus, paskui nuėjęs ilsėtis, o iš ryto nieko nebeatsiminęs (lap. A_{ij} verso–A_{iii} recto). Gydytojas tai paaiškina natūraliomis priežastimis. Mums svarbu, kad šis atsitikimas aprašytas, tarsi autorius būtų šį pasakojimą išgirdęs vietoje ar iš Goštauto aplinkos žmonių. Toliau, pasakodamas apie dieviškos prigimties regėjimus, autorius pamini antgamtišką viziją, 1282 m. prieš kautynes aplankiusią Krokuvos kunigaikštį Lešeką Juodąjį ir padėjusią jam laimėti prieš jotvingius bei lietuvius (lap. C verso–C_{ij} recto). Šie du pasakojimai knygą neabejotinai susieja su Lietuva. Kitose Solfos knygose lituanikos dalykų, regis, nesama [79–82].

1547 m. Karaliaučiuje pasirodė vertingas lituaninis diptichas: Johano Hoppės parašyta Abraomo Kulviečio biografija ir Kulviečio *Tikėjimo išpažinimas*. Abu autorius siejo darbas 1544 m. įkurtame Karaliaučiaus universitete bei didelė profesinė ir žmogiška pagarba vienas kitam. *Laidotuvių kalbos* autorius Hoppė (prieš 1520–1565) buvo kilęs iš Saksonijos miesto Bauceno. Po studijų Vitenbergo universitete dirbo Freištato (Freystadt, Świdnica) evangelikų mokykloje, buvo jos rektorius. 1542 m. Prūsijos kunigaikštis Albrechtas pakvietė jį į Karaliaučių dėstyti partikuliare; pastarąjį 1544 m. pertvarkius į universitetą, Hoppė buvo paskirtas etikos profesoriumi. 1553 m. už oponavimą osiandrismui jis buvo priverstas pasitraukti iš universiteto,

todėl persikėlė į Kulmą (Chełmno), kur reorganizavo miesto mokyklą. Nuo 1555 m. pabaigos keletą metų jis dirbo Elbingo gimnazijos rektoriumi. 1558 m. jį randame Gdanske, kur jis organizavo humanistinę gimnaziją. 1560 m. grįžo į Kulmą, kur ir mirė [59, 34].

1546 m. Hoppé parašė, o kitais metais paskelbė *Laidotuvių kalbą, mirus šlovingam ir įžymiam vyrui, Prūsijos Karaliaučiaus akademijos profesoriui daktarui Abraomui Kulviečiui, lietuviui (Oratio funebris in obitum nobilis ac clarissimi uiri doctoris Abrahami Culuensis Lithuani, professoris in Academia Regiomontana Prussiae)*, amžinybėn išėjusiam 1545 m. Tai – pirmasis lietuviui skirtas laidotuvių kalbos žanro pavyzdys, pagrindiniais bruožais tiksliai nušvietęs iškilus lietuvių reformato gyvenimą¹⁶.

Abraomas Kulvietis (nuo 1510 iki 1512–1545-06-06) – vienas iš lietuvių evangeliškosios raštijos pradininkų, vertėjas, pedagogas, pirmosios gimnazijos Lietuvoje steigėjas, garsus Karaliaučiaus universiteto graikų kalbos profesorius. Gimė bajorų šeimoje Kulvos kaime (dabar Jonavos rajono savivaldybė). Iš pradžių studijavo Krokuvos universitete, kurio matrikuloze galbūt paminėtas 1528 m. liepos 6 d. kaip *Abraham Petri de Krosz dioc. Vylnensis*. 1529 m. rugsėjo 14 d. šioje aukštojoje mokykloje gavo bakalauro laipsnį. 1533 m. balandį Kulvietis įsimatrikuliavo Luveno universitete. Apie 1535 m. grįžo į Lietuvą. 1536 m. pradžioje su Vilniaus vaivados Alberto Goštauto rekomendaciniu laišku išvyko į Karaliaučių pas kunigaikštį Albrechtą, kuris jį nukreipė į Leipcigo universitetą (įsimatrikuliavo 1536 m. pavasarį). 1537 m. gegužės 14 d. Kulvietis įsirašė į Vitenbergo universitetą, kur studijavo pas Melanchthoną. Po studijų Vitenberge Kulvietis patraukė Italijon, studijavo Sienos universitete, kur 1540 m. lapkričio 28–29 d. jam buvo suteiktas abiejų teisių daktaro laipsnis. 1541 m. sausį Kulvietis grįžo į Lietuvą, pateko į Vilniuje tuo metu rezidavusio karaliaus Žygimanto Senojo ir karalienės Bonos aplinką. Karalienės protekcijos dėka 1541 m. pavasarį Vilniuje atidarė mokyklą LDK bajorų vaikams. Apkaltinuserezija ir maištu prieš valstybę, 1542 m. gegužę karaliaus dekretu jis buvo patrauktas į bažnytinį teismą, todėl, patartas karalienės, pasitraukė į Prūsiją. 1542 m. pabaigoje kunigaikštis Albrechtas jį paskyrė partikuliario (universiteto paruošiamosios mokyklos) rektoriumi. 1543 m. jis trumpam grįžo į Lietuvą, tačiau netrukus vėl turėjo trauktis į Karaliaučių. 1544 m. vasarą čia buvo atidarytas universitetas. Kulviečiui buvo paskirta Graikų kalbos katedra, jis dėstė graikų bei hebrajų kalbas ir komentavo psalmes. 1545 m. sausio 2 d. jis gavo kunigaikščio Albrechto rekomendacinį laišką Mikalojui Radvilai Juodajam, atsisakė darbo universitete ir išvyko į Lietuvą. Vilniuje 1545 m. balandį Kulvietis susirgo, grįžo į gimtąją Kulvą ir mirė [59, 11–28].

1543 m. Karaliaučiuje Kulvietis laiško karalienei Bonai forma parašė *Tikėjimo išpažinimą* – pirmąją Lietuvoje ir Lenkijoje evangelišką konfesiją. Laišką sudaro dvi dalys. Pirmoje Kulvietis įvertina karaliaus dekreto neteisėtumą ir pažeria apšiai kritikos Katalikų bažnyčiai. Antroje jis išdėsto evangelišką tikėjimo išpažinimą: prisiekia savo ištikimybę apaštalinei Bažnyčiai, pareiškia apie savo tikėjimą viskuo, kas išdėstyta Apaštalų *Tikėjimo išpažinime*. Toliau jis nurodo keturias Katalikų bažnyčios „klaidas“ ir siūlo jas taisyti Evangelijų dvasia. Pasak Kulviečio, klaidinga manyti, kad žmogaus išganymą lemia jo geri darbai, – žmogus išganomas vien Dievo gailėstingumu, dėl Kristaus kančios, be jokių žmogaus nuopelnų. Toliau Kulvietis nurodo, kad Eucharistija turinti būti teikiama ne vienu, o dviem pavidalais – kaip yra Evangelijose. Kunigų celibatas esanti palyginus vėlyva, todėl neteisinga Bažnyčios praktika. Galiausiai jis pasisako prieš Bažnyčiai suteiktą privilegiją turtus valdyti savo nuožiūra – be naudos visuomenei ir valstybei [59, 28–33].

Žinodami šio religinio manifesto sukūrimo datą, kultūros istorikai, knygotyrininkai ir bibliografs neretai nurodo, kad *Tikėjimo išpažinimas* buvo išspausdintas Karaliaučiuje. Vis

16 Apie šią kalbą daugiau žr.: [59, 35].

dėlto niekam iki šiol tokio spaudinio nepavyko aptikti. Nuo XVI a. težinoma 1547 m. publikacija (kartu su Hoppès *Laidotuvių kalba*). Iki Antrojo pasaulinio karo du šios knygos egzemplioriai buvo saugomi Karaliaučiaus Karališkojoje ir universiteto bibliotekoje, bet abu pražuvo, baigiantis karui. 2004 m. Jolanta Gelumbeckaitė Daramo (Durham) universiteto bibliotekoje surado trečią šios knygos egzempliorių, parengė ir su Dainora Pociūte išleido jo fotografuotinę kopiją su perrašu, vertimu, moksliniais komentarais bei straipsniais [3].

Kulviečio amžininkas Stanislovas Rapolionis (tarp 1485 ir 1500–1545-05-13) gimė Eišiškių pavieta, smulkaus lietuvių bajoro šeimoje. Jis irgi buvo vienas iš pirmųjų lietuvių raštijos kūrėjų, amžininkų pripažinimą pelniusių išsilavinimu bei iškalba, taip pat vieninteliu išspausdintu teologijos veikalėliu – tezėmis *Apie Bažnyčią ir jos požymius* (*Praesidente Stanislao Rapagelano theologiae doctore, De his propositionibus in Academia Regiomontana in Prussia disputabitur a. M.D.XLV. Maij Octava, 1545*), vėliau kelis kartus perspausdintomis Vokietijoje (1558 ir 1562). Mažai kas žinoma apie jo šeimą, jaunystę ir mokslus. Patikimomis laikomos kelios datos. 1528 m. rugpjūčio 3 d. jis buvo imatrikuluotas Krokuvos universitete, kur studijavo bent iki 1532 metų. Apie 1533 m. jis baigė studijas bakalauro laipsniu. Spėjama, kad vėliau galbūt Lietuvoje kilmingus jaunuolius rengė studijoms, galbūt mokė Vilniuje 1541–1542 m. veikusioje aukštesniojoje Kulviečio mokykloje. Ją uždarius, pasitraukė į Prūsiją. Sulaukęs Albrechto Brandenburgiečio paramos, išvyko į Vitenbergą, kur 1542 m. kovo 22 d. įsimatrikuliavo vietos universitete. 1544 m. gegužės 23 d. Lutherio ir Melanchtono akivaizdoje jis sėkmingai apgynė savo parengtas tezes ir pelnė teologijos daktaro laipsnį. Rapolionis grįžo į Karaliaučius, kur tapo 1544 m. rugpjūčio 17 d. įsteigto universiteto Teologijos katedros profesoriumi. Universitete jis aiškino Bibliją, dėstė hebrajų kalbą ir vedė disputus. Jo veiklos apogėjumi laikomas 1545 m. gegužės 8 d. disputas, kuriu metu jis paskelbė minėtas tezes *Apie Bažnyčią ir jos požymius*. Netrukus susirgęs, Rapolionis po kelių dienų mirė. Buvo palaidotas Karaliaučiaus katedroje¹⁷.

1545 m. Hanso Weinreicho Karaliaučiuje išspausdinto disputo su Rapolionio tezėmis egzempliorių neišliko. Apie šį spaudinį žinių pateikė jį XIX a. pabaigoje matęs vokiečių istorikas Paulius Tschakertas (1848–1911). Apie pačias tezes šiandien sprendžiama iš vėlesnių perspaudų 1558 ir 1562 m. leidiniuose. Rapolionis šį savo teologijos darbą paskyrė svarbiausiai evangelikų ir katalikų diskusijų temai: kas sudaro Bažnyčią, kaip ją reikia suprasti, kokia ji turi būti, kokią vietą visuomenėje jai privalu užimti ir ar teisėta popiežiaus valdžia. Diskutuodamas su katalikais, Rapolionis gynė ir grindė evangelikų suformuluotą Bažnyčios sampratą – ji esanti visų tikinčiųjų surinkimas, kuriame skelbiama grynoji Evangelija ir tinkamai dalijami Sakramentai¹⁸. Be šio leidinio, Rapolioniui priklauso ir vienos giesmės vertimas į lietuvių kalbą. Tai „Giesmė apie kenteghimą Jhesaus Christaus amšinoija Dieva sunaus ischguldita nuog Dactara Stanislaufa Rapagelana“, išspausdinta Martyno Mažvydo giesmyno *Giesmes Chriksczoniskas* antrojoje dalyje (1570).

Kulviečio ir Rapolionio pastangas Evangeliją skleisti lietuvių kalba realizavo Martynas Mažvydas (apie 1520–1563-05-31). Jam priklauso pirmosios lietuviškos knygos – *Katekizmo* (1547) – sudarytojo, parengėjo ir dalies tekstų autoriaus garbė. Mažvydas gimė Žemaičiuose (tikslėnė gimimo vieta nežinoma). Remdamiesi *Katekizmo* lietuviškų tekstų kalbos ypatybėmis, kalbininkai jo gimtinę lokalizuoja Švėkšnos, Žemaičių Naumiesčio ar Gardamo apylinkėse [daugiau žr.: 100, 28–40]. Taip pat nežinoma, kur jis krito pradžios ir vidurinių mokslų. Spėjama, kad pats dėstė 1541 m. pavasarį Vilniuje pradėjusioje veikti Kulviečio mokykloje. 1542 m. gegužę, karaliui išleidus dekretą prieš liuteronus, į Prūsiją su Kulviečiu nepasitraukė,

17 Išsamiau žr.: [89].

18 Išsamiau žr.: [41, 82–87 ir toliau].

o likęs buvo patrauktas į bažnytinį teismą. Taip leistų manyti viename Mažvydo laiške pavartotas žodis *protomartyr* (pirmasis kankinys), kuriuo *Katekizmo* autorius pats save apibūdino. Pirmoji tiksliai žinoma jo biografijos data – 1546 m. birželio 8-oji. Ja datuotas kunigaikščio Albrechto Brandenburgiečio laiškas, kuriuo jis pakvietė Mažvydą atvykti į Karaliaučių. 1546 m. rugpjūtį šis įsimatrikuliavo Karaliaučiaus universitetan ir jį baigė 1548 m. balandį, gavęs laisvųjų menų bakalauro laipsnį. 1548 m. Mažvydas buvo išventintas į kunigus, o 1549 m. kovo 18 dieną – paskirtas Ragainės lietuviškos parapijos klebonu. 1554 m. jį paskyrė Ragainės arkidiakonu; be šių pareigų, jis dar dirbo apskrities valdytojo vertėju. Mirė Ragainėje¹⁹.

Mažvydui buvo lemta tapti pirmųjų lietuviškų knygų sudarytoju ir parengėju tuo laikotarpiu, kai Lietuvoje dar neturėta nuolat veikusių spaustuvių. 1547 m. sausio 8 d. data pažymėti jo *Catechismusa prasty szadei*, o 1549 m. balandžio 20 d. – *Giesme s. Ambrazeijaus bey s. Augustina*. Pastarosios pavadinimas neturėtų mūsų klaidinti. Ją sudaro ne viena, o trys giesmės, kurias į lietuvių kalbą išvertė Mažvydas. Turiningesni, nei nurodyta pavadinime, yra ir *Catechismusa prasty szadei*. Be liuteroniško katekizmo, knygelėje taip pat esama eiliuotos lotyniškos dedikacinės epigramos „Lietuvos Didžiai Kunigaikštijai“, lotyniškos pratarmės „Malonės ir ramybės Lietuvos bažnyčių ganytojams ir tarnams“, eiliuotos lietuviškos pratarmės „Knygieles paczias byla letuvinikump ir szemaicziump“ su akrostichu (eil. 3–19), elementoriaus „Pygus ir trumpas mokklas ikaititi yr raschity“, prozinio lietuviško „Upaminagimo“, raginančio mokytis katekizmo, taip pat lietuviško ketureilio „Skaititaiap“ ir giesmynėlio „Pradestyse giessmes schwentas“ (11 giesmių su gaidomis).

Nedaug žinoma, kieno sumanymu ir užsakymu Skorina Prahoje leido Senąjį Testamentą, o Mažvydo parengtos pirmosios lietuviškos knygos atsirado dėl žinomų priežasčių. Priėmęs evangeliką tikėjimą ir jį įvedęs savo valdose, kunigaikštis Albrechtas pasirūpino jį skleisti tais pavidalais, kuriuos tuo reikalu siūlė Lutheris. Be tautinių kalbų, tam buvo pasitelkta spauda ir pagrindiniai religinės raštijos žanrai, numatyti specialiu 1543 m. kunigaikščio potvarkiu ir 1544 bei 1558 m. krašto bažnyčių nuostatais. Mažvydas 1547 ir 1549 m. leidiniais juos įgyvendino iš dalies: parengė elementorių, katekizmą ir giesmynėlį. Po 1553 m. išėjo jo parengta agenda (*Forma Chrikstima*, 1559), giesmynas (*Giesmes Chriksczoniskas*, 2 dalys, 1566, 1570) ir maldynėlis su Viešpaties maldos aiškinimu (paskelbtas Jono Bretkūno 1589 m. išleistose *Giesmese duchaunase*; pirma laida, regis, 1574 metais, bet jos egzempliorių neišliko). Jaunesnieji Mažvydo amžininkai pratęsė šios programos įgyvendinimą: XVI a. pabaigoje išėjo postilė, ir į lietuvių kalbą buvo išverstas visas Šventasis Raštas²⁰.

Prie etninių lietuvių plejados, tais metais dėjusios pagrindus lietuvių raštijai ir kitomis kalbomis kurtai LDK literatūrai, neabejotinai priklauso Venclovas Agripa (apie 1525–1597). Istoriko Edmundo Rimšos tyrimai šį asmenį susiejo su kitu žinomu LDK valstybiniku Venclovu Mikaloniu, arba Mikalojaičiu, taip pat žinomu Mykolo Lietuvos pavarde (apie 1490–1560). Venclovas Mikalonis buvo Agripas tėvas. Agripa studijavo keliuose užsienio universitetuose: 1545 m. mokėsi Leipcigo, nuo 1548 m. – Krokuvos, o nuo 1552 m. – Vitenbergo universitete. Grįžęs tarnavo Radviloms. Vėliau jis iškilo valstybės tarnyboje: 1563 m. buvo LDK sekretorius, 1566 m. – Livonijos lauko raštininkas, 1575 m. – LDK raštininkas, 1586 m. liepos 5 d. jis tapo Minsko, o 1590 m. kovo 25 d. – Smolensko kaštelionu. Buvo dukart vedęs. Pirmosios jo žmonos Magdalenos sūnus, o jo posūnis Elijus Pelgrimovskis (Pilgrimovijus, prieš 1564–1605) ir podukros Esteros (prieš 1564–1605) vyras Pranciškus Gradauskas (†1595) irgi pasižymėjo tiek valstybės tarnyboje, tiek grožinėje literatūroje²¹.

19 Išsamiau žr.: [29].

20 Išsamiau žr.: [40, 230–236 ir toliau].

21 Išsamiau apie juos žr.: [61; 62].

Agripas plunksnai priklauso pirmoji lietuvių apie lietuvių sukurta gedulinga panegirika. Tai *Oratio funebris de illustrissimi principis et domini domini Iohannis Radziuili Oliciae et Nesnisi ducis, vita et morte, scripta a Venceslao Agrippa Lithuano* (*Laidotuvių kalba apie šviesiausiojo kunigaikščio ir pono Jono Radvilos, Olykos ir Nesvyžiaus valdytojo, gyvenimą ir mirtį, parašyta Venclovo Agripas, lietuviu*). Kūrinys skirtas paminėti Radvilos Juodojo brolio Jono (1516–1551-09-27) mirties sukakčiai, o kartu – papasakoti Europos skaitytojams apie Lietuvą: jos geografinę padėtį, gamtos išteklius, legendinę istoriją, dabartinę būklę, taip pat lietuvių kalbą²². Idėjinis *Laidotuvių kalbos* diskursas labai primena Agripas tėvo Venclovo Mikalonio (Mykolo Lietuvis) traktatą *Apie lietuvių, totorių ir maskvėnų papročius* (parašytas apie 1550 metus; ištraukos pirmąsyk išspausdintos 1615 metais; apie jį žr.: [65]). Dėl šių panašumų ir sutapimų, taip pat šių kūrinių sąsajų su kitais XVI a. lietuvių bei LDK piliečių nelietuvių kurtais istoriografijos bei grožinės literatūros veikalais galima tvirtinti, kad tuo metu LDK kaip sava istorija ir valdovų dinastija garsėjančios, turtingais gamtos ištekliais ir narsiais piliečiais pasižymintys, savą paskirtį turintys ir savą misiją Europoje suvokiantys valstybės vaizdavimas jau rėmėsi nebe paskirais autoriais, o kelių literatūrų kartų puoselėta kultūros raiškos tradicija ir buvo jos autentiško literatūros proceso išraiška.

Rusėniškosios Biblijos amžininkų apžvalgą baigiame su Lietuva vien tema susijusia dar viena poema. Jos autorius – iš Citau miesto Aukštutinėje Lužicoje kilęs Adomas Schröteris (apie 1525 – apie 1572). Pradinį išsilavinimą gavęs namuose, vėliau studijų reikalais keliavo po Europą: 1547 m. lankėsi Frankfurte prie Oderio ir Prahoje, vėliau – Paduvoje, o 1552 m. atvyko į Krokuvą, kur įsimatrickuliavo vietos universitete. Be darbo šioje aukštojoje mokykloje, daug rašė lotynų kalba. 1553 m. Krokovoje išėjo jo poezijos rinktinės *Viena elegijų knyga, taip pat viena epigramų knyga* [72] ir *Eleginė giesmė apie nenugalimo ir šlovingo Žygimanto Augusto, Lenkijos karaliaus ir t. t., ir imperatoriaus Ferdinando duktės Kotrynos vestuves* [74], poemos *Apie Lietuvos upę Nemuną* ir *Malonus ir tikras Veličkos druskos kasyklų aprašymas*²³, 1555 m. – *Sapfinė giesmė apie mūsų Išganytojo Jėzaus Kristaus gimimą* [73], o 1569 m. – dviejų Paracelso veikalų vertimas į lotynų kalbą. Prieš 1569 m. Schröteris išvyko į Kežmaroką, kur greičiausiai ir mirė apie 1572 metus²⁴.

Lietuviškos tematikos kūrinių esama keliose Schröterio knygose. Vienoje elegijų knygoje esama eilėraščių, dedikuoto Vilniaus vaivada Mikalojui Radvilai Juodajam, taip pat elegijos apie Barbaros Radvilaitės karūnaciją. Lietuviškos tematikos knygelė *Apie Lietuvos upę Nemuną* (*De fluvio Memela Lithuaniae, qui cura et industria generosi et clariss. viri domini Nicolai Tarlo, navibus permeabilis factus est, carmen elegiacum, authore Adamo Schrötero Silesio*) susideda iš prozinės dedikacijos Peremislio vėliavininkui Mikalojui Tarlai (Mikołaj Tarło; m. po 1578 m.) ir tam pačiam asmeniui dedikuotos poemėlės. Ją parašyti paskatino vienas įvykis: paliepus karaliui, Tarlos vadovaujami žmonės išvalė Nemuną nuo didesnių akmenų, trukdžiusių laivybai ir prekybai su pajūrio miestais. Poetas vaizduoja Nemuną, apibūdina jo vagą prieš valymą ir po jo, taip pat ragina įvairius Lenkijos ir Lietuvos pareigūnus padėkoti karaliaus paliepimą sėkmingai įvykdžiusiam ponui. Dėl to jis su patosu kreipiasi į abu Radvilas, Juodąjį ir Rudąjį, į Slucko kunigaikščius Jurgį ir Semioną, Vilniaus kaštelioną Jurgį Viršilą, Vitebsko vaivadą Stanislovą Kišką, LDK taurininką Stanislovą Kęsgailą ir Trakų kaštelioną Jeronimą Chodkevičių. Bendras kūrinio tonas – labai pakylėtas ir šviesus. Nors meniškai šios poemos itin stipria nebūtų galima pavadinti, tačiau pakylėta jos nuotaika kuria šviesų stiprėjančios ir turtėjančios Lietuvos vaizdą.

Poema *Apie Lietuvos upę Nemuną* gana tvirtai įrašyta į lietuvių literatūros istoriją. 1952 m. Akademinių skautų sąjūdžio ji buvo perleista Čikagoje (fotografuotinė kopija [1]), o 1969 m.

22 Tekstas ir vertimas į lietuvių kalbą publikuotas: [16]; išsamiau apie Laidotuvių kalbą ir jos autorių žr.: [38, 34; 67].

23 Ši perleista dar 1564, žr.: [75–76].

24 Išsamiau žr.: [24].

Benediktas Kazlauskas *Mūsų gamtos* žurnale publikavo jos vertimą į lietuvių kalbą [77]. 2018 m. antrąkart į lietuvių kalbą ją išvertė Eugenija Ulčinaitė [78].

Vietoje išvadų: ankstyviausių Lietuvos leidinių turinys ir vertė. Pradedant baigiamąją studijos dalį, pravartu trumpai į ankstyvuosius Lietuvos leidinius pažvelgti kiekybiniu aspektu. 1492–1506 m. išėjo 7 knygos, visos lotynų kalba. 1507–1543²⁵ m. pasirodė 48 leidiniai, iš jų 25 – lotynų, 22 – bažnytine slavų ir 1 – vokiečių kalba. 1544–1553²⁶ m. išėjo 22 knygos, iš jų 17 – lotynų, 3 – lenkų ir 2 – lietuvių kalba.

Kokia *Rusėniškosios Biblijos* amžininkų teminė sudėtis? Pasinaudojus Daivos Narbutienės monografijoje pateikta LDK XV–XVII a. lotyniškų knygų temų lentele [49, 117–118], visas aptartas 1494–1553 m. knygas temų požiūriu galima suskirstyti taip:

1. Poezija, iškalba, menas – 21.
2. Religija – 49:
  - Šventasis Raštas. Senasis Testamentas – 21.
  - Šventasis Raštas. Naujasis Testamentas – 1.
  - Apeigynai – 1.
  - Giesmynai – 1.
  - Katekizmai – 2.
  - Teologija – 9.
  - Hagiografija – 2.
  - Tikėjimo išpažinimai – 2.
  - Bažnyčios teisiniai aktai – 5.
  - Įvairaus turinio literatūra – 5.
3. Publicistika – 2.
4. Humanitariniai mokslai – 1:
  - Filosofija – 1.
5. Fiziniai mokslai – 2:
  - Astronomija – 2.
6. Medicina – 2.

D. Narbutienė savo monografijoje apibendrina ir pateikė duomenis apie ilgesnio laikotarpio (XV–XVII a.) Lietuvos lotyniškų knygų leidybą, todėl ją lyginti su mano sudarytu 1494–1553 m. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos leidinių sąrašu nebūtų tikslu, jei tai būtų daroma teminiu ar kalbiniu pagrindu. Galima kalbėti tik apie tam tikras tendencijas. Jos yra panašios ir atliepia XV a. antros pusės – XVI a. Europos spaudos raidą apskritai. XV ir XVI amžių sąvartos Europoje didžiąją spaudinių dalį sudarė religinio turinio literatūra, o vėliau jos apimtys nuo 45 proc. 1500 m. sumažėjo iki 25–30 proc. XVII a. [49, 123–124]. Tokią tendenciją pamatytume, jei 1494–1553 m. LDK leidinių sąrašą pateiktume netgi be Skorinos knygų.

1494–1553 m. keliomis kalbomis išspausdintų Lietuvos knygų kontekste matyti Skorinos leidinių išskirtinumas. Mat nei XV, nei XVI, nei XVII a. lotynų kalba LDK neišėjo nė viena Šventojo Rašto knyga. Visa Biblija lenkų kalba LDK buvo išspausdinta tik 1563 metais. Skorina pirmasis Prahėje, o vėliau ir Vilniuje bažnytine slavų kalba publikavo visas ar beveik visas Senojo Testamento ir vieną Naujojo Testamento knygas. Netrukus pasirodė Biblija, į vokiečių kalbą išversta Martino Lutherio. Iki tol abu Testamentai pasirodė itališkai ir čekiškai. Taip buvo

25 Antrojo laikotarpio imtis su Žygimanto Senojo valdymu (valdė 1506–1548) sutampa tik iš dalies. Taip pasielgta, 1506 m. priskyrus Aleksandro Jogailaičio valdymo laikotarpiui, o laikotarpį nuo 1544 m. priskyrus Žygimanto Augusto epochai.

26 Trečiojo laikotarpio imtis apima ne visą Žygimanto Augusto valdymo laikotarpį (LDK valdė 1544–1572), o tik jo dalį iki 1553 m. – šio tyrimo chronologinės pabaigos.

pramintas takas Šventraščio publikavimui nekanoninėmis kalbomis (ne hebrajų, sengraikių ar lotynų), orientuotam ne į visą krikščionių oikumeną, o tik į kurią nors lokalią Europos gyventojų grupę (mūsų atveju – į LDK rusėnus). Šiuo atžvilgiu Skorina mums svarbus ne mažiau, negu Lutheris.

Kuo dar reikšminga būtų pateiktoji *Rusėniškosios Biblijos* amžininkų apžvalga? Skorinos Prahoje išleistos knygos leidžia patikslinti lietuvių ir lenkų kultūros istorikų tvirtinimą apie išimtinį lenkų, pirmiausia Krokuvos universiteto absolventų, indėlį modernizuojant Lietuvą XV–XVI a. sąvartoje ir vėliau. Be abejo, jis yra nepaprastai svarbus. Tačiau mūsų sąrašas rodo ir kitas kultūrų sąveikos tendencijas. Kultūros inovacijos tuo metu į Lietuvą plaukė ir iš Krokuvos, ir iš Karaliaučiaus bei Vitenbergo, ir iš Prahos. Pastaroji aplinkybė verta įdėmesnio vertinimo ir tolesnių tyrimų. Nuo Vytauto brolio Butauto laikų Praha buvo tas židinytis, kuriame radosi baltišką Viduramžių raštija. Skorina joje pratęsė rašymo bažnytinę slavų ir rusėnų kalbomis tradiciją ir realizavo naują – spausdinimo kiriliniiais rašmenimis – galimybę. 1522 ir 1525 m. tai buvo pakartota Vilniuje. Tad netenka stebėtis, kad būtent čia, senojoje Lietuvos sostinėje, tuo metu buvo realizuota ir galimybė rašyti lietuviškai²⁷. Veikiai atėjo 1547-ieji, kai Lietuva, jau turėjusi spausdinimo lotynų ir slavų kalbomis įgūdžių, spausdinto žodžio repertuarą papildė dar ir lietuviškais tekstais. Po šešerių metų (1553) prasidėjo LDK lenkiškos spaudos istorija. Ir tai nebuvo pabaiga.

Savaime suprantama, sudarytasis 1494–1553 m. LDK leidinių sąrašas nėra ir negali būti baigtinis. Tiek anksčiau kultūros istorikų pareikštos įžvalgos, tiek tolesni tyrimai leistų jį papildyti ir patikslinti. Tebėra tinkamai neįvertintas keturių 1491 m. Krokuvoje Fiolio išspausdintų kirilinių knygų ryšys su senąja Lietuva. Be to, ir 1503–1525 m. Krokuvoje su Lietuvos herbiniu Vyčiu išėję leidiniai gali slėpti kur kas stipresnius ir žymiai gausesnius saitus su Kunigaikštija, nei rodo vien jos herbas. Tebėra netirta ir didelė grupė XVI a. užsienyje pasirodžiusių knygų, kurias autoriai, parengėjai ar leidėjai atskiromis pratarmėmis yra dedikavę LDK valstybės, politikos ir visuomenės veikėjams.

Šios mintys atrodo svarbios, nes žymi tam tikras kryptis tolesniems LDK raštijos bei keliaikalbės literatūros tyrimams. Be abejo, tokių kryptių gali būti ir daugiau. Mat sąrašė išvardytos knygos ne viena, o keliomis kalbomis puikiai atliepia įvairiatautės, įvairiakalbės, įvairiareligės LDK XIV–XVII a. kultūros paveldą. Visai neseniai jį kompleksiskai aptarė Jogailos universiteto profesorius Jakubas Niedźwiedźius monografijoje apie Vilniuje andai gyvavusią įvairiakalbių tekstų kultūrą [51]. Jo darbas atrodo labai svarbus ir dėl to, kad išsamiai ir argumentuotai apibūdina kultūrinius kontekstus, kurie, be abejo, prisidėjo prie aptartų spaudinių atsiradimo, ir dėl to, kad brėžia tam tikras kryptis kitiems LDK raštijos tyrimams. Juos atlikus, pavyzdžiui, daugiau sužinotume apie institucines, personalines, kultūrines ir kitokias sąsajas tarp XV–XVI a. užsienyje išėjusių Lietuvos spaudinių ir tos kultūrinės erdvės, tos terpės, kurioje jie kilo, kuriai buvo skirti ir kurioje patys gyvavo.

Na, bet grįžkime prie 1494–1553 m. LDK leidinių sąrašo. Jį ir toliau privalu tikslinti ir pildyti, suvokiant didžiulę kultūrinę tokio darbo prasmę. Šiam darbui neturi trukdyti nė dabarties lietuviškasis ar lenkiškasis, baltarusiškas ar ukrainietiškas, vokiškasis, čekiškas ar dar kitoks patriotizmas ar kultūrinis nacionalizmas (gerąja šio žodžio prasme). Įrašydami praeities raštijos kūrėjus į savo kuriamą istorinį pasakojimą, mes juos pasisaviname, tačiau vienu ypatingu būdu – neatimdami jų iš kitų, kuriems jie irgi yra svarbūs. Apie tai kadaise puikiai yra pasakęs filosofas Arūnas Sverdiolas [85, 21]:

27 Apie tai kalba lietuviškos glosos Europoje išleistose ir Vilniaus bernardinų vienuolyne saugotose knygose; išsamiau žr.: [100, 237–240]; dar žr.: [84, 33 ir toliau].

Savasties ekonomika neįprasta, netgi paradoksali: pasisavinti čia nereiškia atimti iš kito, kitam viskas pasilieka. Todėl absurdiška ginčytis, ar vienas, ar kitas poetas yra lietuvių ar lenkų, ar vienas, ar kitas LDK didikas yra lietuvių ar baltarusių: jie priklauso tiems, kurie sugeba įrikiuoti juos į savo istorinę perspektyvą ir toje perspektyvoje išlaikyti. Priklausymas šiuo atveju nėra išskiriantis, jis nenusavina ir nesunaudoja savo objekto. Kova dėl nuosavybės darosi aktuali tik tada, jei savasties samprata susiaurėja: pavyzdžiui, nuo LDK iki tautinės. Tada prasideda žūtbutinės ir negryną sąžinę generuojančios lietuvių, baltarusių ar lenkų paieškos Lietuvos istorijoje: kitaip šie asmenys nebėgali tapti savi tiems, kam LDK tapatybė yra tapusi svetima.

Tai mes ir turime daryti, kurdami savą raštijos istoriją, o tuo pačiu ir save pačius – įrašyti dėl kurių nors priešasčių sau svarbius autorius į vis atnaujinamą aprėpčių sąrašą, vadinamą tradicija. Joje jau įsitvirtino Skorina, Husovianas, Kulvietis, Rapolionis ir Mažvydas, o savo eilės tebe laukia daugelis kitų, iki šiol mažai pažintų ar ir išvis nežinomų. Galvodamas apie tai, ir sudariau toliau teikiamą sąrašą.

1494–1553 m. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos leidinių sąrašas

1. Adam z Bochyńia. Nobilis et insignis viri, ac excellentissimi artium ac medicine doctoris, domini Adami Poloni Dyalogus de q[ua]tuor statu[m], ob assequen[da]m immortalitatem conte[n]tione. – [Cracoviae] : [typis Ioannis Haller], [post 29 X 1507]. – [51] p. : illustr., init. (A–A^{vj}, B–B^{viii}, C–Cⁱⁱⁱ, D–D^{viii}) ; 4°. – Išleidimo duomenys nurodyti pagal: [30, 1, įr. 9]. Dar žr.: [2, įr. 1]. Hercogo Augusto b-ka. Volfenbiutelis; Jogailos UB. Krokuva, egz. prieinamas: <http://jbc.bj.uj.edu.pl>; Helsinkio UB; Osolinskių nac. inst. b-ka. Vroclavas; VUB (def.).
2. Agripa, Venclovas ; Melanchthon, Philipp. Oratio funebris de illustrissimi principis et domini domini Iohannis Radzivili Oliciae et Nesnisi [!] ducis, vita et morte / scripta a Vvenceslao Agrippa Lithuano. Epicedion / scriptum a Philippo Melanthe. Addita est narratio scripta a fide digno de Vvalachorum tyrannis, quae ostendit, Turcicos tyrannos non solum crudelitate, sed etiā[m] astutia magna et fraudibus grassari. – [Vitebergae] : [typis Georgii Rau?], 1553. – [48] p. : init., insign. (A–C⁸) ; 8°. – Leid. v. ir spaust. nurodyti pagal: [67, 169]. Austrijos nac. b-ka. Viena, egz. prieinamas: <http://data.onb.ac.at/ABO/%2BZ181811809>; Lenkijos nac. b-ka. Varšuva, mikrofilmas ten pat ir VUB, fotokopija LMAVB; Lenkijos nac. muz. Čartoriskųjų b-ka. Krokuva (def.); Osolinskių nac. inst. b-ka. Vroclavas; RNB. SPb.; RVB. M.; Vroclavo UB.
3. Albertas iš Brudzevo. Commentum in theoricas planetarum Georgii Purbachii. – Impressum Mediolani : per Udericum Scinzenzeler, anno Domini M.cccc.lxxxx.iiij. die .viiij. Novembris [i. e. 8 XI 1494]. – 38 f. : delin., init. (a–d^{viii}, e–e^{vj}) ; 4°. – Aprašyta pagal: [22, 563]. Dar žr.: [20, 434; 2, įr. 3]. Austrijos nac. b-ka. Viena, egz. prieinamas: http://digital.onb.ac.at/RepViewer/viewer.faces?doc=DTL_3533580&order=1&view=SINGLE; Breisgau Freiburgo UB; Konstancos Heinricho Suso gim-ja.
4. – Idem, sub tit.: Comentariorum utilissima in theoricis planetarum. – Mediol[ani] : impressum arte Ulderici Scinzenzeler, anno [Christ]i 1495, tertio Kale[n]das April. [i. e. 30 III 1495]. – [80] p. : delin., init. (a–a^{vii}, b–cⁱⁱⁱ, d–d^{viii}, e–fⁱⁱⁱ, g–g^{viii}) ; 4°. – Aut. nurodytas pratarmėje lap. a verso ir kolofofone lap. g^{viii} verso. – Paginacijoje klaida: lap. g^j pažymėtas c. – Dar žr.: [2, įr. 4]. Badeno-Viurtembergo krašto ir Štutgarto valst. archyvas. Štutgartas; Bavarijos valst. b-ka. Miunchenas; Britų b-ka. Londonas; Danijos karališkoji b-ka. Kopenhaga; Erlangeno-Niurnbergo UB; Jogailos UB. Krokuva, egz. prieinamas: <http://jbc.bj.uj.edu.pl>; Kembridžo UB; Lenkijos MAB. Kurnikas; Lenkijos nac. muz. Čartoriskųjų b-ka. Krokuva; Navaros UB; Neuburgo prie Donau valst. b-ka, egz. prieinamas: <http://daten.digital-sammlungen.de/0006/bsb00066136/images/index.html?id=00066136&groesser=&fip=eayayztsewqxdsydeayayztsqrsqrsxdsyd&&no=5&seite=1>; Oksfordo UB; Osolinskių nac. in-to b-ka. Vroclavas, egz. prieinamas:

- <http://www.dbc.wroc.pl/publication/31231>; Pfalco krašto b-ka. Špejeris; Rusijos MAB. SPb; Šv. Morkaus nac. b-ka. Venecija; Varšuvos UB.
5. Ciołek, Erazm. Erasmi Vitellii c. prepositi Vilmensis... Ad Alexandrum Sextum pontificem maximum in prestita obedientia Rome habita oratio. – [Romae] : [Joannes Besicken?], [post 31 III 1501]. – [16] p. : init., insign. (a–a^{viii}); 4°. – Išleid. v., m. ir fiziniai duomenys nurodyti pagal: [31, įr. 169]. – Tipogr. nurodytas pagal: [9, 81]. – Aprašyta pagal prieštekst. antr. – Dar žr.: [2, įr. 43; 30, įr. 446; 47, 213].
Jogailos UB. Krokuva (def.), mikrofilmas Lenkijos nac. b-koje, egz. prieinamas: <http://jbc.bj.uj.edu.pl>; Kazanatės b-ka. Roma; Vatikano b-ka. Roma.
  6. – Oratio per r. patrem dominum Erasmum Vitellium episcopum Plocen. in celeberrimo Augusten. conventu ad Cesarem Maximilianum nomine victoriosissimi regis Polonie Sigismundi habita coram omnibus Sacri Imperii electoribus plurimisque Germanie principibus die Veneris XX. Augusti anno Domini M. D. XVIII. : assistebant eidem magnifici duo alii oratores d. Raphael castellanus Lendensis et Boguslaus Lituaniae marschalcus. – Impressum Augustae Vindelicorum[m] : in officina Millerana, [post 31 VIII 1518]. – [15] p. : f. titolare marginibus ornatis inclus., init. (A–B^v); 4°. – Išleid. m. nurodyti pagal: [30, įr. 447]. – Aprašyta pagal: Jogailos UB el. kopiją ir [30, įr. 447].
Augsburgo valst. ir m. b-ka; Austrijos nac. b-ka. Viena; Badeno krašto b-ka. Karlsrūjė; Badeno-Viurtembergo krašto archyvas-Štutgarto centrinis valstybės archyvas. Štutgartas; Bavarijos valst. b-ka. Miunchenas (3 egz.), egz. prieinami: <https://reader.digitale-sammlungen.de/resolve/display/bsb10204870.html>, <https://reader.digitale-sammlungen.de/resolve/display/bsb10200103.html> ir https://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb11220028_00001.html; Berlyno valst. b-ka – Prūsijos kultūros paveldas; Dilingeno studijų b-ka; Freiburgo UB; Gottfriedo Wilhelmo Leibnizo b-ka. Hanoveris; Heidelbergo UB; Hercogo Augusto b-ka. Volfenbiutelis; Jogailos UB. Krokuva (2 egz.), egz. prieinamas: <http://jbc.bj.uj.edu.pl>; Konstancos un-to Komunikac., informac. ir medijų centras; Leipcigo UB; Lenkijos MAB. Krokuva; Lenkijos MAB. Kurnikas; Lenkijos nac. b-ka. Varšuva; Lenkijos nac. muz. Čapskių b-ka. Krokuva; Lenkijos nac. muz. Čartoriskių b-ka. Krokuva; Liudviko Maksimilijono UB. Miunchenas; Manheimo UB; Mikalojaus Koperniko UB. Torūnė; Mokslo bičiulių d-jos b-ka. Poznanė; Osolinskių nac. inst. b-ka. Vroclavas (4 egz.); Saksonijos krašto, valst. ir un-to b-ka. Dresdenas; Strengneso katedros b-ka; Tiūbingeno UB; Vengrijos nac. b-ka. Budapeštas; Viurtembergo krašto b-ka. Štutgartas; Zelinskių b-ka. Plockas.
  7. – Idem. – Impressum Basileae : apud Pamphilum Gengenbach, [1518]. – [11] p. : f. titolare marginibus ornatis inclus., init. ; 4°. – Aprašyta pagal: Erlangeno-Niurnbergo UB ir Saksonijos krašto, valst. ir un-to b-kos el. katalogus.
Austrijos nac. b-ka. Viena, egz. prieinamas: <http://data.onb.ac.at/rep/1039E4F2>; Badeno krašto b-ka. Karlsrūjė; Bavarijos valst. b-ka. Miunchenas, egz. prieinamas: <http://daten.digitale-sammlungen.de/0008/bsb00089556/images/index.html?id=00089556&groesser=&fip=eayayztsewqxdsydeayayztsqrsqrsxdsyd&no=18&seite=1>; Berlyno valst. b-ka – Prūsijos kultūros paveldas; Erlangeno-Niurnbergo UB; Freiburgo UB; Lenkijos nac. muz. Čartoriskių b-ka. Krokuva; Saksonijos krašto, valst. ir un-to b-ka. Dresdenas; Viurtembergo krašto b-ka. Štutgartas.
  8. – Oratio in praestita oboedientia Iulio papae II nomine Alexandri regis Poloniae habita Romae die 10 Marcii anno 1505. – [Romae] : [Eucario Silber], [post 10 III 1505]. – [12] p. ([x–x⁶]); 4°. – Išleid. m. nurodyti pagal: [30, įr. 448]. – Aprašyta pagal: [30, įr. 448].
Bavarijos valst. b-ka. Miunchenas; Freiburgo UB; Jogailos UB. Krokuva (2 egz., vienas iš jų def.); J. Gumbio asmen. b-ka; Lenkijos MAB. Krokuva; Lenkijos nac. muz. Čartoriskių b-ka. Krokuva; Osolinskių nac. in-to b-ka. Vroclavas (def.); Viurcburgo UB.
  9. – Orationes reverendi patris domini Erasmi Vitellii episcopi Plocensis, invictissimi et victoriosissimi regis Poloniae Sigismundi ad Sanctam Sedem Apostolica[m] et sacram imperiale[m] maestatem oratoris, habitę p[er] eum in facto generalis expeditionis contra Turchos, una Romae coram Leone papa X, altera Augustae coram Maximiliano Cesare anno Domini 1518. – Impressum Romae : per Iacobum Mazochium, anno Domini M CCCC XIX die XXVII mensis Ianuarii

[i. e. 27 I 1519]. – [23] p. (A–C^{iv}); 4°. – Aprašyta pagal: [30, įr. 449] ir Osolinskių nac. inst. b-kos el. kopiją.

Jogailos UB. Krokua; Osolinskių nac. inst. b-ka. Vroclavas, egz. prieinamas: http://www.dbc.wroc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?id=11964&from=&dirids=1&ver_id=&lp=1&QI=; Valičelos b-ka. Roma.

10. Damiani, Giano [et al.]. Iani Damiani Senensis ad Leonem X. pont. max. De expeditione in Turcas Elegeia, cu[m] argutissimis doctissimorum virorum epigrammatibus. Epistola Pisonis ad Io. Coritium, de conflictu Polonorum & Litanorum cum Moscovitis. Henricus Penia ad reverend. card. De Saulis, de gestis Sophi contra Turcas. Epistola Sigismundi Poloniae regis ad Leonem X. pont. max. de victoria contra schismaticos Moscovios, apud Aras Alexandri Magni parta. Erasmi Roterodami Epistola ad Leonem X. pont. max. de laudibus illius, & nova Hieronymianorum operum aeditione; eiusdem Ad reverendiss. d. Grimannum s. m. cardinalem epistola; eiusdem Ad reverendiss. dn. Raphaellem Rearium tit. S. Gaeorgii [!] cardinalem epistola; eiusdem Ad eximium sacrae theologiae doctorem Martinum Dorpium Hollandum epistola apologetic de suarum lucubrationum aeditione; eiusde[m] In laude[m] urbis Selestadii panegyricu[m] carme[n]. – Basileae: apud Ioannem Frobenium, 1515. – [55] p.: sign. typogr. (A–O^{iv}); 4°. – Aprašyta pagal Bavarijos valst. b-kos egz. el. kopiją.

Alberto Didžiojo gimn. b-ka. Rotveilis; Anhalto krašto knygynas. Desau-Roslau; Augsburgas UB; Augsburgas valst. ir miesto b-ka; Austrijos nac. b-ka. Viena, skaitmeninė kopija prieinama: http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ185693509; Badeno krašto b-ka. Karlsrūjė; Bavarijos valst. b-ka. Miunchenas, skaitmeninė kopija prieinama: <http://daten.digitale-sammlungen.de/~db/0002/bsb00022844/images/index.html?id=00022844&groesser=&fip=xdsydeayaewqeyafsdrsdaseayaenenwewq&no=212&seite=1>; Ciuricho centrinė b-ka, skaitmeninė kopija prieinama: <https://www.e-rara.ch/zuz/doi/10.3931/e-rara-64190>; Cvikau tarybos m-klos b-ka; Danijos karal. b-ka. Kopenhaga; Dilingeno studijų b-ka; Eichšteto UB; Einzydelno benediktinų abatijos b-ka; Erfurto-Gotos UB; Erlangeno-Niurnbergo UB; Freiburgo-Breisgau UB; Gotos tyrimų b-ka; Graco UB; Hercogo Augusto b-ka. Volfenbiutelis; Leipcigo UB; Lenkijos NB. Varšuva; Liudviko Maksimilijono UB. Miunchenas; Noiburgo prie Donau valst. b-ka; Oksfordo UB; Prūsijos kultūros paveldo valst. b-ka. Berlynas; Regensburgo vyskupijos centr. b-ka; Saksonijos krašto, valst. ir UB. Dresdenas; Tiuringijos un-to ir krašto b-ka. Jena; Tryro miesto b-ka; Vengrijos nac. b-ka. Budapeštas; Viurtembergo krašto b-ka. Štutgartas; Vokiečių nac. m-jus. Niurnbergas; Zalcburgo Šv. Petro vienuolyno b-ka.

11. Dantyszek, Jan. Carmen extemporarium de victoria insigni ex Moschis illustrissimi principis Sigismundi Dei gratia regis Poloniae Russiae Prussiae magnique ducis Lithuaniae d[omi]ni atque here-dis. – Grachoviae: per Florianum Unglerium, 23 IX 1514. – [8] p.: init., insign., signum typogr., vign.; 4°. – Aprašyta pagal: LMAVB el. kopiją ir [13, 37–42].

Hercogienės Anos Amalijos b-ka. Veimaras, skaitmeninė kopija LMAVB; Lenkijos nac. muz. Čartoriskų b-ka. Krokua; Liudviko Maksimilijono UB. Miunchenas.

12. Ferreri, Zaccaria. Vita Beati Casimiri Confessoris ex serenissimis Polonię regibus, et magnis Lituanię ducibus clarissimi / a reverendissimo patre d[omi]no Zacharia Ferrerio Vicentino pontifice Gardien[si] in Polonia[m] et Lituania[m] legato apostolico ex fide dignor[um] testium depositionibus scripta. – [Cracoviae]: [typis Joannis Haller], [post 7 IV 1521]. – [57] p.: illustr. (A–A^{viii}, B–Bⁱⁱⁱⁱ, C–D^{viii}); 4°. – Išleid. duomenys nurodyti pagal: [30, įr. 783]. – Dar žr.: [2, įr. 70].

Aukštoji kun. seminarija. Vloclavekas; Jogailos UB. Krokua (2 def. egz.); Lenkijos MAB. Kurnikas; Lenkijos nac. b-ka. Varšuva (def.); Lenkijos nac. muz. Čartoriskų b-ka. Krokua; Liublino KUB; Osolinskių nac. inst. b-ka. Vroclavas, skaitmeninė kopija LMAVB; Šlionsko b-ka. Katovicai; Ukrainos MAB. Lvovas; Universitetinė Aleksandro b-ka. Roma; Varšuvos UB; Vengrijos nac. b-ka. Budapeštas; VUB (def.); Vroclavo UB.

13. Grzegorz z Szamotuł. Sermo de indulg[en]tiis, bulleq[ue] iubilei pro fabrica ecclesie cathedralis Vilmensis, a Sede Apost. concessae, resolutio, 1532. – In regia urbe Cracovien[si]: Forianus [!] Unglerius impressit, 1532. – [35] p.: init. (A–Dⁱⁱⁱⁱ, [1–2]); 8°. – Išleid. duomenys nurodyti kolofone.

- Jogailos UB. Krokuva; Osolinskių nac. inst. b-ka. Vroclavas (3 egz.), egz. prieinami: http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?id=2839&from=&dirids=1&ver_id=&lp=1&QI=, http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?id=6069&from=&dirids=1&ver_id=&lp=2&QI=, http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?id=6247&from=&dirids=1&ver_id=&lp=3&QI=.
14. Hoppe, Johann; Kulvietis, Abraomas. Oratio funebris in obitum nobilis ac clarissimi viri doctoris Abrahami Culvensis Lithuani, professoris in Academia Regiomontana Prussiae, autore m. Ioanne Hoppio Budissensi. Confessio fidei Abrahami Culvensis, scripta ad serenissimam reginam Poloniae etc. – In Academia Regii montis : excudebat Ioannes Vveinreich, 1547. – [38] p. (a–b⁸, c–c³); 8°. – Išleid. duomenys nurodyti kolofone. – Aprašyta pagal: [3, 79–120].
Durhamo UB; RNB. SPb.
15. Hussowski, Mikołaj. Carmen Nicolai Hussoviani de statura feritate ac venatione bisontis. – Impresum Cracoviae : per Hieronymum Vietorem, X 1523. – [56] p. : illustr., insign., p. titularis marginibus ornatis inclus., (A–C^{viii}, D–D^{iv}); 8°. – Dar žr.: [2, įr. 119].
Lenkijos nac. muz. Čartoriskių b-ka. Krokuva, mikrofilmas Lenkijos nac. b-koje, skaitmeninė kopija LMAVB; Osolinskių nac. inst. b-ka. Vroclavas; RNB. SPb.
16. – De vita et gestis Divi Hyacinthi / opusculum Nicolai Hussoviani. – Cracoviae : in aedibus Hieronymi Vietoris, 1525. – [32] p. : insign., illustr. (A–D^v); 4°. – Išleidimo duomenys nurodyti kolofone. – Dar žr.: [2, įr. 120].
Jogailos UB. Krokuva, mikrofilmas Lenkijos nac. b-koje, skaitmeninė kopija LMAVB, egz. prieinamas: <http://jbc.bj.uj.edu.pl>; Lenkijos nac. muz. Čartoriskių b-ka. Krokuva.
17. – Nova et miranda de Turcis victoria, mense Iulio ... . – Cracoviae : apud Hieronymum Vietorem, 1524. – [7] p. : p. titularis marginibus ornatis inclus. (A–A^{iv}); 4°. – Aprašyta pagal Lenkijos nac. b-kos mikrofilimą. – Dar žr.: [2, įr. 121].
Osolinskių nac. inst. b-ka, mikrofilmai Lenkijos nac. b-koje, skaitmeninė kopija LMAVB, egz. prieinamas: http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?id=4354&from=&dirids=1&ver_id=&lp=1&QI=.
18. Imler, Christoph. Summaryusz Dziesięciorga Przykazanya, w ktorymze to yako we zwyercyedle naysnasnyessym oglądano a obaczono być może, yakyemi ktoremi y yak wylę obyeczayow człowiek w Bożych przykazanyach chociaż nye obacznye grzeszy / przez Krzystopha Imlera Hadamaryussa popisany ; z łacińskyego na polskye teraz nowo wyložony [przez Bernarda Wojewódkę] roku 1553. – [Brześć Litewski] : [druk. Bernard Wojewódka], 1553. – [39] lap. ; 8°. – Aprašyta pagal: [88, 85].
19. Jan z Wiślicy. Bellum Prutenum ... . – Cracoviae : impressum impensis famati domini Ioannis Haller civis Cracoviensis, 1516. – [30] f. : insign., vign. (A–A^{vj}, B–Cⁱⁱⁱ, D–D^{viii}, E–Fⁱⁱⁱⁱ); 4°. – Aprašyta pagal: [30, 1, įr. 1255] ir [13, 55–68].
Jogailos UB. Krokuva (2 egz., vienas iš jų def.), egz. prieinamas: <http://jbc.bj.uj.edu.pl>; Osolinskių nac. in-to b-ka. Vroclavas (def.).
20. Jurgis Albinijus. Decastichia novem Musarum natali Christi congratulantium diverso genere carminum gratia exercitatio[n]is co[n]scripta / m. Georgio Albinio autore ... . – [Cracoviae] : [apud Hieronymum Vietorem?], [1532]. – [8] p. : insign., vign. (A–Aⁱⁱⁱⁱ); 4°. – Išleid. duomenys paimti iš dedikacijos. – Estr. XII, 101 nurodo 1531 išleid. m. – Dar žr.: [2, įr. 5].
RNB. SPb, skaitmeninė kopija LMAVB.
21. Katechismus mnyeyszy, to yest Nauka s krotkim wykładem przednyeysszych częstkich zakonu krześciańskyego dla ludu prostego [Katechismus wyętssy, to yest Nauka krzesciyanśka o Bodze y o wyere swyętey, w ktorey Ocyec z synem rozmawyayą ...]. – [Brześć Litewski] : [druk. Bernard Wojewódka], 1553. – [68] lap. ; 8°. – Aprašyta pagal: [88, 94].
22. Krzycki, Andrzej. Ad divum Sigismundum Polonie regem et magnum ducem Lithuanie semper invictum post partam de Moskis victoriam Andree Krziczki inclite coniugis sue cancellarii carmen. – Imp[re]ssum Cracovie : in aedibus Ioa[n]nis Haller, 1515. – [28] p. : insign. ([1], A–A^{vj}, B–B^{vj}, C–Cⁱⁱⁱ); 4°. – Aprašyta pagal: LMAVB el. kopiją ir [12, 142–146].
Jogailos UB. Krokuva (def.), egz. prieinamas: <http://jbc.bj.uj.edu.pl>; Lenkijos nac. b-ka, mikrofilmas ten pat; Saksonijos krašto, valst. ir UB. Dresdenas, skaitmeninė kopija LMAVB.

23. Kulvietis, Abraomas. *Confessio fidei Abrahami Culvensis, scripta ad serenissimam reginam Poloniae*. – [S. l.], [1543]. – 6 p. – Aprašyta pagal: [8, 50]. – Dar žr. šio sąrašo įr. 14.
24. Martynas iš Radomo. *Agenda, sive Exequiale Divinorum Sacramentorum / per venerabilem viru[m] et dominum Martinum canonicum Vilmensis dyocesis edita*. – Impressum in Gdano : per me Conradum Bomgharten, 1499, et finitum est secunda feria ante festum Barnabe [i. e. 10 VI]. – [118] p. : init. (A–A^{vij}, B–G^{vij}, H–Hⁱⁱⁱ); 4°. – Aprašyta pagal Lenkijos nac. b-kos ir VUB mikrofilmus. – Dar žr.: [2, įr. 169].
Var. A, sub tit.: *Agenda, sive Exequiale Divinorum Sacramentorum per venerabilem viru[m] et dominum Martinum canonicum Vilmensis dyocesis edita*.
Lenkijos nac. b-ka. Varšuva, mikrofilmas ten pat ir LMAVB.
Var. B, sub tit.: *Agenda siue exequiale diuinorum sacramentorum*.
Osolinskių nac. inst. b-ka. Wrocławas, mikrofilmas VUB, skaitmeninė kopija LMAVB; prieiga internetu: <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?id=27611&from=publication>.
25. Mažvydas, Martynas. *Catechismusa prasty szadei, makslas skaitima rashta yr giesmes del krikszczianistes bei del berneliu iaunu nauiey sugulditas*. – Ischbruktas Karaliauczui : per Jana Weinreicha, 1547 I 8. – [79] p. : antr. p. su ornament. rėmeliu, gaid. (A–E^{viii}); 4°. – Aprašyta pagal: [39, 1, 678; 43, 83–241].
Mikalojaus Koperniko UB. Torūnė, mikrofilmas LMAVB; VUB, mikrofilmas LMAVB, egz. prieinamas: http://www.atmintis.mb.vu.lt/kolekcijos/VUB01_000408215.
26. – Giesme S. Ambraszejiaus, bey S. Augustina, kure wadin: *Te Deum laudamus ...*. – Ischspaut Karalauczy : per Jana Weinreicha, 1549 IV 20. – [13] p. : antr. p. su ornament. rėmeliu, gaid. (a–a^{vij}); 4°. – Aprašyta pagal LMAVB el. kopiją ir [39, įr. 679].
Lenkijos MAB. Kurnikas, skaitmeninė kopija LMAVB.
27. Piso, Jacobus. *Epistola Pisonis ad Joanne[m] Coritiu[m], de conflictu Polonoru[m] et Litanorum cum Moscovitis*. – [Romae?]: [s. n.], [1514]. – [11] p. : frontisp. (A–Aⁱⁱⁱⁱ, [1–2]); 4°. – Laiško paibaigoje nurodyta parašymo vieta ir data: *Vilnae, XXVI. Septembr. M.D.XIII*. – Išleid. v. nurodoma pagal: [95, t. 3, 21]. – Dar žr.: [2, įr. 222].
Lenkijos nac. muz. Čartoriskių b-ka. Krokua, mikrofilmas Lenkijos nac. b-koje; Nacionalinės aštriaakių akademijos ir Korsinių b-ka. Roma (Biblioteca dell'Accademia Nazionale dei Lincei e Corsiniana); Ofenburgio miesto b-ka; RNB. SPb.; Upsalos UB.
28. Rapolionis, Stanislovas. *Praesidente Stanislao Rapagelano theologiae doctore, De his propositionibus in Academia Regiomontana in Prussia disputabitur a. M.D.XLV. Maij Octava*. – [Regiomonti]: [ex officina Iohannis Weinreichi], [1545]. – [8] f.; 8°. – Aprašyta pagal: [8, 12–13; 83, 257 (čia paskelbta išsamesnė informacija apie perspaudus)]. – Dar žr.: [2, įr. 242].
Buvo Karaliaučiaus UB.
29. Rej, Mikołaj. [Księgi ... de neutralibus]. – [Brześć Litewski]: [druk. Bernard Wojewódka], [ca 1553–1554]. – Aprašyta pagal: [88, 150–151].
30. Roizijus, Petras. *Ad inclytum atque potentissimum Sigismundum Augustum Sarmatiae regem carmen consolatorium / Petri Royzii Aurei Hispani iurisconsulti*. – Cracoviae: apud haere[des] Marci Scharffenberger, 1553. – [11] p. : locus ed. et typogr. marginibus ornatis inclus. (A–A^{vj}); 4°. – Išleid. m. nurodyti kolofone. – Dar žr.: [2, įr. 248].
Jogailos UB. Krokua, egz. prieinamas: <http://jbc.bj.uj.edu.pl>; Lenkijos nac. muz. Čartoriskių b-ka. Krokua, mikrofilmas Lenkijos nac. b-koje; LNMMB; Osolinskių nac. inst. b-ka. Wrocławas; RVB. M.; VUB.
31. – *Ad Nicolaum Radivilonem virum illustrem epithalamium / Petro Roysio Maureo Hispano extemporaneo authore ...*. – [Cracoviae]: [apud viduam Floriani Ungleri], [1546]. – [8] p. : vign. ([1–4]); 4°. – Aprašyta pagal prieštekst. antr. – [30, įr. 2132] nurodo kitus išleid. m. (1548). – Dar žr.: [2, įr. 249].
Jogailos UB. Krokua, egz. prieinamas: <http://jbc.bj.uj.edu.pl>; Lenkijos nac. muz. Čartoriskių b-ka. Krokua; Osolinskių nac. inst. b-ka. Wrocławas.

32. – Ad proceres Polonos de matrimonio regio / Petri Royzii Maurei Hispani iurisconsulti carmen. – Cracoviae : apud haere[des] Marci Scharffenberger, 1553 mense Martio [i. e. III 1553]. – [15] p. : vign. (A–B^{iv}) ; 4°. – Išleid. m. nurodyti kolofone. – Dar žr.: [2, įr. 250].
Jogailos UB. Krokuva, egz. prieinamas: <http://jbc.bj.uj.edu.pl>; Lenkijos nac. b-ka, mikrofilmas ten pat; Lenkijos nac. muz. Čartoriskių b-ka. Krokuva; Osolinskių nac. inst. b-ka. Vroclavas; VUB; Vroclavo UB.
33. – Ad sacrosanctum Samuelem, episcopum Ploscensem, Cracoviensem vero nunc iure et merito designatum / Petri Royzii Maurei iurisconsulti carme[n] ... – Excusum Cracovię : apud Hieronymum Vietore[m], 1545 mense Octobri [i. e. X 1545]. – [7] p. : init., insign. ([1–4]) ; 4°. – Išleid. duomenys nurodyti kolofone. – Aprašyta pagal Lenkijos nac. b-kos mikrofilimą. – Dar žr.: [2, įr. 251].
Lenkijos nac. muz. Čartoriskių b-ka. Krokuva, mikrofilmas Lenkijos nac. b-koje.
34. – Ad virum illustrem Samuelem episcopum Cracoviensium et supremum in Polonia cancellariu[m] / Petri Royzii Maurei Hispani Celtiberi iurisconsulti carmen de sancto pontifice caeso sive Stanislaus ... – [Cracoviae] : [apud viduam Floriani Ungleri], [post IV 1547]. – [15] p. : insign. (A–Bⁱⁱⁱⁱ) ; 4°. – Išleid. duomenys nurodyti pagal: [30, įr. 2123]. – Dar žr.: [2, įr. 252].
Freiburgo UB; Jogailos UB. Krokuva, egz. prieinamas: <http://jbc.bj.uj.edu.pl>; Lenkijos nac. muz. Čartoriskių b-ka. Krokuva; Osolinskių nac. inst. b-ka. Vroclavas; RNB. SPb.; Varšuvos UB; Vroclavo UB.
35. – Carmen funebre Petri Roysii Maurei, Hispani iurisconsulti, in obitu illustris Petri Gamrati, primae Sarmaticae sedis episcopi ... aeditum ante funus MDXLV. mense Septembri. – Excusum Cracoviae : apud viduam Floriani Ungleri, [IX 1545]. – [8] p. : init., insign. ([1–2]) ; 4°. – Dar žr.: [2, įr. 253].
Jogailos UB. Krokuva, egz. prieinamas: <http://jbc.bj.uj.edu.pl>; Osolinskių nac. inst. b-ka. Vroclavas; Vroclavo UB.
36. – Carmen tumultuarium / Petri Royzii Maurei, Hispani iurisconsulti, adversus astrologum quendam, in vitam viri Dei Samuelis, Cracoviensium episcopi, mentitum ... – [Cracoviae] : [typis Hieronymi Vietoris], [1546]. – [7] p. : insign. (A–Aⁱⁱⁱⁱ) ; 4°. – Išleid. duomenys nurodyti pagal: [30, įr. 2128]. – Dar žr.: [2, įr. 25].
Jogailos UB. Krokuva, egz. prieinamas: <http://jbc.bj.uj.edu.pl>; Osolinskių nac. inst. b-ka. Vroclavas.
37. – De apparatu nuptiarum inclyti et potentissimi Sigismundi Augusti Polonorum regis, carmen extemporaneum / Petri Royzii Maurei Hispani iurisconsulti. – Excusum Cracoviae : apud haeredes Marci Scharffenberger, anno humanae salutis M.D.LIII. me[n]se Augusto [i. e. VIII 1553]. – [14] p. : insign. (A–A^{iv}, B–Bⁱⁱⁱ) ; 4°. – Išleid. duomenys nurodyti kolofone. – Aprašyta pagal Čartoriskių b-kos def. egz. ir Lenkijos nac. b-kos mikrofilimą. – Dar žr.: [2, įr. 255].
Lenkijos MAB. Gdanskas, mikrofilmas Lenkijos nac. b-koje; Lenkijos nac. muz. Čartoriskių b-ka. Krokuva (def.); Saksonijos krašto, valst. ir un-to b-ka. Dresdenas; Strengneso katedros b-ka.
38. – De apparatu nuptiarum optimorum maximorum Sigismundi Secundi Augusti, Poloniae regis etc. atque reginę Elisabes, Ferdinandi Romanorum regis etc. filiae, de adventuq[ue] ipsius reginae ad nuptias, splendidissimoq[ue] regis occursu / carmen properatum authore, Petro Royzio Maureo, iurisconsulto, Hispano, in regia Polonię urbe Cracovia publico iuris civilis interprete, optime maxime Elisabe Polonię reginę etc. librum dicat author. – Cra[coviae] : Hie[ronymus] Viet[or], 1543. – [23] p. (A–Cⁱⁱⁱⁱ) ; 4°. – Išleid. duomenys nurodyti kolofone. – Dar žr.: [2, įr. 256].
Jogailos UB. Krokuva, egz. prieinamas: <http://jbc.bj.uj.edu.pl>; Lenkijos MAB. Kurnikas; Lenkijos nac. muz. Čartoriskių b-ka. Krokuva, mikrofilmas Lenkijos nac. b-koje.
39. – Idem. – Cracovię : in officina Ungleriana, 1543. mense Maio [i. e. V 1543]. – [15] p. : init., insign. (A–B^{iv}) ; 4°. – Išleid. duomenys nurodyti kolofone. – Dar žr.: [2, įr. 257].
Jogailos UB. Krokuva, egz. prieinamas: <http://jbc.bj.uj.edu.pl>; Osolinskių nac. inst. b-ka. Vroclavas, mikrofilmas Lenkijos nac. b-koje.
40. – Historia funebris in obitu divi Sigismundi Sarmatiarum regis, et ad Sigismundum Augustum filium admonitio / authore Petro Royzio Maureo Hispano Celtibero. – Cracoviae : apud viduam Floriani Unglerii, 1548 Cal[endis] Augustis [i. e. I VIII 1548]. – [24] p. : insign., vign. (A–Cⁱⁱⁱⁱ) ; 4°. – Išleid. duomenys paimti iš kn. turinio. – Dar žr.: [2, įr. 262].

- Jogailos UB. Krokuva, egz. prieinamas: <http://jbc.bj.uj.edu.pl>; Lenkijos nac. b-ka. Varšuva; Lenkijos nac. muz. Čartoriskių b-ka. Krokuva, mikrofilmas Lenkijos nac. b-koje; Osolinskių nac. inst. b-ka. Vroclavas; Vroclavo UB.
41. – Inlyto Quiritium regi Ferdinando in divae coniugis Annae obitu / Petri Royzii Maurei Celtiberi iuris consulti epitaphia ... . – Excusum Cracoviae, 1547 mense Februarii, diebus liberalibus [i. e. II 1547]. – [10] p. : illustr. ([1–5]); 4°. – Išleid. duomenys nurodyti kolofone. – Dar žr.: [2, įr. 263].
Freiburgo UB; Lenkijos nac. muz. Čartoriskių b-ka. Krokuva (def.); Osolinskių nac. inst. b-ka. Vroclavas; RNB. SPb. (def.).
42. – Petri Royzii Maurei iurisconsulti Hispani Nenia, in funere viri illustris Samuelis Maceovii, Cracoviensium episcopi atq[ue] summi in Polonia cancellarii. – Cracoviae : per Lazarum Andream, 1550 mense Novemb. [i. e. XI 1550]. – [22] p. : vign. (A–Biv, C–Cⁱⁱⁱ); 4°. – Dalis teksto sen. graikų k. – Dar žr.: [2, įr. 266].
Jogailos UB. Krokuva, egz. prieinamas: <http://jbc.bj.uj.edu.pl>; Lenkijos nac. b-ka. Varšuva; Lenkijos nac. muz. Čartoriskių b-ka. Krokuva; Osolinskių nac. inst. b-ka. Vroclavas.
43. Sakran, Jan. Elucidarius errorum ritus Ruthenici. – [Cracoviae] : [typis Ioannis Haller], [post V 1501]. – XXXIII, [IJ] f. : illustr. (A–A^{vj}, b–b^{viii}, c–c^{iv}, d–d^{vj}, e–e^{vi}, f–f^{vj}); 4°. – Leid v. ir spaust. nustatytos pagal Lenkijos nac. b-kos katalogą ir [30, įr. 2156]. – Išleid m. nurodyti pagal: [37, 75, 81]. – Dar žr.: [2, įr. 275; 31, įr. 431].
Jogailos UB. Krokuva; Kazanatės b-ka. Roma; Lenkijos nac. b-ka. Varšuva, mikrofilmas ten pat; Lenkijos nac. muz. Čartoriskių b-ka. Krokuva; LMAVB; Osolinskių nac. inst. b-ka. Vroclavas, prieiga internetu <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/doccontent?id=3513>; Rusijos MAB. SPb.; Vroclavo UB.
44. – Errores atrocissimor[um] Ruthenor[um] : ex tractatu d[omi]ni Joannis Sacrani sacre theologie m[a]g[ist]ri, et Cracovien[is] eccl[es]ie quonda[m] canonici, que[m] intitulavit Elucidarium errorum ritus Ruthenici, et inscripsit reverendo in Christo patri d[omi]no Alberto e[pi]sco[po] Vilnen[si]. – [Köln] : [Martin von Werden], [ca 1506]. – [8] p. ([1–4]); 4°. – Aprašyta pagal prieštekst. antr. – Aprašyta pagal: [60, įr. P 866]. – Dar žr.: [2, įr. 276].
Hercogo Augusto b-ka. Volfenbiutelis; Tiuringijos un-to ir krašto b-ka. Jena.
45. Idem, sub tit.: Errores atrocissimoru[m] Ruthenoru[m] : ex tractatu d[omi]ni Johan[n]is Sacrani sacre theologie magistri, et Cracovien[is] eccl[esi]e quonda[m] canonici que[m] intitulavit Elucidariu[m] erro[r]um ritus Ruthenici ... Capitulum secundu[m] De articulis erroneis Ruthenoru[m] ... . – [Köln] : [Johann Landen], [ca 1507]. – [4] f.; 4°. – Aprašyta pagal: [92, įr. S 1232]. – Dar žr.: [2, įr. 277].
Diuseldorfo UB; Hercogo Augusto b-ka. Volfenbiutelis.
46. Idem. – [Köln] : [Martin von Werden], [1507]. – [4] f.; 4°. – Aprašyta pagal: [92, įr. S 1233]. – Dar žr.: [2, įr. 278].
Bavarijos valst. b-ka. Miunchenas.
47. Idem, sub tit.: Errores atrocissimoru[m] Ruthenoru[m] : ex tractatu d[omi]ni Joannis Sacrani sacre theologie magistri, et Cracovien[is] ecclesie quondam canonici que[m] intitulavit Elucidarium erroru[m] ritus Ruthenici ... Capitulum secundu[m] De articulis erroneis Ruthenoru[m] et inscripsit reverendo in Christo patri domino Alberto episcopo Vilnen[si]. – [Köln] : [Johann Landen], [1508]. – [4] f.; 4°. – Aprašyta pagal: [92, įr. S 1234]. – Dar žr.: [2, įr. 278].
Ašafenburgo vienuolyno b-ka; Bavarijos valst. b-ka. Miunchenas; Nac. b-ka. Berlynas.
48. Idem, sub tit.: Errores atrocissimorum Ruthenorum : ex tractatu d[omi]ni Joannis Sacrami [!] sacre theologie magistri, et Cracovien[is] ecclesie quondam canonici, que[m] intitulavit Elucidarium erro[r]um ritus Ruthenici, et inscripsit reverendo in Christo patri d[omi]no Alberto e[pi]sco[po] Vilnen[si]. – [Cracoviae?] : [post 1527]. – [7] p. : illustr. ([1–4]); 4°. – Paantr. duomenys pateikti pagal prieštekst. antr. lap. [1] verso. – Dar žr.: [2, įr. 280].
Krašto b-ka. Gota; Latvijos NB. Ryga; Lenkijos MAB. Kurnikas; Lenkijos nac. muz. Čartoriskių b-ka. Krokuva; Upsalos UB.

49. Schröter, Adam. De fluvio Memela Lithuaniae, qui cura et industria generosi et clariss. viri domini Nicolai Tarlo, navibus permeabilis factus est : carmen elegiacum / authore Adamo Schrötero Silesio. – Cracoviae : Lazarus Andreae excudebat, 1553. – [16] p. : insign. (A–A^{iv}, B–B^{iv}) ; 4°. Jogailos UB. Krokuva, skaitmeninė kopija LMAVB, egz. prieinamas: <http://jbc.bj.uj.edu.pl>.
50. Skorina, Pranciškus. [Малая подорожная книжица]. – Оу великославном мѣсте Виленскомъ : працею, и пилнотию доктора Франциска Скорины с Полоцка, [ок. 1522]. – [1–17]₈, [18]₄, [19–25]₈, [26]₄, [27]₁₂, [28]₈, [29]₁₂, [30]₈, [31]₁₂, [32]₈, [33]₁₂, [34–37]₈, [38]₁₂, [39–42]₈, [43]₁₂, [44–52]₈=140, 28, [4], 28, 12, 8, 12, 12, 8, 12, 8, 16, 8, 12, 8, 16, 8, 12, 36, 8, 24=[436] lap. : vinj. ; 8°. – Iš dalies aprašyta pagal: [88, 118].
Andriejaus Šeptickio nac. muz. Lvovas; Belgazprombankas. Minskas; Britų b-ka. Londonas; Centrinis valst. sen. aktų archyvas. Maskva; Jogailos UB. Krokuva; Liublianos UB; Karališkoji b-ka. Kopenhaga, skaitmeninė kopija LMAVB, prieiga internetu: http://www.kb.dk/e-mat/dod/130001859812_color.pdf; Kembridžo UB; Rusijos MAB. SPb.; Rusijos NB. SPb (2 egz.); Rusijos valst. b-ka. Maskva; Valst. istorijos muz. Maskva (3 egz.); Vroclavo UB.
51. – [Апостол. Inc.:] Починается книга Деяния и посълания апостольская, зовемая Апостол / з Божию помощю справълена доктором Франциском Скориною с Полоцка. – Во славном месте Виленском : выложена, и вытиснена працею Франциска Скорины, 1525. – [1]₄, [8–14]₈, 154, [16–38]₈, [39]₄, [40–45]₈=4, 9–80, 36, 187, [1], 5–48=[344] lap. : vinj. ; 8°. – Išleid. duomenys kn. tekste (1 p. 187). – Aprašyta pagal: [88, 22].
Andriejaus Šeptickio nac. muz. Lvovas; Britų b-ka. Londonas; Centrinis valst. sen. aktų archyvas. Maskva; Rusijos NB. SPb. (2 egz.); Rusijos VB. Maskva (2 egz.); Valst. istorijos muz. Maskva (2 egz.); VUB.
52. Solfa, Jan. De visionibus et revelationibus naturalibus et divinis / Ioannis Benedicti regii doctoris, canonici Vratislaviensis. – Cracoviae : in officina Hieronymi Vietoris, 1545. – [39] p. (A–B^{viii}, C–C^{iv}) ; 8°. – Išleid. duomenys nurodyti kolofone. – Dar žr.: [2, įr. 293].
Jogailos UB. Krokuva, mikrofilmas Lenkijos nac. b-koje, egz. prieinamas: <http://jbc.bj.uj.edu.pl>; Lenkijos nac. b-ka. Varšuva (def.); Osolinskių nac. inst. b-ka. Vroclavas.
53. Idem. – Moguntiae : apud S. Victorem excudebat Franciscus Behem typographus, 1550. – [71] p. : init. (a–d^{viii}, e–e^{viii}) ; 8°. – Išleid. duomenys nurodyti pagal kolofoną lap. e^{viii} recto. – Dar žr.: [2, įr. 294].
Jogailos UB. Krokuva; Osolinskių nac. inst. b-ka. Vroclavas.
54. Statuta diocesana pro diocesi Luceoriens[i]. – Cracoviae : Hieronymus Vietor Philovalle[n]sis stanneis exscripsit litteris in officina sua, 1519. – [24] p. : fol. tit. marginibus ornatis inclus., init., insign. (a–c^t) ; 4°. – Perspausdinta: [71, 85–112]. – Aprašyta pagal: [71, 54–55]. – Žr. dar: [35, 147].
Buvo Lenkijos nac. b-koje. Varšuva.
55. Statuta Vilnen. dioecesis, sinodalter per illustrisimum principem et reverendissimum dominum dominum Joannem ex ducibus Lithuaniae, Dei gratia episcopum Vilnen. cum suo capitulo de totius cleri eiusdem dioecesis, pro sinodo [!] diocesana [!] congregati consensu ac voluntate edita laudata atque approbata. – Impressum Cracoviae : per Mathia[m] Scharffenbergk, 1528. – [15] p. : illustr. (A–C^{iv}, D–D^{viii}) ; 4°. – Perspausdinta: [70, 115–132]. – Dar žr.: [70, 5–20; 2, įr. 301].
Lenkijos MAB. Kurnikas, skaitmeninė kopija LMAVB; Lenkijos nac. b-ka. Varšuva, mikrofilmas ten pat, kserokopija LLTI; Ukrainos MAB. Lvovas.
- 56–75. Vetus Testamentum. Бивлія руска / выложена докторомъ Францискомъ Скориною из славного града Полоцка Богу ко чти и людемъ посполитымъ к доброму научению. – У старом месте Празском, 1517–1519.
56. [Псалтирь. Inc.:] Песни царя Давыда еже словуть Псалтырь. – Прага, 6 VIII 1517. – [1]₈–[17]₈, [18]₆=1–37, 30, 39–142=142 lap. : illustr., inic., vinj. ; 4°. – Aprašyta pagal: [105, įr. 1].
Rusijos NB. SPb.; Valst. istorijos muz. Maskva.
57. [Книга Иова. Inc.:] Книга светого Иова починается еже словеть Иовъ. – Прага, 10 IX 1517. – [1]₁₀, [2]₈–[5]₈, [6]₁₀=1–51, [1]=52 lap. : illustr., inic., vinj. ; 4°. – Aprašyta pagal: [105, įr. 2].
Var. A.
Andriejaus Šeptickio nac. muz. Lvovas; Baltarusijos NB. Minskas; Rusijos MAB. SPb.; Rusijos NB.

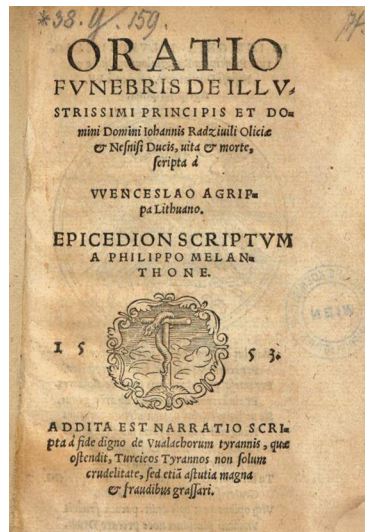
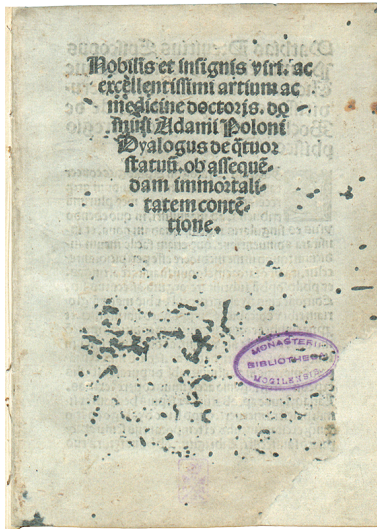
- SPb. (2 egz.); Rusijos valst. b-ka. Maskva (3 egz.); Valst. istorijos muz. Maskva.
Var. B
Rusijos valst. b-ka. Maskva.
58. [Притчи Соломона, царя Израилева. Inc.:] Починаются книги еже словуть притчи Соломона царя Израилева сына Давыдова ... . – Прага, 6 X 1517. – [1]₈–[6]₈=1–48=48 lap. : iliustr., inic., vinj. ; 4°. – Aprašyta pagal: [105, jr. 3].
Andriejaus Šeptickio nac. muz. Lvovas; Rusijos MAB. SPb.; Rusijos NB. SPb. (2 egz.); Rusijos valst. b-ka (6 egz.); Valst. istorijos muz. Maskva (2 egz.); Valst. moksl. M. Gorkio b-ka. Odesa.
59. [Книги Иисуса Сирахова. Inc.:] Книга Иисуса Сирахова рекома Панаретось Еклесиастыкусь или Церьковникъ / зуполне выложена на русский языкъ докторомъ Францискомъ Скориною с Полоцка. – Прага, 5 XII 1517. – [1]₈–[9]₈, [10]₁₀=1–81, [82]=82 lap.: iliustr., inic., vinj. ; 4°. – Aprašyta pagal: [105, jr. 4].
Andriejaus Šeptickio nac. muz. Lvovas; Baltarusijos NB. Minskas; Ćekijos nac. m-jus. Praha; Rusijos MAB. SPb. (2 egz.); Rusijos NB. SPb. (2 egz.); Rusijos valst. b-ka. Maskva (3 egz.); Valst. istorijos muz. Maskva (2 egz.).
60. [Еклесиастес, или Соборник. Inc.:] Еклесиастесъ или Соборникъ премудрого царя Соломона. – Прага, 2 I 1518. – [1]₁₈=1–18=18 lap.: iliustr., inic., vinj. ; 4°. – Aprašyta pagal: [105, jr. 5].
Andriejaus Šeptickio nac. muz. Lvovas; Baltarusijos NB. Minskas; Rusijos MAB. SPb.; Rusijos NB. SPb. (3 egz.); Rusijos valst. b-ka. Maskva (5 egz.); Valst. istorijos muz. Maskva (3 egz.); Valst. moksl. M. Gorkio b-ka. Odesa.
61. [Песнь песням. Inc.:] Книга премудраго царя Соломона рекома Песнь песнямъ починаеться / зуполне выложена на русский языкъ докторомъ Францискомъ Скориною с Полоцка. – Прага, 9 I 1518. – [1]₁₂=1–11, [12]=12 lap.: iliustr., inic., vinj. ; 4°. – Aprašyta pagal: [105, jr. 6].
Andriejaus Šeptickio nac. muz. Lvovas; Baltarusijos NB. Minskas (def.); Rusijos NB. SPb. (2 egz.); Rusijos valst. b-ka. Maskva (3 egz.); Valst. istorijos muz. Maskva (2 egz.).
62. [Книга премудрости божией. Inc.:] Премудрости божией книга починаеться / зуполне выложена на русский языкъ докторомъ Францискомъ Скорининымъ сыномъ изъ славнаго града Полоцка. – Прага, 19 I 1518. – [1]₈–[4]₈=1–32=32 lap.: iliustr., inic., vinj. ; 4°. – Aprašyta pagal: [105, jr. 7].
Aukštutinės Lužicos moksl. b-ka. Gerlicas; Baltarusijos NB. Minskas; Rusijos MAB. SPb.; Rusijos NB. SPb. (2 egz.); Rusijos valst. b-ka. Maskva (4 egz.); Valst. istorijos muz. Maskva.
63. [Книги царств. Inc.:] Книги первыи царьствъ починаються / зуполне выложены на русский языкъ докторомъ Францискомъ, Скорининымъ сыномъ изъ славнаго града Полоцка. – Прага, 10 VIII 1518. – [1]₈–[14]₈, [15]₆, [16]₈–[29]₈, [30]₆–[31]₆=1–242=242 lap. : iliustr., inic., vinj. ; 4°. – Aprašyta pagal: [105, jr. 8].
Andriejaus Šeptickio nac. muz. Lvovas (2 egz.); Asmen. rink. Londonas; Aukštutinės Lužicos moksl. b-ka. Gerlicas; Baltarusijos NB. Minskas; Centrinis valst. sen. aktų archyvas. Maskva (2 egz.); Kembriđžo UB; Maskvos valst. M. Lomonosovo un-to Moksl. b-ka; Rusijos MAB. SPb.; Rusijos NB. SPb. (2 egz.); Rusijos valst. b-ka. Maskva (7 egz.); Trejybės koledžas. Kembriđžas; Ukrainos nac. moksl. V. Stefaniko b-ka. Lvovas; Valst. istorijos muz. Maskva.
64. [Книга Иисуса Навина. Inc.:] Книги Иисуса Навина еже ѿт еврей называются Егошуа бин нунъ / зуполне выложены на русский языкъ докторомъ Францискомъ Скориною изъ славнаго града Полоцка. – Прага, 20 XII 1518. – [1]₈–[6]₈=1–48=48 lap. : iliustr., inic., vinj. ; 4°. – Aprašyta pagal: [105, jr. 9].
Andriejaus Šeptickio nac. muz. Lvovas; Aukštutinės Lužicos moksl. b-ka. Gerlicas; Jogailos UB. Krokuva (def.); Maskvos valst. M. Lomonosovo un-to Moksl. b-ka; Nac. tyrimų valst. N. Ćernyševskio un-to Zoninė moksl. V. Artisevič b-ka. Saratovas; Rusijos MAB. SPb. (2 egz.); Rusijos NB. SPb.; Rusijos valst. b-ka. Maskva (2 egz.); Užkarpatės srities T. Legockio kraštot. muz. Užgorodas; Valst. istorijos muz. Maskva.
65. [Книга Иудифъ. Inc.:] Книги Иудифъ вдовици починаються / зуполне выложены на русский языкъ докторомъ Францискомъ Скориною изъ славнаго града Полоцка. – Прага, 9 II 1519. –

- [1]₈–[2]₈, [3]₁₀=1–26=26 lap. : iliustr., inic., vinj. ; 4°. – Aprašyta pagal: [105, įr. 10].
Jogailos UB. Krokuva (def.); Nac. tyrimų valst. N. Černyševskio un-to Zoninė moksl. V. Artisevič b-ka. Saratovas; Rusijos NB. SPb. (2 egz.); Rusijos valst. b-ka. Maskva (3 egz.); Užkarpatės srities T. Legockio kraštot. muz. Užgorodas; Valst. istorijos muz. Maskva.
66. [Книга судей. Inc.:] Книга судей еже ѿт еврей называются Шофѣтимъ / зупольне выложены на руський языкъ доктором Франъциском Скориною изъ славного града Полоцка. – Прага, 15 XII 1519. – [1]₈–[6]₈=1–48=48 lap. : iliustr., inic., vinj. ; 4°. – Aprašyta pagal: [105, įr. 11].
Andriejaus Šeptickio nac. muz. Lvovas; Maskvos valst. M. Lomonosovo un-to Moksl. b-ka; Prahos UB; Rusijos MAB. SPb. (2 egz.); Rusijos NB. SPb. (2 egz.); Rusijos valst. b-ka. Maskva (3 egz.); Užkarpatės srities T. Legockio kraštot. muz. Užgorodas; Valst. istorijos muz. Maskva.
67. [Книга Бытия. Inc.:] Бивалия руска / выложена докторомъ Францискомъ Скориною из славного града Полоцька Богу ко чти и людемъ посполитымъ к доброму научению. – Прага, ок. 1519. – [1]8–[11]₈, [12]₆=1–94=94 lap. : iliustr., inic., vinj. ; 4°. – Aprašyta pagal: [105, įr. 12].
Andriejaus Šeptickio nac. muz. Lvovas; Aukštutinės Lužicos moksl. b-ka. Gerlicas; Centrinis valst. sen. aktų archyvas. Maskva; Jogailos UB. Krokuva (def.); Rusijos MAB. SPb.; Rusijos NB. SPb. (2 egz.); Rusijos valst. b-ka. Maskva (4 egz.); Tiumenės srities I. Slovcovo kraštot. muz. Tiumenė; Ukrainos nac. V. Vernadskio b-ka. Kijevas; Valst. istorijos muz. Maskva (3 egz.); Valst. moksl. M. Gorkio b-ka. Odesa.
68. [Книга Исход. Inc.:] Книги вторыи Моисеѡвы, зовемыи Исходъ / зуполне выложены на руский языкъ докторомъ Франъциском Скориною с Полоцка. – Прага, ок. 1519. – [1]₈–[8]₈, [9]₆–[10]₆=1–76=76 lap. : iliustr., inic., vinj. ; 4°. – Aprašyta pagal: [105, įr. 13].
Andriejaus Šeptickio nac. muz. Lvovas (2 egz.); Aukštutinės Lužicos moksl. b-ka. Gerlicas; Centrinis valst. sen. aktų archyvas. Maskva; Rusijos MAB. SPb.; Rusijos NB. SPb. (3 egz.); Rusijos valst. b-ka. Maskva (4 egz.); Tiumenės srities I. Slovcovo kraštot. muz. Tiumenė; Ukrainos nac. V. Vernadskio b-ka. Kijevas; Valst. istorijos muz. Maskva (3 egz.); Valst. moksl. M. Gorkio b-ka. Odesa.
69. [Книга Левит. Inc.:] Книги третие Моисеѡвы, зовемыи Леувить / зуполне выложены на руский язык докторомъ Франъциском Скориною с Полоцька. – Прага, ок. 1519. – [1]₈–[6]₈, [7]₆=1–54=54 lap. : iliustr., inic., vinj. ; 4°. – Aprašyta pagal: [105, įr. 14].
Andriejaus Šeptickio nac. muz. Lvovas; Aukštutinės Lužicos moksl. b-ka. Gerlicas; Centrinis valst. sen. aktų archyvas. Maskva; Rusijos MAB. SPb.; Rusijos NB. SPb. (3 egz.); Rusijos valst. b-ka. Maskva (4 egz.); Tiumenės srities I. Slovcovo kraštot. muz. Tiumenė; Ukrainos nac. V. Vernadskio b-ka. Kijevas; Valst. istorijos muz. Maskva (3 egz.).
70. [Книга Числа. Inc.:] Книги четвертые Моисеєвы, зовемыи Числа / зуполне выложены на руский языкъ доктором Франъциском Скориною с Полоцька. – Прага, ок. 1519. – [1]₈–[8]₈, [9]₁₀=1–6, 5, 8–74=74 lap. : iliustr., inic., vinj. ; 4°. – Aprašyta pagal: [105, įr. 15].
Andriejaus Šeptickio nac. muz. Lvovas (2 egz.); Aukštutinės Lužicos moksl. b-ka. Gerlicas; Centrinis valst. sen. aktų archyvas. Maskva; LMAVB; Rusijos MAB. SPb.; Rusijos NB. SPb. (2 egz.); Rusijos valst. b-ka. Maskva (4 egz.); Tiumenės srities I. Slovcovo kraštot. muz. Tiumenė; Ukrainos nac. V. Vernadskio b-ka. Kijevas; Valst. istorijos muz. Maskva (3 egz.); Valst. moksl. M. Gorkio b-ka. Odesa.
71. [Книга Второй закон. Inc.:] Книги пятыи Моисеѡвы зовемыи ѿт еврей Гельгадворимъ, по греческий Девтерономось, по латине Секунда лексъ, а по русский Второй законъ / зуполне выложены докторомъ Франъциском Скориною с Полоцька. – Прага, ок. 1519. – [1]₈–[7]₈, [8]₁₀=1–66=66 lap. : iliustr., inic., vinj. ; 4°. – Aprašyta pagal: [105, įr. 16].
Andriejaus Šeptickio nac. muz. Lvovas; Aukštutinės Lužicos moksl. b-ka. Gerlicas; Centrinis valst. sen. aktų archyvas. Maskva; Rusijos MAB. SPb.; Rusijos NB. SPb. (2 egz.); Rusijos valst. b-ka. Maskva (3 egz.); Tiumenės srities I. Slovcovo kraštot. muz. Tiumenė; Ukrainos nac. V. Vernadskio b-ka. Kijevas; Valst. istorijos muz. Maskva (3 egz.); Valst. moksl. M. Gorkio b-ka. Odesa.
72. [Книга Руфь. Inc.:] Починаеться книга ѿ Руфе еже была баба Іусеѡва ѿца царя Давыдова. Знеаже изыдоша вци цари Іюдины / зуполне выложена доктором Франъциском Скориною

- изъ славнаго града Полоцька. – Прага, 1519. – [1]₈=1–8=8 lap. : iliustr., inic., vinj. ; 4°. – Aprašyta pagal: [105, jr. 17].
Maskvos valst. M. Lomonosovo un-to Moksl. b-ka; Rusijos MAB. SPb. (2 egz.); Rusijos NB. SPb (2 egz.); Užkarpatės srities T. Legockio krašt. muz. Užgorodas; Valst. istorijos muz. Maskva.
73. [Книга Эсфирь. Inc.:] Книги Есѣферъ ... – Прага, 1519. – [1]₈–[2]₈, [3]₁₀=1–26=26 lap. : iliustr., inic., vinj. ; 4°. – Aprašyta pagal: [105, jr. 18].
Rusijos NB. SPb (2 egz.); Rusijos valst. b-ka. Maskva (4 egz.); Užkarpatės srities T. Legockio krašt. muz. Užgorodas; Valst. istorijos muz. Maskva.
74. [Книга Плач Иеремии. Inc.:] Книжка рекома я Плач Еремиинъ починається / зуполне выложена на руский языкъ доктором Франъциском Скориною с Полоцька. – Прага, 1519. – [1]₁₂=1–12=12 lap. : iliustr., inic., vinj. ; 4°. – Aprašyta pagal: [105, jr. 19].
Rusijos NB. SPb (2 egz.); Rusijos valst. b-ka. Maskva (2 egz.).
75. [Книга пророка Даниила. Inc.:] Книги светого пророка божия Даниила починаются / зупольне выложены на руський языкъ доктором Франъциском Скориною изъ славнаго града Полоцька. – Прага, 1519. – [1]₈–[5]₈=1–40=40 lap. : iliustr., inic., vinj. ; 4°. – Aprašyta pagal: [105, jr. 20].
Baltarusijos NB. Miskas; Jogailos UB. Krokua (def.); Rusijos NB. SPb (2 egz.); Rusijos valst. b-ka. Maskva (4 egz.); Valst. istorijos muz. Maskva.
76. Warhafftiger Anfa[n]g und Undericht der Schlacht ßo der König yn Poln ieytzundt mit dem obersten Herzoge[n] yn Moscouia am Tag der Yu[n]ckfraw Marie geburt ym viertzenden Yar gehabt. – [Leipzig] : [Martin Landsberg], [1514]. – [12] p. : vign. (A–A^{iv}, [1–2]) ; 4°. – Aprašyta pagal Austrijos nac. b-kos egz. el. kopiją ir [98, 1–2]. – Leidinyje išspausdintas pranešimas apie Oršos mūšį bei pergalę ir Žygimanto Senojo laiško Poznanės vyskupui Janui Lubrańskiui (1514 IX 14) vertimas į vok. k.
Austrijos nac. b-ka. Viena, egz. prieinamas: <http://data.onb.ac.at/rep/1070FF33>; Bavarijos valst. b-ka. Miunchenas, egz. prieinamas: <http://daten.digital-sammlungen.de/~db/bsb00002659/images/>; G. W. Leibnizo b-ka. Hanoveris; Hercogo Augusto b-ka. Volfenbiutelis.
77. Žygimantas Senasis. Epistola serenis. ac invictis. d. Sigismundi regis Polonie magni ducis Lituanie Russie Prussieque d[omi]ni et heredis, ad sa[n]ctis. d. Leone[m] X. pont. max. de victoria contra hereticos ac scismaticos Moscovios apud aras Alexandri Magni parta. – [S. l.] : [s. n.], [1514]. – [8] p. (A–A^{iv}) ; 4°. – Leidinyje publikuotas Žygimanto Senojo laiškas popiežiui Leonui X, datuotas 1514-11-18. – Aprašyta pagal: [97, 1²⁸].
Osolinskių nac. in-to b-ka. Vroclavas, mikrofilmas Lenkijos nac. b-koje.

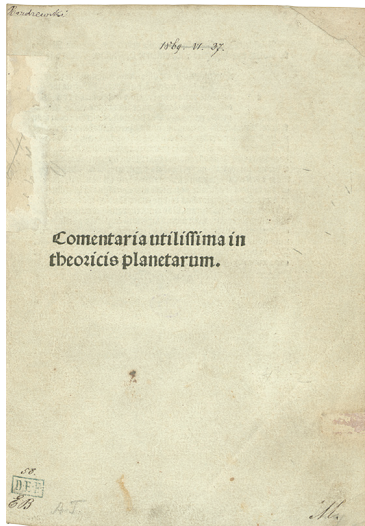
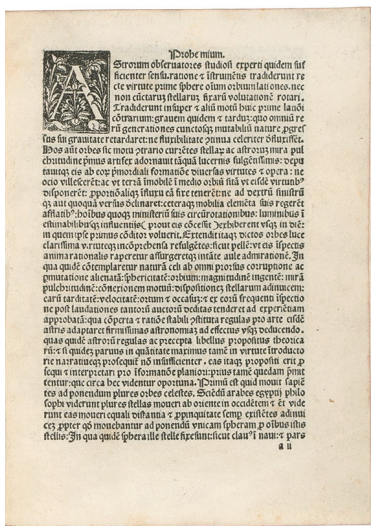
28 Pasirėmęs Karolio Estreicherio [17, 8, 11] ir Teodoro Wierzbowskio [93, 2, 901] bibliografijomis, Konradas Zawadskis šioje vietoje nurodė dar vieną šio spaudinio laidą ir pavadino ją laida B. Iki šiol jos egzempliorių niekam nepavyko aptikti, tad jos egzistavimas kelia nemažų abejonių. Nuo informacijos apie vienu egzemplioriumi paliudyto ir šiame sąrašė aprašyto spaudinio Wierzbowskio informacija apie B laidos knygelę nežymiai skiriasi antrašte (kiti duomenys nepateikiami). Dėl šios priežasties manytina, kad B laidos nebūta. Tokios nuomonės laikosi dr. Mintautas Čiurinskas, šiuo metu rengiantis Oršos mūšį įamžinusių šaltinių publikaciją.

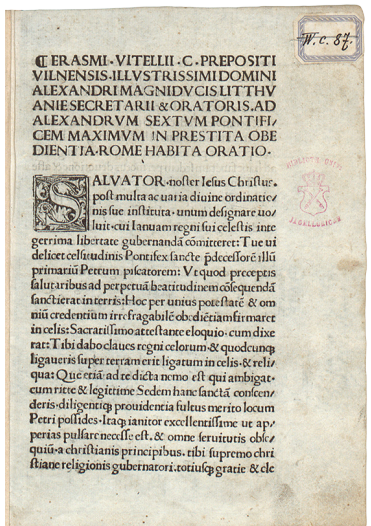
[1] Adomas iš Bochnios. *Dialogas apie keturių būklių ginčą dėl nemirtingumo*. Krokva, 1507. Antraštinis lapas. Egz.: BJ – Cim. 4317.

[2] Venčlovas Agripa. *Laidotuvių kalba apie šviesiausiojo kunigaikščio ir pono Jono Radvilos, Olykos ir Nesvyžiaus valdytojo, gyvenimą ir mirtį*. [Vitembergas], 1533. Antraštinis lapas. Egz.: ONB – 38.Y.159.

[3] Albertas iš Brudzevo. *Komentaras Georgo iš Pojerbacho „Planetų teorijoms“*. Milanas, 1494. Teksto pradžia. Egz.: ONB – Ink 16.G.24.

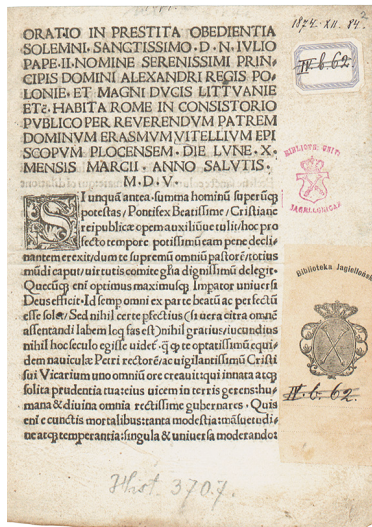
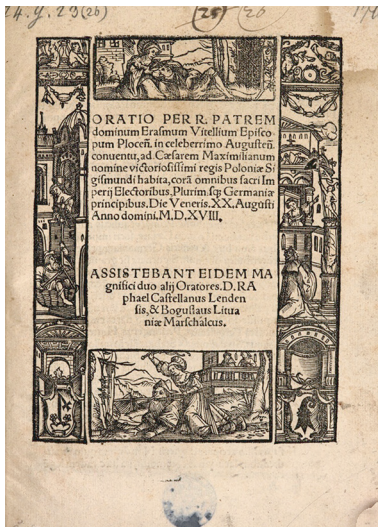
[4] Albertas iš Brudzevo. *Naudingiausi komentarai „Planetų teorijoms“*. Milanas, 1495. Antraštinis lapas. Egz.: Ossol – XV-17.

[5] Erazmas Ciolekas. *Kalba popiežiui Aleksandriui VI, pasakyta Romoje reiškiant paklusnumą*. [Roma, 1501]. Teksto pradžia. Egz.: BJ – Cim. 5359.

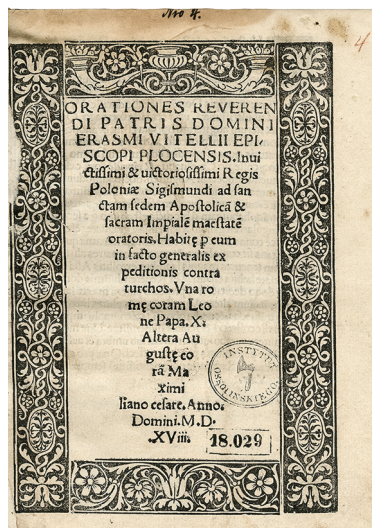
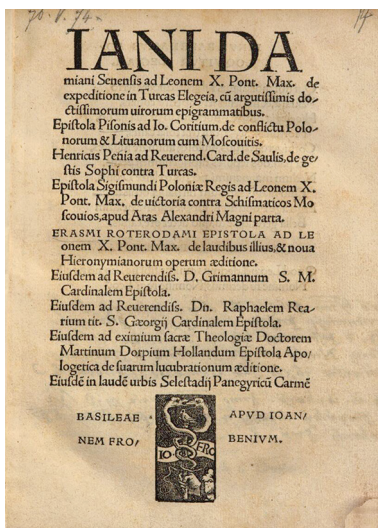
[6] Erazmas Ciolekas. *Kalba, kurią garsingame Augsburga suvažiavime imperatoriui Maksimilijonui pergalingojo Lenkijos karaliaus Žygimanto vardu pasakė Plocko vyskupas Erazmas*. Augsburgas, 1518. Antraštinis lapas. Egz.: BJ – Cim. 5282.

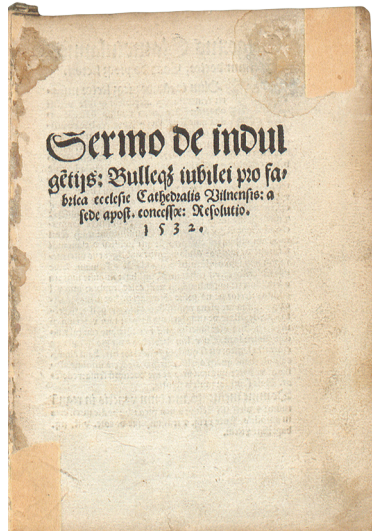
[7] Erazmas Ciolekas.
Kalba, kurią garsingame Augsburguro suvažiavime imperatoriui Maksimilijonui pergalingojo Lenkijos karaliaus Žygimanto vardu pasakė Plocko vyskupas Erazmas.
 Bazelis, 1518. Antraštinis lapas.
 Egz.: ONB – 74.G.23.

[8] Erazmas Ciolekas.
Kalba popiežiui Julijui II, pasakyta Lenkijos karaliaus Aleksandro vardu reiškiant paklusnumą.
 [Roma, 1505]. Teksto pradžia.
 Egz.: BJ – Cim. 5355.

[9] Erazmas Ciolekas.
Maloningojo tėvo, pono Plocko vyskupo Erazmo Vitelijaus kalbos.
 Roma, 1519. Antraštinis lapas.
 Egz.: Ossol – XVI. Qu. 2530.

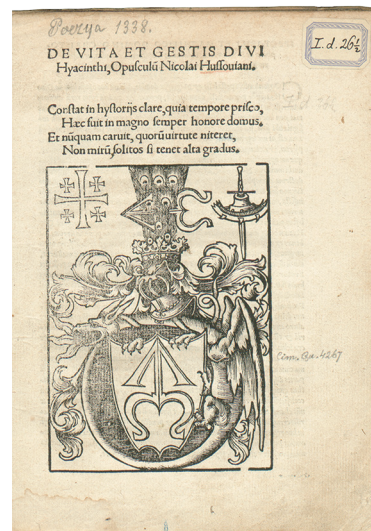
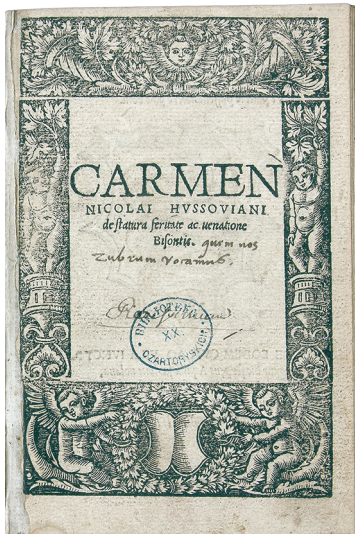
[10] Giano Damiani [Janas Damianis]. *Steniečio Jano Damiano elegija popiežiui Leonui X apie žygį prieš turkus* [ir kt. aut. kūriniai]. Bazelis, 1515. Antraštinis lapas. Egz.: ONB – 70.V.74.

[12] Zaccaria Ferreri [Zacharijas Ferreris]. *Palaimintojo išpažinėjo Kazimiero gyvenimas.* Krokua, 1521. Antraštinis lapas. Egz.: Ossol – XVI. Qu. 2254.

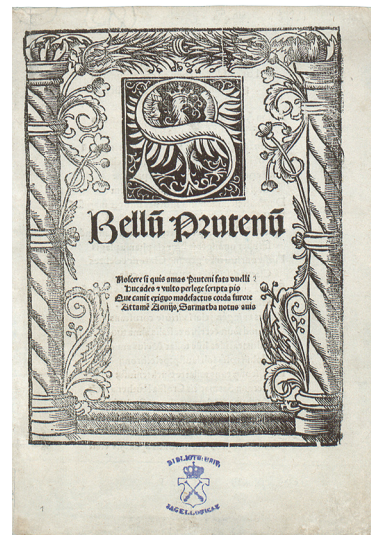
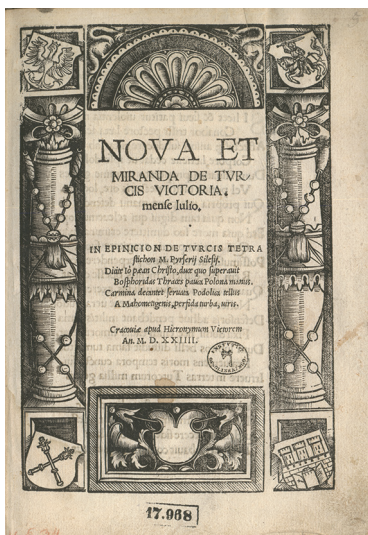
[13] Grzegorz z Szamotul [Gžegožas iš Šamotulų]. *Pamokslas apie indulgencijas ir Apaštaly Sosto suteiktos bulės dėl Jubilejaus Vilniaus katedrinės bažnyčios pastato naudai išaiškiniimas.* Krokua, 1532. Antraštinis lapas. Egz.: BJ – Cim. 365.

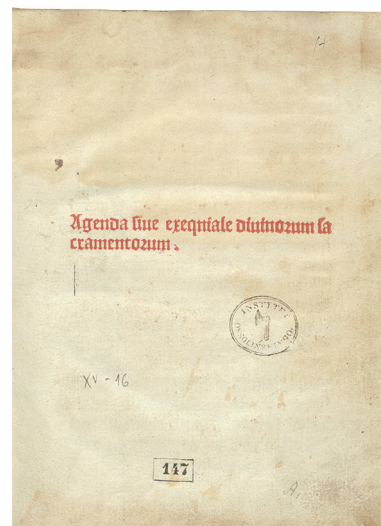
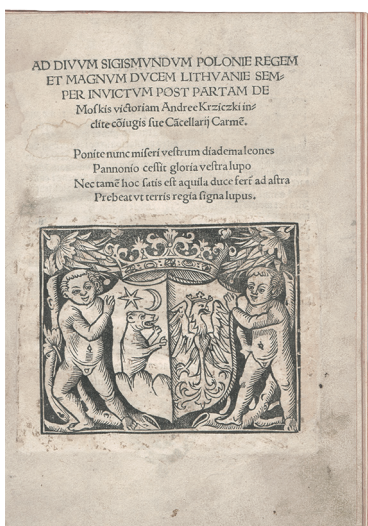
[15] Mikalojus Husovianas.
*Giesmė apie stumbro išvaizdą,
žiaurumą ir medžioklę.* Krokuva,
1523. Antraštinis lapas.
Egz.: BCzart – Cim. I. 2288.

[16] Mikalojus Husovianas.
*Apie šventojo Hiacinto gyvenimą
ir darbus.* Krokuva, 1525.
Antraštinis lapas.
Egz.: BCzart – Cim. I. 1889.

[17] Mikalojus Husovianas.
*Nauja ir nuostabi pergalė prieš
turkus liepos mėnesį.* Krokuva,
1524. Antraštinis lapas.
Egz.: Ossol – XVI. Qu. 2280.

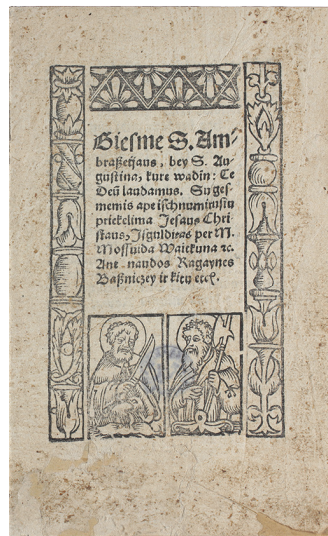
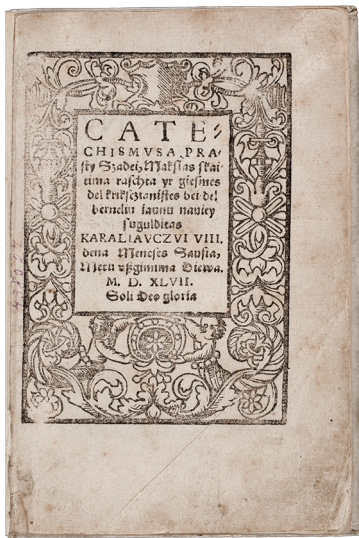
[19] Jonas Vislicietis.
Prūsų karas. Krokuva, 1516.
Antraštinis lapas.
Egz.: BJ – Cim. 4120.

[22] Andrius Krzyckis.
*Giesmė dieviškajam Žygimantui,
visada nenugalimam Lenkijos
karaliui, Lietuvos didžiajam
kunigaikščiui, pelnius pergalę
prieš maskvėnus.* Krokuva, 1515.
Antraštinis lapas.
Egz.: BN – XVI. Qu. 132.

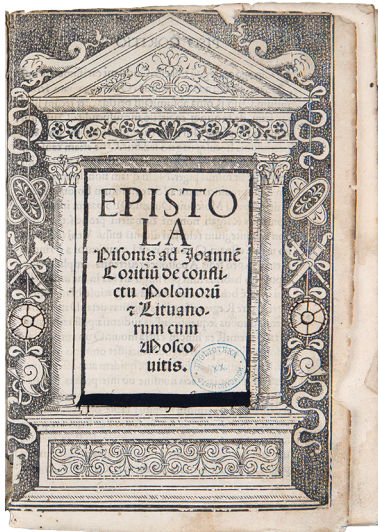
[24] Martynas iš Radomo.
*Agenda, arba Šventųjų sakra-
mentų teikimas.* Gdanskas, 1499.
Antraštinis lapas.
Egz.: Ossol – XV-16.

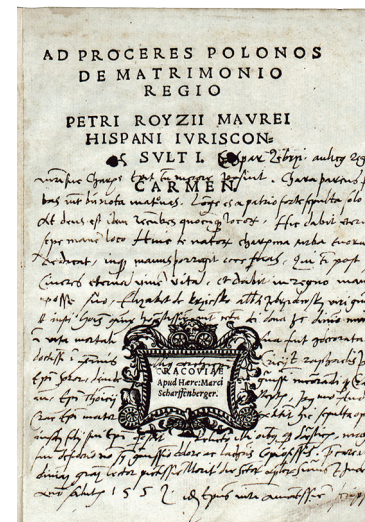
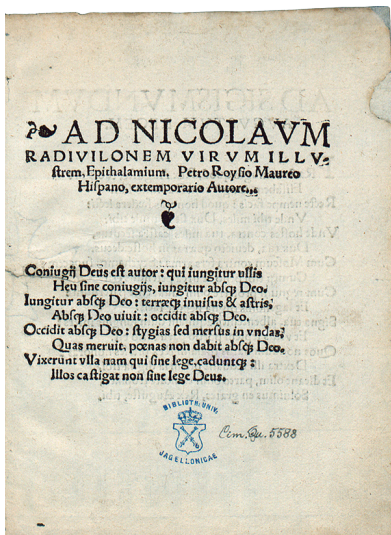
[25] Martynas Mažvydas.
Catechismusa prasty szadei.
 Karaliaučius, 1547. Antraštinis lapas. Egz.: VUB – Lr 5650.

[26] Martynas Mažvydas.
Giesme S. Ambraszejiaus, bey S. Augustina. Karaliaučius, 1549. Antraštinis lapas. Egz.: BK – Cim. O. 279.

[27] Jokūbas Pizonas.
Pizono laiškas Jonui Koricijui apie lenkų ir lietuvių mūšį su maskėvais. [Roma?, 1514]. Antraštinis lapas. Egz.: BCzart – Cim. II. 2393.

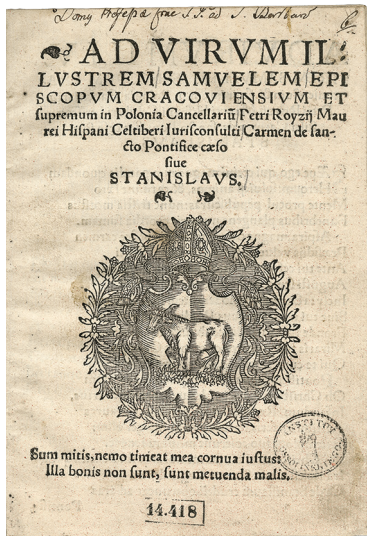
[30] Petras Roizijus.
Pagodos giesmė šlovingam ir galingam Sarmatijos karaliui Žygimantui Augustui. Krokua, 1553. Antraštinis lapas. Egz.: Ossol – XVI. Qu. 3145.

[31] Petras Roizijus.
Epitalamijas garsiam vyrui Mikalojui Radvilai. Krokua, 1546. Poemos pradžia. Egz.: BJ – Cim. 5588.

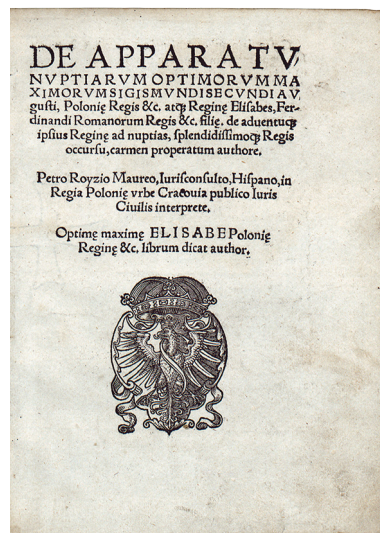
[32] Petras Roizijus.
Lenkų didikams apie karaliaus vedybas. Krokua, 1553. Antraštinis lapas. Egz.: BJ – Cim. 4681.

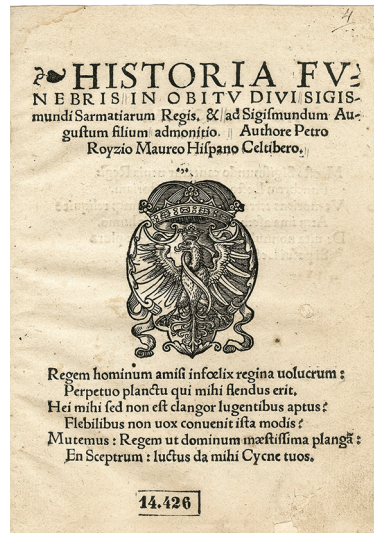
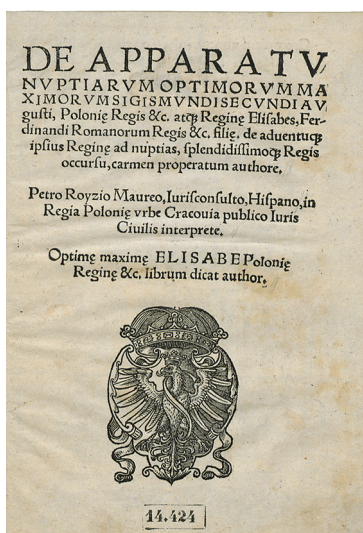
- [34] Petras Roizijus.
Ižymiam vyrui Krokuvos vyskupui Samueliui giesmė apie šventą nužudytą vyskupą, arba Stanislovas. Krokuva, 1545.
Antraštinis lapas.
Egz.: Ossol – XVI. Qu. 2967.

- [35] Petras Roizijus.
Laidotuvių giesmė mirus įžymiajam Petruui Gamratui, pirmutinės Sarmatų katedros vyskupui. Krokuva, 1545.
Antraštinis lapas.
Egz.: Ossol – XVI. Qu. 3062.

- [36] Petras Roizijus.
Suimprovizuota giesmė prieš vieną astrologą, apsimelavusį dėl Dievo žmogaus Krokuvos vyskupo Samuelio gyvenimo. Krokuva, 1546.
Antraštinis lapas.
Egz.: Ossol – XVI. Qu. 2968.

- [38] Petras Roizijus.
Apie Lenkijos karaliaus Žygimanto II Augusto ir Romos karaliaus Ferdinando dukters karalienės Elzbietos vestuvių didybę. Krokuva, 1543.
Antraštinis lapas. Egz.: BJ – Cim. 6020.

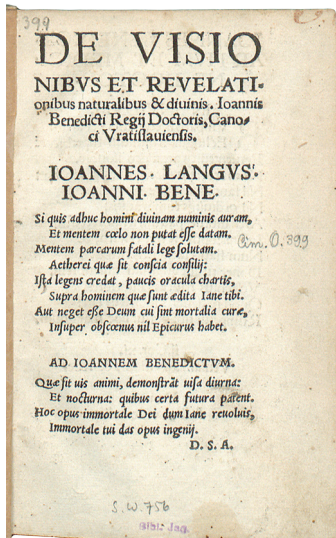
- [39] Petras Roizijus.
Skubomis sudėta giesmė apie prabangias Lenkijos karaliaus Žygimanto II ir Romos karaliaus Ferdinando dukters karalienės Elzbietos vestuves. Krokuva, 1543.
Antraštinis lapas.
Egz.: Ossol – XVI. Qu. 3092.

- [40] Petras Roizijus.
Gedulingas pasakojimas mirus Sarmatų karaliui dieviškajam Žygimantui. Krokuva, 1548.
Antraštinis lapas.
Egz.: Ossol – XVI. Qu. 3206.

[52] Jonas Solfa.
*Apie gamtinis bei dieviškus
regejimus ir apreiskimus.*
Krokuva, 1545. Antraštinis lapas.
Egz.: BJ – Cim. 399.

[54] *Lucko vyskupijai skirti
vyskupijos nutarimai.* Krokuva,
1519. Antraštinis lapas.
Iliustracija iš: Jakub Sawicki.
*Concilia Poloniae, [t.] 3, Synody
diecezji Luckiej i ich statuty.*
Warszawa, 1949.

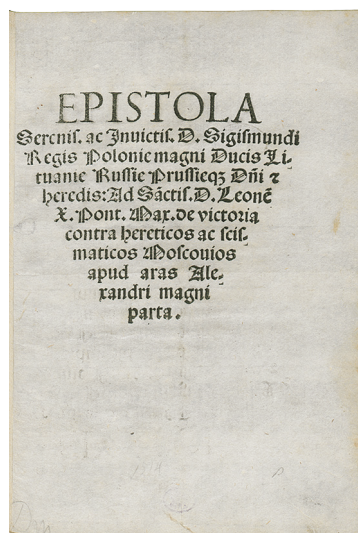

[55] *Vilniaus vyskupijos
nutarimai.* Krokuva, 1528.
Atvarta su šv. Mikalojaus
atvaizdu ir Stanislovo Hozijaus
dedikacija Jonui iš Lietuvos
kunigaikščių.
Egz.: BK – Cim. Qu. 3023.

[56–75] *Ruseny Biblija.*
Praha, 1517–1519.
Antraštinis lapas.
Egz.: OLB – A II 4° 26.

[63] Pranciškus Skorina.
Atvaizdas iš IV Karalysčių
knygos (Praha, 1518).
Egz.: OLB – A II 4° 26.

[76] Tikroji Lenkijos karaliaus mūšio su aukščiausiuoju Maskvos kunigaikščiu, vykusio keturioliktais metais, Švč. Mergelės Marijos gimimo dieną, pradžia ir pamoka. Leipcigas, 1514. Antraštinis lapas. Egz.: BSB – Res/4 Eur. 330/47.

[77] Žygimantas Senasis. Šviesiausio nenugalimojo pono Lenkijos karaliaus Žygimanto laiškas švenčiausiajam ponui popiežiui Leonui X. [B. v.], [1514]. Antraštinis lapas. Egz.: Ossol – XVI. Qu. 3479.

ATMINTIES INSTITUCIJŲ SĄRAŠAS

Šiame sąrašė išvardytos tos institucijos, kuriose saugomų dokumentų kopijos panaudotos šios studijos iliustracijoms.

BCzart	Lenkijos nacionalinis muziejus. Čartoriskių biblioteka, Krokua / Muzeum Narodowe w Krakowie. Biblioteka XX. Czartoryskich
BJ	Jogailaičių universiteto biblioteka, Krokua / Biblioteka Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków
BK	Lenkijos MA Kurniko biblioteka / Bioblioteka Kórnicka PAN
BN	Lenkijos nacionalinė biblioteka / Biblioteka Narodowa, Warszawa
BSB	Bavarijos valstybinė biblioteka, Miunchenas / Bayerische Staatsbibliothek, München
KB	Karališkoji biblioteka, Kopenhaga / Det Kongelige Bibliotek, København
LMAVB	Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka
OLB	Aukštutinės Lužicos mokslinė biblioteka, Gerlicas / Oberlausitzische Bibliothek der Wissenschaften, Görlitz
ONB	Austrijos nacionalinė biblioteka / Österreichische Nationalbibliothek, Wien
Ossol	Osolinskių nacionalinio instituto biblioteka / Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Biblioteka, Wrocław
SLUB	Saksonijos krašto ir universiteto biblioteka, Dresdenas / Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek, Dresden
VUB	Vilniaus universiteto biblioteka

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

1. *400 metų pirmajai Nemuno poemai*: A. Schroeterio 1553 metų „De fluvio Memela Lithuaniae“. Įžangą parašė prof. Steponas Kolupaila. Chicago: Akademinis skautų sąjūdis, 1952. 20 p., [8] faks. lap.: iliustr.
2. *XV–XVI a. Lietuvos lotyniškų knygų sąrašas* = Index librorum Latinorum Lituaniae saeculi quinti decimi et sexti decimi. Sudarė Daiva Narbutienė ir Sigitas Narbutas. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2002. 239 p.: iliustr. ISBN 9955-475-22-6.
3. *Abraomas Kulvietis*: pirmasis Lietuvos reformacijos paminklas = The first recorded text of the Lithuanian Reformation: Abraomo Kulviečio „Confessio fidei“ ir Johanno Hoppijaus „Oratio funebris“ (1547). Parengė Dainora Pociūtė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011. 206 p.: iliustr. ISBN 978-609-425-069-9.
4. *Acta Tomiciana*: epistolae, legationes, responsa, actiones, res gestae serenissimi principis Sigismundi eius nominis Primi regis Poloniae, magni ducis Lithuaniae. Per Stanislaum Górski. T. 4, *A. D. MDXVII–MDXVIII*. Posnaniae [etc.]: sumpt. Bibliothecae Kornicensi, [1855]. 403, 15 p.
5. Ališauskas, Vytautas [et al.]. *Lietuvos katalikų dvasininkai XIV–XVI a.* Vilnius: Aidai, 2009. 456, [2] p. ISBN 978-9955-656-75-3. (Bažnyčios istorijos studijos; t. 2).
6. Antanavičius, Darius. Įvadas. In: *Vilniaus katedros bažnyčios kapitulos posėdžių protokolai XVI–XVIII a.* = Acta capituli ecclesiae cathedralis Vilnensis saec. XVI–XVIII. Parengė Darius Antanavičius, Dalia Emilija Staškevičienė. T. 1, 1502–1533. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2018, p. XI–XXXIX.
7. Barycz, Henryk. Adam z Bochynia. In: *Polski słownik biograficzny*. T. 1, *Abakanowicz Abdank Bruno–Beynart Wojciech*. Kraków: nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, 1935, p. 20–21.
8. Biržiška, Vaclovas. *Aleksandrynas*: senųjų lietuvių rašytojų, rašiusių prieš 1865 m., biografijos, bibliografijos ir biobibliografijos. T. 1, *XVI–XVII amžiai*. Čikaga: išleido JAV LB Kultūros fondas, 1960. 431 p.: iliustr.
9. Brzozowska, Ałła. Edycja pierwszej mowy Erazma Ciołka (1474–1522) wygłoszonej w Rzymie wobec papieża Aleksandra VI. *Terminus*, 2016, t. 18, z. 1 (38), p. 67–104.
10. Brzozowska, Ałła. Wizerunek Polski i Litwy w mowach politycznych biskupa plockiego Erazma Ciołka (1474–1522). *Studia Classica et Neolatina*, 2014, t. 12, *Przez stulecia*, p. 81–96.
11. Čiurinskas, Mintautas. Įvadas. In: *Ankstyvieji šv. Kazimiero „Gyvenimai“* = Vitae antiquiores s. Casimiri. Sudarė, įvadą ir paaiškinimus parašė Mintautas Čiurinskas. Vilnius: Aidai, 2004, p. 7–43.
12. Čiurinskas, Mintautas. Karas ir kultūra Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje: 1514 metai. *Senoji Lietuvos literatūra*, 2011, [kn.] 31, *Istoriniai mūšiai senojoje Lietuvos raštijoje: Žalgiris ir Orša*, p. 127–158.
13. Čiurinskas, Mintautas. Lietuva pergalės prie Oršos (1514) poetų tekstuose. *Senoji Lietuvos literatūra*, 2015, [kn.] 40, p. 15–74.
14. Čiurinskas, Mintautas. Pergalės prie Oršos (1514) propaganda Europoje: šaltinių apžvalga, literatūriniai ir kultūriniai aspektai. *Senoji Lietuvos literatūra*, 2006, [kn.] 21, p. 317–342.
15. Čiurinskas, Mintautas. Valdovas kare: kas pelnė pergalę Oršos mūšyje metais? *Acta Academiae artium Vilnensis*, 2012, t. 65–66, *Lietuvos kultūros karališkasis dėmuo: įvaizdžiai, simboliai, relikvai*, p. 75–92.
16. Dambrauskaitė-Muralienė, Ramunė. Venclovo Agripas Lietuvis laidotuvių kalba apie Joną Radvilą. *Literatūra*, 2009, t. 51 (3), p. 124–136.
17. Dantyszek, Jan. *Ioannis Dantisci poetae laureate Carmina*. Edidit, praefatione instruxit, annotationibus illustravit Stanislaus Skimina. Cracoviae: sumptibus Polonicae Academiae Litterarum et Scientiarum, 1950. XXXIV, 324 p.
18. Domonkos, Leslie. Jacobus Piso. In: *Contemporaries of Erasmus: a biographical register of the Renaissance and Reformation*. Vol. 3, *N–Z*. Toronto [etc.]: University of Toronto Press, 1987, p. 94–95.

19. Estreicher, Karol. *Bibliografia Polska*. Kraków: [druk. Uniwersytetu Jagiellońskiego], 1882–2007. T. 8, 12–35.
20. Feigelmanas, Nojus. *Lietuvos inkunabulai*: [katalogas]. Vilnius: Vaga, 1975. 495 p., 8 iliustr. lap.: iliustr.
21. Folwarski, Henryk. *Erazm Ciolek, biskup i dyplomata*. Warszawa, 1935. XVI, 219, [5] p. (Studia historico-ecclesiastica; t. 1).
22. *Gesamtkatalog der Wiegendrucke*. Herausgegeben von der Kommission für den Gesamtkatalog der Wiegendrucke. Bd. 5, *Breviaire–Byenboeck*. 2te Aufl., durchgesehener Neudruck der ersten Auflage. Stuttgart: Anton Hiersemann; New York: H. P. Kraus, 1968. 756 p.
23. Grzegorz z Szamotuł (zm. 1541). In: *Polski słownik biograficzny*. T. 9/1, z. 40, *Gross Adolf–Guranowski Ludwik*. Wrocław [et al.]: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1960, p. 90–91.
24. Hajdukiewicz, Leszek. Schroeter (Schroter) Adam. In: *Polski słownik biograficzny*. T. 36/1, z. 148, *Schroeder Franciszek–Seidel Stefan*. Warszawa: Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla; Kraków: Polska Akademia Nauk, 1995, p. 3–4.
25. Hussowski, Mikołaj. *Nicolai Hussoviani Carmina*. Edidit, praefatione instruxit, adnotationibus illustravit Ioannes Pelczar. Cracoviae: typis Universitatis Jagellonicae, 1894. LVI, 119 p.
26. Hussowski, Mikołaj [Husovianas, Mikalojus]. *Raštai* = Opera. Iš lotynų kalbos vertė Benediktas Kazlauskas [et al.]. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2007. 304 p.: iliustr. ISBN 978-9955-698-44-9.
27. Jan z Wiślicy [Jonas Vislicietis]. *Prūsų karas* = Bellum Prutenum. Parengė ir išvertė Eugenija Ulčinaitė. Vilnius: Mintis, 1997. xlv, 159 p., 8 iliustr. lap.: iliustr. ISBN 5-417-00753-6.
28. Jan z Wiślicy [Ян Вісліцкі]. *Пруская вайна* = Bellum Prutenum: на лацінскай і беларускай мовах. Укладанне, пераклад на беларускую мову, уступны артыкул, каментарыі, кароткі слоўнік антычных і сярэднявечных намінацый Жанны Некрашэвіч-Кароткай. Мінск: Прапілеі, 2005. 234 p., 32 faks. lap. ISBN 985-6329-57-4.
29. Jovaišas, Albinas. *Martynas Mažvydas*: pirmosios lietuviškos knygos parengėjas. Kaunas: Švieša, 1996. 199 p., [4] iliustr. lap.: iliustr.
30. *Katalog poloników XVI wieku Biblioteki Jagiellońskiej* = Catalogus librorum Polonicorum saeculi XVI qui in Bibliotheca Jagellonica asservantur. Pod redakcją Mariana Malickiego i Ewy Zwinogrodskiej; opracowali Małgorzata Gołuszka [et al.]. Kraków: nakładem Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1992–1995. T. 1–3.
31. *Katalog poloników w Biblioteka Casanatense* = Catalogue of Polonica in the Bibliotheca Casanatense. Opracował Krzysztof Soliński. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 2016. XXXII, 444 p., [12] iliustr. lap. ISBN 978-83-7009-661-8. (Polonika XVI–XVIII wieku w bibliotekach Rzymskich; t. 5).
32. Kiaupienė, Jūratė; Lukšaitė, Ingė. *Lietuvos istorija*. T. 5, *Veržli Naujujų laikų pradžia: Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė 1529–1588 metais*. Vilnius: Baltos lankos, 2013. 697 p.: iliustr., portr., žml. ISBN 978-9955-23-680-1.
33. Kiaupienė, Jūratė; Petrauskas, Rimvydas. *Lietuvos istorija*. T. 4, *Nauji horizontai: dinastija, visuomenė, valstybė. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė 1386–1529 m.* Vilnius: Baltos lankos, 2009. 551 p.: iliustr. ISBN 978-9955-23-239-1.
34. Kozuszek, Waldemar. *Jan Benedykt Solfa, lekarz polskiego Odrodzenia*. Wrocław: Państwowe Wydawnictwo Naukowe. Oddział Wrocławski, 1966. 114, [2] p.: iliustr. (Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego. Seria B; nr 144).
35. *Krikščionybės Lietuvoje istorija*. Sudarytojas Vytautas Ališauskas; autoriai: Darius Baronas [et al.]. Vilnius: Aidai, 2006. 596 p.: iliustr. ISBN 9955-656-18-2.
36. Krzycki, Andrzej. *Andreae Cricii Carmina*. Edidit, praefatione instruxit, adnotationibus illustravit Casimirus Morawski. Cracoviae: typis Universitatis Jagellonicae, 1888. [4], LXIV, 302 p.

37. Kutrzeba, Stanisław; Fijałek, Jan. *Kopiarz rzymski Erazma Ciołka z pocz. wieku XVI-go*. Kraków, 1921. P. 66–113. Odbitka z: Archiwum Komisji Historycznej Polskiej Akademji Umiejętności. Serja 2, t. 1.
38. *Lietuvos filosofinės minties istorijos šaltiniai*. Redakcinė kolegija: Jonas Macevičius (vyriausiasis redaktorius) [et al.]. T. 1, *Feodalizmo laikotarpis*. Redakcinė kolegija: Romanas Plečkaitis (pirmininkas ir ats. redaktorius) [et al.]. Vilnius: Mintis, 1980. 398 p., [8] iliustr. lap.
39. *Lietuvos TSR bibliografija*. Serija A, *Knygos lietuvių kalba*. T. 1, 1547–1861. Sudarytojai: Elena Binkytė [et al.]. Vilnius: Mintis, 1969. LXIV, 728 p., [16] iliustr. lap.: iliustr.
40. Lukšaitė, Ingė. *Reformacija Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir Mažajoje Lietuvoje: XVI a. trečias dešimtmetis – XVII a. pirmas dešimtmetis*. Vilnius: Baltos lankos, 1999. 468 p.: iliustr. ISBN 9986-861-76-4.
41. Lukšaitė, Ingė. Stanislovas Rapolionis ir Reformacijos idėjos. In: *Stanislovas Rapolionis*. Sudarė: Eugenija Ulčinaitė, Juozas Tumelis. Vilnius: Mokslas, 1986, p. 62–96.
42. Maroszek, Józef. *Pogranicze Litwy i Korony w planach króla Zygmunta Augusta: z historii dziejów realizacji myśli monarchicznej między Niemnem a Narwią*. Białystok: Wydaw. Uniw. w Białymstoku, 2000. 646, [2] p., [12] iliustr. lap.: iliustr. ISBN 83-87884-37-5.
43. Mažvydas, Martynas. *Pirmoji lietuviška knyga*. Tekstą ir komentarus paruošė M. Ročka. Vilnius: Vaga, 1974. 348 p.: iliustr., gaid.
44. Misiūnienė, Jadvyga. Trys unikalūs Lietuvos superekslibrisai Lietuvos nacionalinėje bibliotekoje. Jurgis Albinijus. *Tarp knygų*, 2015, nr. 2, p. 11–16.
45. Narbutas, Sigitas. „Latinitas“ Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje: chronologija, ypatybės ir recepcijos pavidalai. In: *Ministri historiae: pagalbinių istorijos mokslai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės tyrimuose: mokslinių straipsnių rinkinys, skirtas dr. Edmundo Rimšos 65-mečio sukakčiai*. Sudarytojai Zigmantas Kiaupa, Jolita Sarcevičienė. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2013, p. 153–169.
46. Narbutas, Sigitas. Paulius Oderbornas ir jo „Didžiojo Maskvos kunigaikščio Ivano Vasiljevičiaus gyvenimas“. In: Oderbornas, Paulius. *Didžiojo Maskvos kunigaikščio Ivano Vasiljevičiaus gyvenimas*. Iš lotynų kalbos vertė, komentarus parašė ir rodykles sudarė Sigitas Narbutas. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1999, p. 7–46.
47. Narbutas, Sigitas. Vilniaus prepozito Erazmo Vitelijaus kalba popiežiui Aleksandrui VI: tekstas ir jo kontekstai. In: *Lietuvos didysis kunigaikštis Aleksandras ir jo epocha = Grand Duke of Lithuania Alexander Jagiellonian and his time: mokslinių straipsnių rinkinys*. Sudarytoja Daiva Steponavičienė. Vilnius: Vilniaus pilių valstybinio kultūrinio rezervato direkcija, 2007, p. 210–219.
48. Narbutas, Sigitas. *Библия Руска и ее современники – первые издания Великого княжества Литовского*. In: *Франциск Скарына: асоба, дзейнасць, спадчына*. Укладальнік Аляксандр Груша. Мінск: Беларуская навука, 2017, с. 27–48.
49. Narbutienė, Daiva. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos lotyniškoji knyga XV–XVII a.* Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2004. 245 p. ISBN 9955-475-83-8.
50. Niechwiej, Marek M. *O błędach rusińskiego obrządku, to jest Elucidarius errorum ritus Ruthenici (1501), czyli Jan z Oświęcimia wobec idei unii kościelnej z prawosławnymi Rusinami*. Redakcja naukowa Wacław Walecki. Kraków: Collegium Columbinum, 2012. 483, XXII p.: fotokop., iliustr. ISBN 978-83-7624-066-4.
51. Niedźwiedz, Jakub. *Kultura literacka Wilna (1323–1655): retoryczna organizacja miasta*. Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, 2012. 500 p.: iliustr. ISBN 978-83-242-1659-8.
52. Nowak, Zbigniew. *Jan Dantyszek: portret renesansowego humanisty*. Wrocław [etc.]: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1982. 313 p., [12] iliustr. lap.: iliustr.
53. Nowak-Dłużewski, Juliusz. *Okolicznościowa poezycja polityczna w Polsce: czasy zyguntowskie*. Warszawa: Pax, 1966. 423 p., 22 faks. lap.

54. Ochmański, Jerzy. Narodowość Mikołaja Hussowskiego w świetle jego autografu. In: *Słowiańszczyzna i dzieje powszechne: studia ofiarowane Profesorowi Ludwikowi Bazyłowowi w siedemdziesiątą rocznicę Jego urodzin*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1985, p. 312–318.
55. Palacz, Ryszard. Wojciech Blar z Brudzewa: stan badań. In: *Materiały i studia Zakładu historii filozofii starożytnej i średniowiecznej*. Seria A, *Materiały do historii filozofii średniowiecznej w Polsce*. T. 1. Warszawa: Instytut Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk, 1961, p. 172–198.
56. Papée, Fryderyk. *Aleksander Jagiellończyk*. Wyd. 2. Kraków: Universitas, 1999. 124 p. ISBN 83-7052-354-4.
57. Pelczar, Ioannes. Praefatio. In: Hussowski, Mikołaj. *Nicolai Hussoviani Carmina*. Edidit, praefatione instruxit, adnotationibus illustravit Ioannes Pelczar. Cracoviae: typis Universitatis Jagellonicae, 1894, p. I–LV.
58. Pocięcha, Władysław. Dantyszek (von Höfen, Flachsbinder) Jan (1485–1548). In: *Polski słownik biograficzny*. T. 4, *Chwalczewski Jerzy–Dąbrowski Ignacy*. Kraków: nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, 1938, p. 424–430.
59. Pociūtė, Dainora. Abraomas Kulvietis ir pirmasis evangelikų tikėjimo išpažinimas Lietuvoje. In: *Abraomas Kulvietis: pirmasis Lietuvos reformacijos paminklas = The First Recorded Text of the Lithuanian Reformation: Abraomo Kulviečio „Confessio fidei“ ir Johanno Hoppijaus „Oratio funebris“ (1547)*. Parengė Dainora Pociūtė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011, p. 11–36.
60. *Polnische Drucke und Polonica 1501–1700*: Katalog der Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel. Bd 1, T. 1, 1501–1600. Bearbeitet von Małgorzata Gołuszka und Marian Malicki. München [etc.], 1992. XXVII, 265 p. ISBN 3-598-32810-9.
61. Rimša, Edmundas. Venclovas Agripa ir jo giminė (1. Kilmė ir pirmtakai). In: *Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai*. Serija A, 1986, t. 1 (94), p. 63–75.
62. Rimša, Edmundas. Venclovas Agripa ir jo giminė (2. Agripų giminė). In: *Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai*. Serija A, 1986, t. 2 (95), p. 72–83.
63. Ročka, Marcelinas. Martyno Mažvydo raštai. In: *Mažvydas, Martynas. Pirmoji lietuviška knyga*. Tekstą ir komentarus paruošė M. Ročka. Vilnius: Vaga, 1974, p. 46–82.
64. Ročka, Marcelinas. Mikalojus Husovianas ir jo poema apie lietuviškąjį taurą. In: *Ročka, Marcelinas. Rinktiniai raštai*. Sudarė ir parengė Mikas Vaicekuskas. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2002, p. 347–420.
65. Ročka, Marcelinas. *Mykolas Lietuvis*. Specialusis redaktorius Sigitas Narbutas. Vilnius: Mokslas, 1988. 212 p. ISBN 5-420-00203-5.
66. Ročka, Marcelinas. Pirmosios Lietuvos knygos. In: *Ročka, Marcelinas. Rinktiniai raštai*. Sudarė ir parengė Mikas Vaicekuskas. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2002, p. 323–336.
67. Ročka, Marcelinas. Vaclovas Jonas Agripa – kultūros veikėjas ir literatas. In: *Ročka, Marcelinas. Rinktiniai raštai*. Sudarė ir parengė Mikas Vaicekuskas. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2002, p. 168–190.
68. Roizijus, Petras. *Petri Royzii Aurei Alcagnicensis Carmina*. Ex libris et typis excusis et manu conscriptis edidit, praefatione de vita operibusque Royzii commentariisque instruxit dr. Bronislavus Kruczkiewicz. Cracoviae: typis Universitatis Jagellonicae, 1900. 2 d.
69. Roizijus, Petras. *Rinktiniai eilėraščiai = Carmina selecta*. Iš lotynų kalbos vertė: Rita Katinaitė, Eglė Patiejūnienė, Eugenija Ulčinaitė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2008. 328 p.: iliustr. ISBN 978-9955-698-63-0.
70. Sawicki, Jakub. *Concilia Poloniae: źródła i studia krytyczne = Concilia Poloniae: études critiques et sources*. [T.] 2, *Synody diecezji Wileńskiej i ich statuty = Les synodes du diocèse de Wilno et leurs statuts*. Warszawa: nakładem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego z zasiłku Prezydium Rady Ministrów i Wydziału Nauki Ministerstwa Oświaty, 1948. XII, 145 p.

71. Sawicki, Jakub. *Concilia Poloniae: źródła i studia krytyczne = Concilia Poloniae: études critiques et sources*. [T.] 3, *Synody diecezji Łuckiej i ich statuty = Les synodes du diocèse de Łuck et leurs statuts*. Warszawa: nakładem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego z zasiłku Prezydium Rady Ministrów i Wydziału Nauki Ministerstwa Oświaty, 1949. X, 114 p., 4 ilustr. lap.
72. Schröter, Adam. *Adami Schröteri, Silesii, Elegiarum liber unus; item Epigrammatum liber unus ...*. Cracoviae: Lazarus Andreę excudebat, [1553?]. [56] p.: vign. Var. A–B.
73. Schröter, Adam. *De natali Iesu Christi Salvatoris nostri carmen Sapphicum*. Auth[ore] Adamo Schrötero Silesio ... . Cracoviae: Lazarus Andreae excudebat, 1555. [8] p.
74. Schröter, Adam. *De nuptiis invictissimi ac gloriosi Sigismundi Augusti regis Poloniae etc. et Catharinae Caesaris Ferdinandi filię, carmen elegiacum*. Authore Adamo Schrötero Silesio. *Item elegiae aliquot ad quosdam principes*. Eiusdem authoris. Cracoviae: Lazarus Andreae excudebat, 1553. [28] p.: insign.
75. Schröter, Adam. *Regni Poloniae salinarum Vieliciensium descriptio carmine elegiaco*. Cracoviae: Mathias Wirzbięta, 1564. [52] p.
76. Schröter, Adam. *Salinarum Vieliciensium iucunda ac vera descriptio, carmine elegiaco*. Authore Adamo Schrötero Silesio ... . Cracoviae: Lazarus Andreae excudebat, 1553. [30] p.: insign.
77. Schröter, Adam [Šrėteris, Adomas]. Giesmė apie Lietuvos upę Nemuną. [Iš lotynų k. vertė Benediktas Kazlauskas]. *Mūsų gamta*, 1969, nr. 10, p. 17–18.
78. Schröter, Adam [Šrėteris, Adomas]. *Giesmė apie Lietuvos upę Nemuną*. Išvertė ir parengė Eugenija Ulčिनaitė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2019. 64 p.: iliustr. ISBN 978-609-425-249-5.
79. Solfa, Jan. *Hippocratis Coi, epistola moralis, disputatione[m] Democriti contine[n]s, Rinutio interprete, cum epistola Meccoenati in sanitatis conseruatione[m] elegantiss. conscripta*. Impressum Cracovię: per Ioannem Haeliz neochristianu[m], 1540. [38] p.
80. Solfa, Jan. *Libellus de causis, et curatione pestilentiae, ad praeseruationem simul et curam eius mali, omnibus necessarius*. Nunc denuo revisus, et multis in locis auctus, voluntate Autoris ... . Cracoviae: Lazarus Andreae excudebat, 1552. [64] p.
81. Solfa, Jan. *Libellus nouus de causis, et curatio[n]e pestilentiae, ad praeseruationem simul et curam eius mali, apprime utilis*. Impressum Cracovię: per Hieronymum Vietorem, impensis d[omi]ni Marci Scharffenbergk, 1521. [27] p.
82. Solfa, Jan. *Regimen de novo et prius Germaniae inaudito morbo, que[m] passim Anglicum sudorem, alii Gurgeatione[m] appellant*. Io. Be. artiu[m] et medicinae doctoris, physici regii, praeseruatiuu[m] et curatiuum, huius et cuiusuis epidimiae utilissimum. Excussum Cracoviae: per Hieronymum Vietorem, 1530. [23] p.
83. *Stanislovas Rapolionis*. Sudarė: Eugenija Ulčिनaitė, Juozas Tumelis. Vilnius: Mokslas, 1986. 312 p.
84. Subačius, Giedrius; Leńczuk, Mariusz; Wydra, Wiesław. The earliest known Lithuanian glosses (~1520–1530). *Archivum Lithuanicum*, 2010, [vol.] 12, p. 31–70.
85. Sverdiolas, Arūnas. Kultūros individualumas, tipiškumas ir savastis erdvėlaikio plotmėje. *Acta Academiae artium Vilnensis*, 2002, t. 24, *Tipas ir individas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūroje*, p. 11–23.
86. Tamošiūnienė, Aušra. Petro Roizijaus poetinio talento savitumas. In: Roizijus, Petras. *Rinktiniai eilėraščiai = Carmina selecta*. Iš lotynų kalbos vertė: Rita Katinaitė, Eglė Patiejūnienė, Eugenija Ulčिनaitė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2008, p. 19–47.
87. Tazbir, Janusz. Roizjusz (Roysius) Piotr, właściwie Pedro Ruiz de Moros h. Własnego (ok. 1505–1571). In: *Polski słownik biograficzny*. T. 31/4, z. 131, *Rohland Franciszek–Romiszewski Modest*. Wrocław [etc.]: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1988–1989, p. 499–503.
88. Tumelis, Juozas. *[LDK XVI a. knygų sąrašas]*. [Vilnius], [po 1998]. Rankraštis LNMMB RSRS, F130-2630.
89. Tumelis, Juozas. Stanislovas Rapolionis ir jo laikai. In: *Stanislovas Rapolionis*. Sudarė: Eugenija Ulčिनaitė, Juozas Tumelis. Vilnius: Mokslas, 1986, p. 8–62.

90. Tumelis, Juozas. Agenda. In: *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. T. 1, A–Ar. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2001, p. 157.
91. Ulčinaite, Eugenija. Giesmė Žalgirio mūšiu. In: Jonas Vislicietis. *Prūsų karas* = Bellum Prutenum. Parengė ir išvertė Eugenija Ulčinaite. Vilnius: Mintis, 1997, p. ix–xxvi.
92. *Verzeichnis der im deutschen Sprachbereich erschienenen Drucke des XVI Jahrhunderts*: VD 16. Herausgegeben von der Bayerischen Staatsbibliothek in München in Verbindung mit der Herzog August Bibliothek in Wolfenbüttel. Stuttgart: Hiersemann, 1983–1995. Abt. 1, Bd 1–22.
93. Veteikis, Tomas. Mikalojus Husovianas epochą ir tapatybių sankirtose. In: Husovianas, Mikalojus. *Raštai* = Opera. Iš lotynų kalbos vertė Benediktas Kazlauskas [et al.]. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2007, p. 205–302.
94. *Vilniaus katedros bažnyčios kapitulos posėdžių protokolai XVI–XVIII a.* = Acta capituli ecclesiae cathedralis Vilnensis saec. XVI–XVIII. Parengė: Darius Antanavičius, Dalia Emilija Staškevičienė. T. 1, 1502–1533. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2018. XL, 534 p.: iliustr. ISBN 978-609-8183-39-9.
95. Wierzbowski, Theodor. *Polonica XV ac XVI ss., sive Catalogus librorum res Polonicas tractantium vel a Polonis conscriptorum arte typographica impressorum, qui in Bibliotheca universitatis Caesariae Varsaviensis asservantur*. Confectus et editus a Theodoro Wierzbowski. Varsaviae: in officina typographica C. Kowalewski, 1889–1894. T. 1–3.
96. Zabłocki, Stefan. Krzycki Andrzej h. Kotwicz. In: *Polski słownik biograficzny*. T. 15/4, z. 67, *Krysiński Stanisław–Kubacki Stanisław*. Wrocław [etc.]: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1970, p. 544–549.
97. Zawadzki, Konrad. *Gazety ulotne polskie i Polski dotyczące XVI–XVIII wieku*: bibliografia. T. 1, 1514–1661. Wrocław [etc.]: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1977. XX, 228, [2] p.: [8] iliustr. lap. (Książka w dawnej kulturze polskiej; [t.] 17).
98. Zawadzki, Konrad. *Gazety ulotne polskie i Polski dotyczące XVI–XVIII wieku*: bibliografia. T. 3, 1501–1725. Wrocław [etc.]: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1990. X, 97, [5] p.: [8] iliustr. lap. (Książka w dawnej kulturze polskiej, [t.] 17).
99. Zawadzki, Konrad. *Początki prasy polskiej*: gazety ulotne i seryjne XVI–XVIII wieku. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 2002. 440 p.: iliustr.
100. Zinkevičius, Zigmantas. *Lietuvių kalbos istorija*. T. 3, *Senųjų raštų kalba*. Vilnius: Mokslo, 1988. 298 p.: iliustr.
101. Кавалеў, Сяргей. Бітва за «Прусскую вайну»: дзве версіі паходжання Яна Вісліцкага. *Senoji Lietuvos literatūra*, 2011, [kn.] 31, *Istoriniai mūšiai senojoje Lietuvos raštijoje: Žalgiris ir Orša*, p. 221–250.
102. *Князі Острозькі*. Авторы: Олег Дзярновіч [et al.]. Київ: Балгія-Друк, 2014. 279 p.: iliustr. ISBN 978-611-516-009-9.
103. Некрашевич-Короткая, Жанна. *Беларуская лацінамоўная паэзія*: ранні Рэнэсанс. Мінск: БДУ, 2009. 272 p., [12] iliustr. lap. ISBN 978-985-518-075-4.
104. Некрашевич-Короткая, Жанна. Победа в Грюнвальдской битве как *omen faustum* династии Ягеллонов в героической поэме «Прусская война» (1516) Яна Вислицкого. *Senoji Lietuvos literatūra*, 2011, [kn.] 31, *Istoriniai mūšiai senojoje Lietuvos raštijoje: Žalgiris ir Orša*, p. 183–219.
105. Немировский, Евгений Львович. *Начало книгопечатания в Белоруссии и Литве*: жизнь и деятельность Франциска Скорины: описание изданий и указатель литературы, 1517–1977. Составитель Е. А. Немировский. Москва: Государственная библиотека СССР им. В. И. Ленина, 1978. 159, [1] p.
106. Парэцкі, Якаў Ільіч. *Николай Гусовский*. Научный редактор З. Ю. Копыцкий. Минск: Наука и техника, 1984. 96 p.
107. *Франциск Скорина и его время*: энциклопедический справочник. Редакционная коллегия: И. П. Шамякин (главный редактор) [et al.]. Минск: издательство «Белорусская советская энциклопедия» им. Петруся Бровки, 1990. 631 p., [1] žml: iliustr., faks.

SIGITAS NARBUTAS

**Books published by Francysk Skaryna and their contemporaries
as the earliest publications of the Grand Duchy of Lithuania**

Dedicated to the 550th birth anniversary of Francysk Skaryna

Summary

This study is an overview of the earliest publications of the GDL published in Cracow, Milan, Prague, Rome, Vilnius and some other cities before two events close in time to each other: the death of Francysk Skaryna (1551–1552) and the opening of the GDL's first long-running printing (1553). The article provides discussion of 77 books printed in the time period from 1494 to 1553 in Church Slavonic, Lithuanian, Polish, German and Latin, the languages used in the GDL for writing and communication from the early times. This is a first attempt to offer a general picture of the multilingual heritage of the earliest print book in the GDL. In the present article, all these publications are classified into three groups. The first one roughly corresponds to the reign of Alexander Jagiellonczyk (reigned in 1492–1506); the second, of Sigismund the Old (reigned in 1506–1548); and the third, Sigismund August (reigned in 1544–1572). In 1492–1506, seven books were published, all in Latin. In 1507–1543, 48 books were published, 25 of them in Latin, 22 in Church Slavonic, and one in German. In 1544–1553, 22 books came out, 17 of them in Latin, three in Polish, and two in Lithuanian. Evaluating the earliest GDL publications from the thematic point of view, we determined that most publications issued at that time were works in religion (49). Poetry and publications in art and rhetoric are the second numerous group (21), followed by books in political and social affairs, medicine, and astronomy (two each) and philosophical writings (one book). These numbers are in line with the development of European printing of the second half of the 15th – the 16th century. While at the turn of the 15th–16th centuries the majority of publications in Europe were of religious content, later the proportion of such literature decreased from 45 percent in 1500 to 25–30 percent in the 17th century. All or nearly all books of the Old Testament and one part of the New Testament published by Francysk Skaryna in Prague and Vilnius in Church Slavonic endow the printing of the GDL in 1494–1553 with indisputable originality. In the context of the multilingual literature of the GDL, Skaryna's input may be described as follows: in the first half of the 16th century he carried on the tradition of writing in Church Slavonic and Ruthenian and took up a new opportunity, that of printing in Cyrillic.

Keywords: Francysk Skaryna; Publications of the Grand Duchy of Lithuania, 1494–1553; Lithuanica; Albaruthenica; Bohemica; Polonica.

Įteikta 2018 m. gruodį